Oikeustapauskokoelma

UNIONIN YLEISEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (neljäs jaosto)

13 päivänä syyskuuta 2013 *

Kilpailu — Kartellit tai muut yhteistoimintajärjestelyt — Parafiinivahamarkkinat — Raakaparafiinimarkkinat — Päätös, jossa todetaan EY 81 artiklan rikkominen — Hintojen vahvistaminen ja markkinoiden jakaminen — Näyttö kartellin olemassaolosta — Yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen käsite — Kilpailusääntöjen rikkomisen kesto — Kilpailusääntöjen rikkomisen keskeytyminen — Sakkojen määrän laskennasta annetut vuoden 2006 suuntaviivat — Yhdenvertainen kohtelu — Syyttömyysolettama — Kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevästä toiminnasta vastuuseen joutuminen — Emoyhtiön vastuu sen tytäryhtiöiden kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevästä toiminnasta — Emoyhtiön käyttämä ratkaiseva vaikutusvalta — Olettama kokonaan omistettujen tytäryhtiöiden tapauksessa — Oikeasuhteisuus — Pyöristysmenetelmä — Täysi harkintavalta

Asiassa T-566/08,

Total Raffinage Marketing, kotipaikka Puteaux (Ranska), edustajinaan asianajajat A. Vandencasteele, C. Falmagne, C. Lemaire ja S. Naudin,

kantajana,

vastaan

Euroopan komissio, asiamiehinään F. Castillo de la Torre ja A. Biolan, avustajanaan asianajaja N. Coutrelis,

vastaajana,

jossa vaaditaan ensisijaisesti kumoamaan osittain [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/39.181 – Kynttilävahat) 1.10.2008 tehty komission päätös K (2008) 5476 lopullinen sekä toissijaisesti alentamaan kantajalle määrätyn sakon määrää,

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (neljäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja O. Czúcz (esittelevä tuomari) sekä tuomarit I. Labucka ja K. O'Higgins,

kirjaaja: hallintovirkamies C. Kristensen,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 20.10.2010 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

tuomion

Tosiseikat

1 Euroopan yhteisöjen komissio on [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/39.181 – Kynttilävahat) 1.10.2008 tehdyllä päätöksellä K (2008) 5476 lopullinen (jäljempänä riidanalainen päätös) todennut, että kantaja Total Raffinage Marketing SA (aikaisemmin Total France SA) ja sen kokonaan omistava emoyhtiö Total SA olivat yhdessä muiden yritysten kanssa rikkoneet EY 81 artiklan 1 kohtaa ja Euroopan talousalueesta (ETA) tehdyn sopimuksen 53 artiklan 1 kohtaa osallistumalla kartelliin parafiinivahamarkkinoilla ETA:n alueella ja raakaparafiinimarkkinoilla Saksassa.

2 Riidanalaisen päätöksen adressaatit ovat kantajan ja sen emoyhtiön Total SA:n (joista käytetään jäljempänä yhdessä nimitystä Total-konserni tai Total) lisäksi seuraavat yhtiöt: ENI SpA, Esso Deutschland GmbH, Esso Société Anonyme Française, ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA ja Exxon Mobil Corp. (jäljempänä yhdessä ExxonMobil), H&R ChemPharm GmbH, H&R Wax Company Vertrieb GmbH ja Hansen & Rosenthal KG (jäljempänä yhdessä H&R), Tudapetrol Mineralölerzeugnisse Nils Hansen KG, MOL Nyrt., Repsol YPF Lubricantes y Especialidades SA, Repsol Petróleo SA ja Repsol YPF SA (jäljempänä yhdessä Repsol), Sasol Wax GmbH, Sasol Wax International AG, Sasol Holding in Germany GmbH ja Sasol Ltd (jäljempänä yhdessä Sasol), Shell Deutschland Oil GmbH, Shell Deutschland Schmierstoff GmbH, Deutsche Shell GmbH, Shell International Petroleum Company Ltd, The Shell Petroleum Company Ltd, Shell Petroleum NV ja The Shell Transport and Trading Company Ltd (jäljempänä yhdessä Shell), RWE Dea AG ja RWE AG (jäljempänä yhdessä RWE) (riidanalaisen päätöksen ensimmäinen perustelukappale).

3 Parafiinivahat valmistetaan jalostamossa raakaöljystä. Niitä käytetään erilaisten tuotteiden, kuten kynttilöiden, kemikaalien, renkaiden ja ajoneuvoteollisuuden tuotteiden valmistuksessa sekä kumi-, pakkaus-, liima- ja purukumiteollisuudessa (riidanalaisen päätöksen neljäs perustelukappale).

4 Raakaparafiini on välttämätön raaka-aine parafiinivahojen valmistuksessa. Se on jalostamoiden sivutuote, jota saadaan valmistettaessa perusöljyjä raakaöljystä. Sitä myydään myös loppuasiakkaille, esimerkiksi lastulevyjen valmistajille (riidanalaisen päätöksen viides perustelukappale).

5 Komissio aloitti tutkimuksensa sen jälkeen, kun Shell Deutschland Schmierstoff oli ilmoittanut sille 17.3.2005 päivätyllä kirjeellä kartellin olemassaolosta ja tehnyt sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa annetussa komission tiedonannossa (EYVL 2002, C 45, s. 3; jäljempänä vuoden 2002 yhteistyötiedonanto) tarkoitetun vapautushakemuksen (riidanalaisen päätöksen 72 perustelukappale).

6 Komissio teki 28. ja 29.4.2005 [EY] 81 ja [EY] 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 20 artiklan 4 kohdan mukaisesti tarkastuksia paikan päällä H&R/Tudapetrolin, ENI:n ja MOL:n toimitiloissa sekä Sasol-, ExxonMobil-, Repsol- ja Total-konsernin yhtiöille kuuluvissa toimitiloissa (riidanalaisen päätöksen 75 perustelukappale).

7 Komissio lähetti 29.5.2007 väitetiedoksiannon edellä 2 kohdassa mainituille yhtiöille, joihin kuuluu myös Total France (riidanalaisen päätöksen 85 perustelukappale). Total France vastasi väitetiedoksiantoon 14.8.2007 päivätyllä kirjeellä.

8 Komissio järjesti 10. ja 11.12.2007 kuulemistilaisuuden, johon Total France osallistui (riidanalaisen päätöksen 91 perustelukappale).

9 Komissio katsoi riidanalaisessa päätöksessä käytettävissään olleiden todisteiden perusteella, että päätöksen adressaatit, jotka muodostivat parafiinivahojen ja raakaparafiinin tuottajien enemmistön ETA:n alueella, olivat osallistuneet yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan rikkomiseen, joka kattoi ETA:n alueen. Tämä rikkominen koostui sopimuksista tai yhdenmukaistetuista menettelytavoista, jotka koskivat hintojen vahvistamista ja parafiinivahoja koskevien kaupallisesti arkaluontoisten tietojen vaihtoa ja paljastamista (jäljempänä rikkomisen pääasiallinen osa). RWE:n (sittemmin Shell), ExxonMobilin, MOL:n, Repsolin, Sasolin ja Totalin osalta parafiinivahoja koskeva rikkominen tarkoitti myös asiakkaiden tai markkinoiden jakamista (jäljempänä rikkomisen toinen osa). Lisäksi rikkominen, johon RWE, ExxonMobil, Sasol ja Total olivat syyllistyneet, koski myös loppuasiakkaille Saksan markkinoilla myytyä raakaparafiinia (jäljempänä rikkomisen raakaparafiinia koskeva osa) (riidanalaisen päätöksen 2, 95 ja 328 perustelukappale ja 1 artikla).

10 Rikkomista merkitsevät menettelytavat toteutuivat kilpailunvastaisissa kokouksissa, joita osanottajat kutsuivat ”teknisiksi kokouksiksi” tai joskus ”Blauer Salon” -kokouksiksi, ja ”raakaparafiinikokouksissa”, jotka oli omistettu erityisesti raakaparafiinia koskeville kysymyksille.

11 Riidanalaisen päätöksen mukaan Total Francen työntekijöitä oli osallistunut rikkomiseen suoraan koko sen kestoajan. Komissio on siis katsonut Total Francen olevan vastuussa sen kartelliin osallistumisen perusteella (riidanalaisen päätöksen 555 ja 556 perustelukappale). Lisäksi vuoden 1990 ja rikkomisen päättymisen välisenä aikana Total France oli suoraan tai välillisesti yli 98-prosenttisesti Total SA:n omistuksessa. Komissio katsoi, että tällä perusteella voitiin olettaa, että Total SA oli käyttänyt ratkaisevaa vaikutusvaltaa Total Francen käyttäytymiseen nähden, ja että molemmat yhtiöt kuuluivat samaan yritykseen (riidanalaisen päätöksen 557–559 perustelukappale). Vastauksena suullisen käsittelyn aikana esitettyyn emoyhtiönsä vastuuseen joutumista koskevaan suulliseen kysymykseen kantaja viittasi kaikkiin tietoihin, jotka Total SA on toimittanut samankaltaisessa asiassa T-548/08, Total SA vastaan komissio, jossa on annettu tänään tuomio. Kyseisessä asiassa Total SA on täsmentänyt vastauksena tuomioistuimen esittämään kirjalliseen kysymykseen, että Total France oli suoraan tai välillisesti kokonaan sen omistuksessa riidanalaisena ajanjaksona.

12 Käsiteltävässä asiassa määrättyjen sakkojen määrä on laskettu niiden asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta annettujen suuntaviivojen (EUVL 2006, C 210, s. 2) (jäljempänä vuoden 2006 suuntaviivat) perusteella, jotka olivat voimassa silloin, kun väitetiedoksianto annettiin tiedoksi edellä 2 kohdassa mainituille yhtiöille.

13 Kantajan tapauksessa komissio otti aivan aluksi huomioon vuosittaisen myynnin arvon kyseisillä markkinoilla. Tämä arvo oli 31 133 865 euroa (josta 1 993 620 euroa raakaparafiinin osalta).

14 Tämän jälkeen komissio otti rikkomisen vakavuuden perusteella huomioon 18 prosenttia parafiinivahojen vuosittaisen myynnin arvosta ja 15 prosenttia vuosittaisen myynnin arvosta raakaparafiinin osalta. Näin saadut määrät kerrottiin rikkomisen keston perusteella parafiinivahojen osalta kertoimella 13 ja raakaparafiinin osalta kertoimella 7. Samoin komissio sisällytti vuoden 2006 suuntaviivojen 25 kohdan mukaisesti perusmäärään lisämäärän (niin sanottu ”osallistumismaksu”), joka oli 18 prosenttia parafiinivahojen vuosittaisen myynnin arvosta ja 15 prosenttia raakaparafiinin vuosittaisen myynnin arvosta. Komissio päätyi siten vahvistamaan sakon perusmääräksi 75 390 000 Totalin osalta (riidanalaisen päätöksen 671 perustelukappale).

15 Komissio ei ottanut huomioon mitään raskauttavaa eikä lieventävää seikkaa kantajan suhteen, joten sakon perusmäärää ei ole mukautettu tällä perusteella. Komissio on kuitenkin varoittavan vaikutuksen aikaansaamiseksi Total-konsernin merkittävän kokonaisliikevaihdon perusteella vahvistanut vuoden 2006 suuntaviivojen 30 kohdan mukaisesti kertoimeksi 1,7. Kertomalla perusmäärän tällä kertoimella komissio on siten päässyt sakon mukautettuun 128 163 000 euron suuruiseen perusmäärään.

16 Koska sakon määrää ei ole alennettu sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa annetun tiedonannon (EYVL 2002, C 45, s. 3) perusteella, mukautettu perusmäärä 128 163 000 euroa vastaa sakon kokonaismäärää (riidanalaisen päätöksen 785 perustelukappale).

17 Riidanalainen päätös sisältää muun muassa seuraavat määräykset:

”1 artikla

Seuraavat yritykset ovat rikkoneet [EY] 81 artiklan 1 kohtaa ja 1.1.1994 alkaen ETA-sopimuksen 53 artiklaa osallistumalla mainittuina ajanjaksoina jatkettuun sopimukseen ja/tai yhdenmukaistettuun menettelytapaan parafiinivaha-alalla yhteismarkkinoilla ja 1.1.1994 lähtien ETA:ssa:

– –

Total France SA: 3.9.1992–28.4.2005 ja

Total SA: 3.9.1992–28.4.2005.

Mitä tulee seuraaviin yrityksiin, rikkominen koskee myös mainittujen ajanjaksojen osalta loppuasiakkaille Saksan markkinoilla myytyä raakaparafiinia:

Total France SA: 30.10.1997–12.5.2004 ja

Total SA: 30.10.1997–12.5.2004.

– –

2 artikla

Edellä 1 artiklassa tarkoitetusta rikkomisesta määrätään seuraavat sakot:

ENI SpA: 29 120 000 euroa;

Esso Société Anonyme Française: 83 588 400 euroa,

josta yhteisvastuullisesti

ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA ja ExxonMobi1 Corporation 34 670 400 euroa, josta yhteisvastuullisesti Esso Deutschland GmbH:n kanssa 27 081 600 euroa;

Tudapetrol Mineralölerzeugnisse Nils Hansen KG: 12 000 000 euroa;

Hansen & Rosenthal KG yhteisvastuullisesti H&R Wax Company Vertrieb GmbH:n kanssa: 24 000 000 euroa,

josta yhteisvastuullisesti

H&R ChemPharm GmbH:n kanssa 22 000 000 euroa;

MOL Nyrt.: 23 700 000 euroa;

Repsol YPF Lubricantes y Especialidades SA yhteisvastuullisesti Repsol Petróleo SA ja Repsol YPF SA:n kanssa: 19 800 000 euroa;

Sasol Wax GmbH: 318 200 000 euroa,

josta yhteisvastuullisesti

Sasol Wax International AG:n, Sasol Holding in Germany GmbH:n ja Sasol Limitedin kanssa 250 700 000 euroa;

Shell Deutschland Oil GmbH, Shell Deutschland Schmierstoff GmbH, Deutsche Shell GmbH, Shell International Petroleum Company Limited, the Shell Petroleum Company Limited, Shell Petroleum NV ja the Shell Transport and Trading Company Limited: 0 euroa;

RWE-Dea AG yhteisvastuullisesti RWE AG:n kanssa: 37 440 000 euroa;

Total France SA yhteisvastuullisesti Total SA:n kanssa: 128 163 000 euroa.”

Asian käsittely ja asianosaisten vaatimukset

18 Kantaja nosti nyt käsiteltävänä olevan kanteen unionin yleisen tuomioistuimen kirjaamoon 17.12.2008 toimitetulla kannekirjelmällä.

19 Kantaja vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin

— kumoaa riidanalaisen päätöksen 1 ja 2 artiklan kantajaa koskevilta osiltaan

— toissijaisesti alentaa huomattavasti sille riidanalaisen päätöksen 2 artiklassa määrätyn sakon määrää

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

20 Komissio vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin

— hylkää kanteen

— velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Oikeudellinen arviointi

21 Kantaja esittää yksitoista kanneperustetta riidanalaisen päätöksen osittaista kumoamista ja sille määrätyn sakon määrän alentamista koskevien vaatimustensa tueksi.

22 Ensimmäinen kanneperuste koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja perusteluvelvollisuuden laiminlyöntiä rikkomisen raakaparafiinia koskevan osan arvioinnissa. Toinen kanneperuste koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja perusteluvelvollisuuden laiminlyöntiä, mitä tulee parafiinivahoja koskevien menettelytapojen täytäntöönpanoon. Kolmas kanneperuste koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja syyttömyysolettaman, oikeusvarmuuden ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteiden loukkaamista, mitä tulee kantajan osallistumiseen rikkomiseen 12.5.2004 jälkeen. Neljäs kanneperuste koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja syyttömyysolettaman periaatteen loukkaamista siltä osin kuin komissio ei ole ottanut huomioon, että kantaja on keskeyttänyt osallistumisensa kyseessä oleviin menettelytapoihin. Viidennen kanneperusteen mukaan perusteluvelvollisuutta ja vuoden 2006 suuntaviivoja on rikottu, koska ei ole otettu huomioon, että kartellia ei ole pantu täytäntöön. Kuudes kanneperuste koskee perusteluvelvollisuuden ja vuoden 2006 suuntaviivojen rikkomista määritettäessä sakon perusmäärän laskennassa käytettävää viiteajanjaksoa. Seitsemännen kanneperusteen mukaan vuoden 2006 suuntaviivoja on rikottu ja suhteellisuusperiaatetta loukattu määritettäessä

raakaparafiinin myynnin arvosta huomioon otettavaa prosenttiosuutta. Kahdeksas kanneperuste koskee asetuksen N:o 1/2003 rikkomista ja suhteellisuusperiaatteen, yhdenvertaisen kohtelun periaatteen ja syyttömyysolettaman periaatteen loukkaamista vuoden 2006 suuntaviivoissa vahvistetun laskentamenetelmän osalta. Yhdeksännen kanneperusteen mukaan vuoden 2006 suuntaviivoja on rikottu ja suhteellisuusperiaatetta sekä periaatetta, jonka mukaan rangaistukset ja seuraamukset on määrättävä yksilökohtaisesti, on loukattu vahvistettaessa sakon lisämäärää varoittavan vaikutuksen aikaansaamiseksi. Kymmenennen kanneperusteen mukaan suhteellisuusperiaatetta on loukattu sakon määrää vahvistettaessa. Yhdestoista kanneperuste koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista siltä osin kuin Total Francen kilpailunvastaisesta toiminnasta katsottiin vastuulliseksi sen emoyhtiö Total SA. Kantaja esitti lisäksi suullisessa käsittelyssä kahdennentoista kanneperusteen, jonka mukaan sen puolustautumisoikeuksia oli loukattu, koska sakon määrän laskennassa käytettävään myynnin arvoon oli sisällytetty muiden Total-konserniin kuuluvien yhtiöiden liikevaihto.

23 Unionin yleinen tuomioistuin katsoo parhaaksi aloittaa toisen kanneperusteen tarkastelulla.

1. *Toinen kanneperuste, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja perusteluvelvollisuuden laiminlyöntiä parafiinivahoja koskevien menettelytapojen osalta*

24 Aivan aluksi on muistutettava, että komissio on katsonut riidanalaisen päätöksen toisessa perustelukappaleessa otsikon ”Yhteenveto rikkomisesta” alla, että päätöksen adressaatit olivat osallistuneet yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan rikkomiseen. Parafiinivahojen osalta tämä rikkominen koostui ”sopimuksista tai yhdenmukaistetuista menettelytavoista, jotka koskivat hintojen vahvistamista ja arkaluontoisten kaupallisten tietojen vaihtoa ja paljastamista” (rikkomisen pääasiallinen osa), ja ”asiakaskunnan ja/tai markkinoiden jakamisesta” (rikkomisen toinen osa).

25 Kantaja väittää, että komissio on arvioinut virheellisesti todisteita, jotka liittyvät parafiinivahoja koskeviin rikkomisen kahteen ensimmäiseen osaan. Komissio on siten soveltanut virheellisesti EY 81 artiklaa ja laiminlyönyt perusteluvelvollisuutensa.

26 Tämän kanneperusteen ensimmäisessä osassa kantaja väittää, että rikkomisen pääasialliseen osaan kuuluvien toimintatapojen joukosta ainoastaan parafiinivahojen markkinatilannetta, myyntimääriä ja käytettyjä hintatasoja koskevien tietojen vaihto voitiin näyttää toteen, kun taas parafiinivahojen hintojen vahvistamista koskevia sopimuksia ja yhdenmukaistettuja menettelytapoja ei voida sen suhteen pätevästi todeta asiakirja-aineistoon sisältyvien seikkojen perusteella.

27 Kanneperusteen toisessa osassa kantaja esittää, että komissio on lainvastaisesti jättänyt ottamatta huomioon hintojen vahvistamista koskevien sopimusten täytäntöönpanoa koskevan näytön puuttumisen.

28 Kanneperusteen kolmannessa osassa kantaja katsoo, ettei komission ollut mahdollista asiakirja-aineistoon sisältyvien todisteiden perusteella osoittaa sen osallistuneen rikkomisen toiseen osaan, toisin sanoen maantieteellisten markkinoiden ja asiakaskunnan jakamiseen parafiinivahojen osalta teknisissä kokouksissa.

29 Kanneperusteen neljännessä osassa kantaja korostaa, että sen esittämä myyntihintojen taloudellinen analyysi osoittaa vääräksi oletuksen sen liittymisestä hintojen vahvistamista koskevaan sopimukseen.

Alustavia huomautuksia

Sopimuksen ja yhdenmukaistetun menettelytavan käsitteet

30 Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan mukaan yhteismarkkinoille soveltumattomia ja kiellettyjä ovat sellaiset yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien päätökset sekä yritysten yhdenmukaistetut menettelytavat, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua yhteismarkkinoilla tai joista seuraa, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy yhteismarkkinoilla.

31 Jotta voidaan katsoa, että kyseessä on EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu sopimus, riittää, että kyseessä olevat yritykset ovat ilmaisseet yhteisen tahtonsa käyttäytyä markkinoilla tietyllä tavalla (asia T-7/89, Hercules Chemicals v. komissio, tuomio 17.12.1991, Kok., s. II-1711, Kok. Ep. XI, s. II-79, 256 kohta ja asia T-9/99, HFB ym. v. komissio, tuomio 20.3.2002, Kok., s. II-1487, 199 kohta).

32 Voidaan katsoa, että EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu sopimus on tehty, kun sopimuspuolet ovat päässeet yhteisymmärrykseen kilpailun rajoittamista koskevasta periaatteesta, vaikka suunnitellun rajoittamisen yksittäisistä toteuttamistavoista vielä neuvoteltaisiin (ks. vastaavasti edellä 31 kohdassa mainittu asia HFB ym. v. komissio, tuomion 151–157 ja 206 kohta).

33 Yhdenmukaistetulla menettelytavalla tarkoitetaan sellaista yritysten välisen yhteensovittamisen muotoa, jolla korvataan tietoisesti kilpailun riskit yritysten välisellä käytännön yhteistyöllä ilman, että asiasta olisi tehty varsinaista sopimusta (asia C-49/92 P, komissio v. Anic Partecipazioni, tuomio 8.7.1999, Kok., s. I-4125, 115 kohta ja asia C-199/92 P, Hüls v. komissio, tuomio 8.7.1999, Kok., s. I-4287, 158 kohta).

34 Tältä osin EY 81 artiklan 1 kohta on esteenä kaikelle sellaiselle taloudellisten toimijoiden väliselle suoralle tai välilliselle yhteydenpidolle, joka voi joko vaikuttaa jonkin tosiasiallisen tai mahdollisen kilpailijan markkinakäyttäytymiseen tai paljastaa tällaiselle kilpailijalle sen, kuinka on itse päätetty käyttäytyä tai aiotaan käyttäytyä markkinoilla, kun yhteydenpidon tarkoituksena on rajoittaa kilpailua tai siitä seuraa, että kilpailu rajoittuu (ks. vastaavasti edellä 33 kohdassa mainittu asia komissio v. Anic Partecipazioni, tuomion 116 ja 117 kohta).

Todistusharkinnan periaatteet

35 Oikeuskäytännön mukaan komission on esitettävä näyttö niistä kilpailusääntöjen rikkomisista, jotka se on katsonut tapahtuneiksi, ja hankittava oikeudellisesti riittävät todisteet kilpailusääntöjen rikkomisen muodostavista seikoista (ks. asia C-185/95 P, Baustahlgewebe v. komissio, tuomio 17.12.1998, Kok., s. I-8417, 58 kohta ja yhdistetyt asiat T-44/02 OP, T-54/02 OP, T-56/02 OP, T-60/02 OP ja T-61/02 OP, Dresdner Bank ym. v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3567, 59 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

36 Tuomioistuinvalvonnan laajuuden osalta vakiintuneessa oikeuskäytännössä todetaan, että kun unionin yleinen tuomioistuin käsittelee kumoamiskannetta, joka koskee EY 81 artiklan 1 kohdan nojalla tehtyä päätöstä, sen on yleisesti ottaen tutkittava kaikilta osin, täyttyvätkö EY 81 artiklan 1 kohdan soveltamisedellytykset (ks. asia T-41/96, Bayer v. komissio, tuomio 26.10.2000, Kok., s. II-3383, 62 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

37 Jos asiaa käsittelevä tuomioistuin on epätietoinen, sen on ratkaistava asia sen yrityksen hyväksi, jolle rikkomisen toteamista koskeva päätös on osoitettu. Tuomioistuin ei voi todeta, että komissio on oikeudellisesti riittävällä tavalla näyttänyt kyseessä olevan kilpailusääntöjen rikkomisen tapahtuneen,

jos se ei ole saavuttanut täyttä varmuutta tämän kysymyksen osalta, ja näin erityisesti silloin, kun kyse on sakkopäätökseen kohdistuvasta kumoamiskanteesta (edellä 35 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Dresdner Bank ym. v. komissio, tuomion 60 kohta).

38 Viimeksi mainitussa tilanteessa on nimittäin otettava huomioon syyttömyysolettaman periaate, sellaisena kuin se ilmenee erityisesti ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamisesta Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetun yleissopimuksen 6 artiklan 2 kappaleesta, sillä se on yksi perusoikeuksista, jotka ovat Euroopan unionin oikeuden yleisiä periaatteita. Kun otetaan huomioon kyseisten rikkomisten luonne sekä niihin liittyvien seuraamusten luonne ja ankaruus, syyttömyysolettaman periaatetta sovelletaan erityisesti yrityksiä koskevien kilpailusääntöjen rikkomista koskeviin menettelyihin, jotka voivat johtaa sakkojen tai uhkasakkojen määräämiseen (ks. vastaavasti edellä 35 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Dresdner Bank ym. v. komissio, tuomion 61 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

39 Komission on siis esitettävä täsmälliset ja yhtäpitävät todisteet näyttääkseen kilpailusääntöjen rikkomisen. On kuitenkin korostettava, että kaikkien komission toimittamien todisteiden ei tarvitse välttämättä täyttää näitä edellytyksiä kaikkien rikkomisen osatekijöiden osalta. Riittää, että välillisten todisteiden joukko, johon komissio vetoaa, kokonaisvaltaisesti tarkasteltuna vastaa tätä vaatimusta (edellä 35 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Dresdner Bank ym. v. komissio, tuomion 62 ja 63 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

40 Seikkoja, jotka komissio esittää riidanalaisessa päätöksessä todistaakseen, että jokin yritys on rikkonut EY 81 artiklan 1 kohtaa, on tarkasteltava kokonaisuutena eikä erikseen (ks. asia T-53/03, BPB v. komissio, tuomio 8.7.2008, Kok., s. II-1333, 185 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

41 On myös todettava, että käytännössä komission on usein osoitettava rikkomisen olemassaolo tämän tehtävän kannalta epäedullisissa olosuhteissa, koska useita vuosia on voinut kulua rikkomisen muodostavien tosiseikkojen tapahtumisesta ja koska useat tutkimuksen kohteena olevat yritykset eivät ole toimineet aktiivisesti yhteistyössä komission kanssa. Vaikka komission on osoitettava, että hintojen vahvistamista koskeva lainvastainen sopimus on tehty, olisi liiallista edellyttää sen lisäksi, että komission olisi esitettävä todisteet tämän tavoitteen saavuttamisen erityisestä mekanismista. Kilpailusääntöjen rikkomiseen syyllistyneen yrityksen olisi nimittäin liian helppoa välttyä seuraamukselta, jos se voisi vedota lainvastaisen sopimuksen toiminnasta annettujen tietojen epämääräisyyteen tilanteessa, jossa sopimuksen olemassaolo ja sen kilpailunvastainen tarkoitus on kuitenkin näytetty toteen riittävällä tavalla. Yritykset voivat tällaisessa tilanteessa puolustautua tehokkaasti, jos niillä on mahdollisuus ilmoittaa kantansa kaikista komission niitä vastaan esittämistä todisteista (yhdistetyt asiat T-67/00, T-68/00, T-71/00 ja T-78/00, JFE Engineering ym. v. komissio, tuomio 8.7.2004, Kok., s. II-2501, 203 kohta).

42 Todisteista, joihin voidaan vedota EY 81 artiklan rikkomisen näyttämiseksi toteen, on nimittäin todettava, että unionin oikeudessa vallitseva periaate on vapaan todistusharkinnan periaate (asia T-50/00, Dalmine v. komissio, 8.7.2004, Kok., s. II-2395, 72 kohta).

43 Kun on kyse erilaisen näytön merkityksestä todisteena, ainoa merkityksellinen arviointiperuste esitettyjen todisteiden harkinnassa on niiden uskottavuus (edellä 42 kohdassa mainittu asia Dalmine v. komissio, tuomion 72 kohta).

44 Todistelua koskevien yleisten sääntöjen mukaan asiakirjan uskottavuus ja siksi sen todistusarvo riippuu sen alkuperästä, laatimisolosuhteista, vastaanottajasta ja sisällöstä (yhdistetyt asiat T-25/95, T-26/95, T-30/95-T-32/95, T-34/95-T-39/95, T-42/95-T-46/95, T-48/95, T-50/95-T-65/95, T-68/95-T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, Cimenteries CBR ym. v. komissio, tuomio 15.3.2000, Kok., s. II-491, 1053 ja 1838 kohta).

45 Jos komissio tukeutuu yksinomaan kyseessä olevien yritysten menettelyyn markkinoilla todetakseen rikkomisen olemassaolon, viimeksi mainittujen tarvitsee vain osoittaa sellaisten olosuhteiden olemassaolo, jotka valaisevat komission toteamia tosiseikkoja eri tavalla ja joiden perusteella komission esittämä tosiseikkojen selitys, jonka perusteella se totesi unionin kilpailusääntöjä rikotun, voidaan korvata toisella uskottavalla selityksellä (ks. vastaavasti edellä 41 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 186 kohta).

46 Sitä vastoin silloin, kun komissio tukeutuu asiakirjatodisteisiin, kyseessä olevien yritysten tehtävänä ei ole kuitenkaan pelkästään esittää vaihtoehtoista uskottavaa selitystä komission teorialle, vaan niiden on myös vedottava siihen, että riidanalaisessa päätöksessä mainitut todisteet olivat riittämättömiä rikkomisen olemassaolon toteennäyttämiseksi (edellä 41 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 187 kohta). Tällainen todistusharkinta ei loukkaa syyttömyysolettaman periaatetta (ks. vastaavasti asia C-235/92 P, Montecatini v. komissio, tuomio 8.7.1999, Kok., s. I-4539, 181 kohta).

47 Koska kilpailunvastaisiin menettelytapoihin ja sopimuksiin osallistumista koskeva kielto sekä seuraamukset, joita sääntöjen rikkojille saattaa aiheutua, ovat hyvin tiedossa, on tavanomaista, että näihin menettelytapoihin ja sopimuksiin liittyvät toimenpiteet toteutetaan vaivihkaa, että kokoukset pidetään salassa ja että niihin liittyvien asiakirjojen määrä pidetään mahdollisimman vähäisenä. Näin ollen komission ei voida edellyttää esittävän asiakirjoja, jotka osoittavat nimenomaisesti kyseessä olevien toimijoiden välisen yhteydenpidon. Vaikka komissio löytäisi tällaisia asiakirjoja, nämä ovat normaalisti vain hajanaisia ja niitä on vähän, joten usein on välttämätöntä muodostaa kuva tietyistä yksityiskohdista päättelemällä. Kilpailunvastaisen menettelytavan tai sopimuksen olemassaolo voidaan siis päätellä tietyistä yhteensattumista ja välillisistä todisteista, jotka yhdessä tarkasteltuina voivat muun johdonmukaisen selityksen puuttuessa olla osoitus kilpailusääntöjen rikkomisesta (yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomio 7.1.2004, Kok., s. I-123, 55–57 kohta; ks. myös edellä 35 kohdassa mainittu asia Dresdner Bank ym. v. komissio, tuomion 64 ja 65 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

48 Vapaan todistusharkinnan periaatteesta seuraa, että vaikka asiakirjatodisteiden puuttuminen voi osoittautua merkitykselliseksi komission esittämien välillisten todisteiden joukon kokonaisarvioinnin yhteydessä sinänsä, siitä ei seuraa, että asianomainen yritys voisi saattaa kyseenalaiseksi komission väitteet esittämällä vaihtoehtoisen selityksen tosiseikoista. Tilanne on tällainen ainoastaan silloin, kun komission esittämien todisteiden perusteella ei voida todeta rikkomisen olemassaoloa yksiselitteisesti ja ilman tulkinnan tarvetta (ks. vastaavasti asia T-36/05, Coats Holdings ja Coats v. komissio, tuomio 12.9.2007, 74 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

49 Edellä mainittu oikeuskäytäntö on sovellettavissa analogisesti ETA-sopimuksen 53 artiklaan.

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee sellaisten todisteiden väitettyä puuttumista, joiden avulla voidaan näyttää toteen parafiinivahojen hintojen vahvistamista koskevat sopimukset tai yhdenmukaistetut menettelytavat

50 Tämän kanneperusteen osan yhteydessä kantaja kyseenalaistaa komission todisteiden arvioinnissa soveltamat periaatteet ja asettaa kyseenalaiseksi todisteiden arvioinnin teknisten kokousten suhteen, joiden osalta komissio on todennut parafiinivahojen hintojen vahvistamista koskevan sopimuksen tai yhdenmukaistetun menettelytavan.

Rikkomisen pääasiallisen osan kuvaus riidanalaisessa päätöksessä

51 Riidanalaisen päätöksen 4.1 kohdassa otsikon ”Kartellin perusperiaatteet ja toiminta” alla komissio on kuvaillut hintojen vahvistamismenettelyjen sisältöä seuraavasti:

”– –

(106) Tekniset kokoukset on aina jaettu kahteen osaan: teknisiä kysymyksiä koskeva alkukeskustelu, jota seuraavat luonteeltaan kilpailunvastaiset keskustelut, jotka koskevat muun muassa hintojen vahvistamista, markkinoiden ja asiakaskunnan jakamista (tietyissä tapauksissa) sekä arkaluontoisten kaupallisten tietojen – kuten nykyistä ja tulevaa hintapolitiikkaa, asiakaskuntaa, tuotantokapasiteettia ja myyntimääriä koskevien tietojen – vaihtoa ja paljastamista.

(107) Hintoja ja hintojen mahdollista korottamista koskevat keskustelut käytiin yleensä teknisten kokousten lopussa. Yleensä Sasol aloitti hintoja koskevat keskustelut mutta sen jälkeen kaikki osanottajat keskustelivat hinnoista ja hintapolitiikkaa koskevista strategioista vuoron perään. Keskustelut koskivat samalla kertaa hinnankorotuksia ja ohjehintoja tiettyjen asiakkaiden osalta ja yleisiä hinnankorotuksia sekä vähimmäishintoja ja ohjehintoja markkinoilla kokonaisuudessaan. Hinnankorotuksista sovittiin yleensä absoluuttisin luvuin, ei prosenttilukuina (esimerkiksi 60 euroa tonnilta puhtaiden parafiinivahojen osalta). Vähimmäishinnoista ei sovittu ainoastaan silloin, kun oli olemassa yhteisymmärrys hintojen korottamisesta, vaan myös silloin, kun hinnankorotus ei ollut toteutettavissa (esimerkiksi ajanjaksona, jolloin hinnat laskivat).

– –

(109) Yritysten edustajat vaihtoivat lisäksi keskenään kaupallisesti arkaluontoisia tietoja ja paljastivat yleisstrategiansa.

(110) Yrityksiä, MOL:ia lukuun ottamatta, edustivat vastuuhenkilöt, joilla oli valta määrätä yrityksensä hintastrategiasta ja vahvistaa hinnat omien asiakkaidensa osalta. – –

(111) Useimmissa teknisissä kokouksissa keskustelut hinnoista koskivat yleensä parafiinivahoja ja harvoin ainoastaan parafiinivahojen eri lajeja (kuten puhtaita parafiinivahoja, puolipuhtaita parafiinivahoja, vahasekoituksia/erikoisvahoja, kovia parafiinivahoja tai vedyllä kovetettuja vahoja). Kaikille yrityksille oli lisäksi selvää, että kaikenlaisten vahojen hinnat nousisivat samalla summalla tai samalla prosenttiosuudella.

– –

(113) Teknisten kokousten tulos pantiin yleensä täytäntöön ilmoituksella hinnankorotuksista asiakkaille tai olemassa olevien hinnoittelujärjestelyjen peruuttamisella. Satunnaiset vilppitapaukset tai noudattamattajättämistapaukset käsiteltiin yhteisesti seuraavissa kokouksissa (ks. esimerkiksi 149 ja 157 perustelukappale). Yleensä yksi edustetuista yrityksistä teki aloitteen ja alkoi korottaa hintojaan. Yleensä kyseessä oli Sasol, mutta tämä pyysi joskus jotakin muuta osanottajaa aloittamaan. Vähän sen jälkeen, kun yksi yritys oli ilmoittanut asiakaskunnalle aikomuksestaan korottaa hintoja, toiset toimittajat seurasivat mukana ja ilmoittivat myös hinnankorotuksista. Henkilöt, jotka edustivat yrityksiä teknisissä kokouksissa, informoivat muita teknisten kokousten tulosten täytäntöönpanemiseksi aloitetuista toimenpiteistä. Näitä tietoja välitettiin suullisesti tai lähettämällä jäljennös kyseessä olevista ilmoituksista, jotka koskivat hintojen korottamista tai hintojen peruuttamista, jollekin tai kaikille muille [osallistuja]yrityksille. Komissio on nimittäin saanut selville, että tällaisia ilmoituksia vaihdettiin osapuolten välillä. Noin 150 tämäntyyppisen kirjeen otos on todettu vaihdetuksi kuuden viikon kuluessa teknisten kokousten jälkeen. On myös ilmoitettu, että sopimuksen mukaan

edustettuina olleet yritykset eivät saaneet käyttää hyväkseen sovitun hinnankorotuksen toteuttamista oman markkinaosuutensa kasvattamiseksi. Tätä ei ole kiistetty väitetiedoksiantoon annetuissa vastauksissa.”

52 Riidanalaisen päätöksen 4.2 kohdassa otsikon ”Teknisiä kokouksia koskevia yksityiskohtaisia tietoja” alla komissio on aluksi esittänyt yhteenvedon, jossa mainitaan teknisten kokousten paikka ja päivämäärä sekä läsnä olleet yritykset (riidanalaisen päätöksen 124 perustelukappale). Tämän jälkeen se on tarkastellut kutakin teknistä kokousta koskevia käytettävissä olleita todisteita (riidanalaisen päätöksen 126–177 perustelukappale).

53 Riidanalaisen päätöksen 5.3 kohdassa otsikon ”Rikkomisen luonne käsiteltävässä asiassa” alla komissio on täsmentänyt kilpailunvastaisten toimintatapojen luokittelua sääntelevät käsiteltävässä asiassa sovellettavat periaatteet seuraavasti:

”– –

(205) Monitahoisen pitkäkestoisen rikkomisen tapauksessa ei ole tarpeen, että komissio luokittelee sen [sopimukseksi tai yhdenmukaistetuksi menettelytavaksi]. [Sopimuksen ja yhdenmukaistetun menettelytavan] käsitteet ovat joustavia, ja ne voivat olla päällekkäisiä. Kilpailunvastainen toimintatapa voi siis olla erilainen eri aikoina tai sen mekanismia on voitu sopeuttaa tai lujittaa vastaamaan paremmin myöhempää kehitystä. Itse asiassa niitä saattaa olla käytännössä mahdotonta erottaa toisistaan, koska rikkomiseen saattaa sisältyä piirteitä kummastakin kielletystä toiminnasta, vaikka osan piirteistä voisi erikseen tarkasteltuna luokitella selvästi jompaankumpaan. Olisi siis keinotekoista jakaa osiin jatkuvaa käyttäytymistä, jolla on vain yksi tavoite, ja käsitellä sitä erillisten rikkomisten sarjana. Kartelli voi siis olla yhtä aikaa sopimus ja yhdenmukaistettu menettelytapa. [EY] 81 artiklassa ei määrätä erityisestä luokittelusta tässä päätöksessä kuvatun tyyppisen monitahoisen rikkomisen osalta.

(206) Kun kartellissa on paljon jäseniä, joiden kilpailunvastainen käyttäytyminen voidaan luokitella keston perusteella sopimukseksi tai yhdenmukaistetuksi menettelytavaksi (monitahoiset rikkomiset), komission ei tarvitse arvioida täsmällisesti, mihin luokkaan kunkin tyyppinen käyttäytyminen kuuluu.”

54 Tämän jälkeen komissio on kuvaillut riidanalaisen päätöksen samassa kohdassa rikkomisen sisältöä seuraavasti:

”5.3.2 Täytäntöönpano

(210) Tämän päätöksen 4 [kohdassa] kuvaillut tosiseikat osoittavat, että kaikki tämän menettelyn kohteena olevat yritykset ovat osallistuneet kollusiivisiin toimintoihin parafiinivahojen osalta ja toisessa perustelukappaleessa yksilöidyt yhtiöt raakaparafiinin osalta, – – ja että ne ovat osallistuneet säännöllisesti kokouksiin, joiden aikana on keskusteltu seuraavista seikoista:

1) hintojen vahvistaminen

2) – – asiakaskunnan jakaminen ja/ tai markkinoiden jakaminen

3) kaupallisesti arkaluontoisten, erityisesti asiakkaita, hinnoittelua, tuotantokapasiteetteja ja myyntimääriä koskevien tietojen paljastaminen ja vaihto

– –

5.3.2.2. Hintojen vahvistaminen

(240) Perustelukappaleet 98, 107, 126, 128, 131, 133, 135, 137, 139, 140, 142, 145, 147, 149, 152, 153, 156, 157, 163, 168, 174, 176 ja 177 osoittavat, että kyseessä olevat yritykset vahvistivat vähimmäishinnat ja sopivat hintojen korotuksista (’hintojen vahvistaminen’).

(241) ExxonMobil, Repsol, Sasol ja Shell ovat vahvistaneet hintojen vahvistamista koskevien käytäntöjen olemassaolon [ks. 107 perustelukappale] ja vahvistaneet uudelleen tämän tiedon niiden kuulemistilaisuudessa sekä kirjallisessa vastauksessaan väitetiedoksiantoon.”

55 Riidanalaisen päätöksen liitteestä ilmenee kantajan osalta, että se oli läsnä 39 teknisessä kokouksessa ja ”raakaparafiinikokouksessa” yhteensä 51 kokouksesta, jotka pidettiin sen ajanjakson kuluessa, jona se osallistui kartelliin, toisin sanoen 3.9.1992 ja 28.4.2005 välisenä aikana.

Komission keräämien todisteiden todistusarvo

56 Aivan aluksi on tarkasteltava teknisten kokousten aikana käytyjen keskustelujen sisältöä koskevia todisteita, joihin komissio on nojautunut riidanalaisessa päätöksessä. Kyseiset todisteet koostuvat yritysten lausunnoista ja teknisten kokousten aikaisista käsinkirjoitetuista muistiinpanoista, jotka on laadittu joko tietyn teknisen kokouksen aikana tai vähän sen jälkeen ja joissa kuvaillaan kokouksessa käytyjen keskustelujen sisältöä.

57 Tältä osin kantaja asettaa kyseenalaiseksi todisteiden tulkintaperiaatteet, joita komissio on soveltanut riidanalaisessa päätöksessä, sekä lausuntojen ja asiakirjatodisteiden todistusarvon.

– Yritysten lausunnot

58 On huomattava, että Sasolin 12.5.2005 päivätyn lausunnon mukaan tekniset kokoukset johtivat yleensä kollusiiviseen toimintaan, koska niissä keskusteltiin hintojen korottamisesta ja alentamisesta, ja että niissä vaihdettiin tietoja bruttohinnoista ja kapasiteetteja koskevista suunnitelmista.

59 Repsolin 19.5.2005 päivätyn lausunnon mukaan keskustelu osanottajien soveltamista hintatasoista kuului osana teknisiin kokouksiin.

60 Shell ilmoitti, että kaikki tekniset kokoukset koskivat hintojen vahvistamista. Sen 14.6.2006 päivätyn lausunnon mukaan ainakaan vuodesta 1999 lähtien, kun sen edustaja, joka antoi todistuksen, alkoi osallistua teknisiin kokouksiin, parafiinivahojen hinnoista ei koskaan päätetty yksipuolisesti vaan kilpailijat sopivat niistä aina teknisissä kokouksissa.

61 Samat yritykset ovat myös tuoneet esiin samoissa lausunnoissa, että useissa teknisissä kokouksissa osanottajat olivat todella sopineet vähimmäishinnoista tai hinnankorotuksista, joskus jopa korotustoimenpiteistä. Kyseisistä lausunnoista ilmenee lisäksi, että Total on osallistunut täysimääräisesti näihin kilpailunvastaisiin järjestelyihin.

62 Lisäksi on todettava, että komissio viittasi kyseessä oleviin lausuntoihin (ks. 58–61 kohta edellä) riidanalaisen päätöksen 107 ja 113 perustelukappaleessa.

63 Kantaja väittää, että vuoden 2002 yhteistyötiedonannon puitteissa annetuilla lausunnoilla on vähäinen todistusarvo varsinkin, kun mikään muu näyttö ei tue niitä. Kyseiset lausunnot ovat nimittäin luonteeltaan subjektiivisia ja niissä pyritään ”moittimaan pikemminkin muita kuin itseä”. Lisäksi Sasolin ja Repsolin lausunnot rikkomisen vakavuudesta on kantajan mukaan annettu ”komission kannustuksesta” ja niiden yhteistyöpyynnöistä saaman hyödyn säilyttämiseksi.

64 On todettava, että unionin tuomioistuimet ovat jo tutkineet ja hylänneet tällaisia argumentteja.

65 Oikeuskäytännön mukaan missään unionin oikeuden säännöksessä tai millään unionin oikeuden yleisellä periaatteella ei kielletä komissiota tukeutumasta yhtä yritystä vastaan niiden yritysten lausuntoihin, joiden väitetään osallistuneen kartelliin. Muutoin komissiolle kuuluva todistustaakka EY 81 artiklan vastaisista menettelyistä olisi mahdoton täyttää, mikä olisi yhteensopimatonta sille uskotun näiden määräysten moitteetonta soveltamista koskevan valvontatehtävän kanssa (edellä 41 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 192 kohta).

66 Sellaisia lausuntoja puolestaan voidaan lisäksi pitää erityisen todistusvoimaisina, jotka ensinnäkin ovat luotettavia, toiseksi on tehty yrityksen nimissä, kolmanneksi on antanut henkilö, jonka ammatillinen velvollisuus on toimia kyseisen yrityksen intressissä, neljänneksi ovat lausunnon antajan intressien vastaisia, viidenneksi antaa henkilö, joka on havainnut välittömästi lausunnoissa mainitut seikat, ja kuudenneksi on toimitettu kirjallisesti ja annettu tarkoituksellisesti ja tarkan harkinnan jälkeen (ks. vastaavasti edellä 41 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 205–210 kohta).

67 Lisäksi on otettava huomioon, että vaikka lainvastaisen kartellin pääosallistujien vapaaehtoisesti esittämiin todisteisiin on yleensä asianmukaista suhtautua tietyllä tavalla epäluuloisesti, kun otetaan huomioon se mahdollisuus, että kyseisillä osallistujilla on taipumus vähätellä sen osuuden merkitystä, joka niillä on kilpailusääntöjen rikkomiseen, ja suurennella toisten osuutta, se, että pyydetään yhteistyötä koskevan tiedonannon soveltamista sakon määrän poistamiseksi tai vähentämiseksi, ei välttämättä kannusta esittämään kartellin muihin osanottajiin nähden vääristeltyjä todisteita. Jokainen yritys johtaa komissiota harhaan voisi näet kyseenalaistaa pyynnön esittäjän yhteistyön vilpittömyyden ja kattavuuden ja näin ollen vaarantaa tämän mahdollisuuden hyötyä täysimääräisesti yhteistyötä koskevasta vuoden 2002 tiedonannosta (ks. vastaavasti asia T-120/04, Peróxidos Orgánicos v. komissio, tuomio 16.11.2006, Kok., s. II-4441, 70 kohta).

68 Erityisesti on katsottava sen, että henkilö myöntää rikkoneensa kilpailusääntöjä ja myöntää näin ollen sellaisten tosiseikkojen olemassaolon, jotka ylittävät ne tosiseikat, joiden olemassaolo voitiin johtaa suoraan kyseisistä asiakirjoista, merkitsevän lähtökohtaisesti – päinvastaista osoittavien erityisten olosuhteiden puuttuessa – sitä, että kyseinen henkilö on päättänyt kertoa totuuden. Lisäksi lausunnon antajan intressien vastaisia lausuntoja on lähtökohtaisesti pidettävä erityisen uskottavina todisteina (edellä 41 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 211 ja 212 kohta; yhdistetyt asiat T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 ja T-136/02, Bolloré v. komissio, tuomio 26.4.2007, Kok., s. II-947, 166 kohta ja asia T-54/03, Lafarge v. komissio, tuomio 8.7.2008, 59 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

69 Käsiteltävässä asiassa kyseessä olevat lausunnot on annettu teknisiin kokouksiin osallistuneiden henkilöiden antamien todistajanlausuntojen perusteella tarkan harkinnan jälkeen, ja niissä syytetään myös yrityksiä, joiden nimissä ne on annettu. Lisäksi lausunnot käyvät yksiin kilpailusääntöjen rikkomisen kuvauksen pääpiirteiden kanssa, mikä lisää vielä enemmän niiden luotettavuutta. Näin ollen ne ovat edellä 66 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitetulla tavalla erityisen luotettavia, päinvastoin kuin kantaja väittää.

70 Sitä paitsi kantaja ei mainitse mitään esimerkkiä tai todistetta tueksi väitteelleen, jonka mukaan Sasolin ja Repsolin lausunnot olisi annettu ”komission kannustuksesta”. Vuoden 2002 yhteistyötiedonannossa ei myöskään kannusteta rikkomisen vakavuuden liiotteluun eikä sitä voida myöskään todeta käsiteltävässä asiassa. Päinvastoin on syytä korostaa, että Sasolin, Repsolin ja ExxonMobilin lausunnot on annettu tarkastusten jälkeen niin, että nämä yritykset voivat aavistaa, että mahdollisuudet siihen, että ne toimittivat ensimmäisinä tietoja, joiden avulla komission oli mahdollista määrätä tarkastuksia tai todeta kartellin olemassaolo, olivat vähäiset (ks. vuoden 2002 yhteistyötiedonannon 8 kohta). Siten niiden käsityksen mukaan oli hyvät mahdollisuudet, että ne voivat saada sakon määrästä enintään 50 prosentin enimmäisalennuksen (ks. vuoden 2002 yhteistyötiedonannon 23 kohta). Näissä

olosuhteissa ei ollut mitään taloudellista syytä, joka olisi voinut kannustaa edellä mainittuja yrityksiä esittämään rikkomisen vakavampana kuin se todellisuudessa oli, koska rikkomisen lisääntyneen vakavuuden seurauksena niiden sakkojen määrä olisi lisääntynyt. Lopuksi on muistutettava, että esittämällä lausunnoissa virheellisiä seikkoja asianomainen yritys voi menettää vuoden 2002 yhteistyötiedonantoon perustuvan hyödyn (ks. 67 kohta edellä).

71 Näin ollen kantajan argumentit, joiden mukaan yhteistyöpyynnön esittäneitä yrityksiä on ”kannustettu” rikkomisen esittämiseen vakavampana kuin se todellisuudessa oli, on hylättävä.

72 Lisäksi kantaja väittää, ettei komissio voi perustaa päätelmiään yhden yrityksen lausuntoon, jonka totuudenmukaisuuden useat syytetyt yritykset kiistävät ja jota muut seikat eivät tue.

73 Tosin oikeuskäytännön mukaan kartelliin osalliseksi katsotun yrityksen lausuntoa, jonka totuudenmukaisuuden on riitauttanut useampi muu kartelliin osalliseksi katsottu yritys, ei voida pitää riittävänä näyttönä viimeksi mainittujen yritysten toteuttamasta kilpailusääntöjen rikkomisesta, jos sen tukena ei ole muita todisteita, mutta vaatimukset muista todisteista voivat olla alhaisempia kyseisten lausuntojen luotettavuuden vuoksi (edellä 41 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 219 ja 220 kohta).

74 Käsiteltävässä asiassa komissio ei ole kuitenkaan nojautunut yhden ainoan osanottajan lausuntoon, jonka muut osanottajat ovat riitauttaneet, vaan useampien yritysten itsenäisesti antamiin lausuntoihin, jotka käyvät yksiin kilpailusääntöjen rikkomisen kuvauksen pääpiirteiden kanssa (ks. 58–61 kohta edellä). Komissio on lisäksi nojautunut lukuisiin asiakirjatodisteisiin, jotka täydentävät ja tukevat yritysten lausuntojen sisältöä ja joista osaa tarkastellaan jäljempänä 76 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa.

75 Näin ollen kyseessä olevat lausunnot kuuluvat niiden todisteiden kokonaisuuteen, joilla näytetään toteen parafiinivahojen hintojen vahvistamista koskevat sopimukset tai yhdenmukaistetut menettelytavat, joista päätettiin teknisissä kokouksissa, joihin kantaja osallistui. Kantajan väitteet, joissa asetetaan kyseenalaiseksi lausuntojen todistusarvo, on siis hylättävä.

– Asiakirjatodisteet

76 On todettava, että riidanalainen päätös sisältää viittauksia lukuisiin kyseiseltä ajalta oleviin asiakirjatodisteisiin, jotka on löydetty asianomaisten yritysten toimitiloista tarkastusten aikana. Nämä asiakirjatodisteet koostuvat suurimmaksi osaksi MOL:n käsinkirjoitetuista muistiinpanoista ja ”Blauer Salon” -kokouksista laadituista Sasolin muistioista.

77 Kantaja kyseenalaistaa näiden asiakirjatodisteiden todistusarvon. Se väittää, että silloin kun käsinkirjoitetut muistiinpanot on tehty teknisten kokousten aikana, kuten MOL:n muistiinpanot, ne eivät ole tyhjentäviä ja ne sisältävät merkkejä tai symboleja, joiden merkitys on niiden laatijalle ominainen. Mitä tulee ”Blauer Salon” -kokouksista laadittuihin Sasolin muistioihin, niiden todistusarvo on kantajan mukaan vähäinen siltä osin kuin niitä ei ole kirjoitettu teknisten kokousten aikana eikä niitä ole laatinut kokoukseen osallistunut henkilö. Lisäksi tietyt näihin muistioihin otetut tiedot perustuivat teknisten kokousten ulkopuolella tapahtuneisiin kahdenkeskisiin keskusteluihin. Komission argumenttia, jonka mukaan ne on laadittu in tempore non suspecto, ei kantajan mukaan voida hyväksyä varsinkaan, kun niiden tulkinta on harvoin selvää.

78 On todettava, että unionin yleisellä tuomioistuimella ja unionin tuomioistuimella on jo ollut tilaisuus tutkia ja hylätä tällaisia argumentteja.

79 Näin ollen, kuten edellä 47 kohdassa mainitusta oikeuskäytännöstä ilmenee, koska kilpailunvastaisiin menettelytapoihin ja sopimuksiin osallistumista koskeva kielto sekä seuraamukset, joita sääntöjen rikkojille saattaa aiheutua, ovat hyvin tiedossa, on tavanomaista, että näihin menettelytapoihin ja sopimuksiin liittyvät toimenpiteet toteutetaan vaivihkaa, että kokoukset pidetään salassa ja että niihin liittyvien asiakirjojen määrä pidetään mahdollisimman vähäisenä. Vaikka komissio löytää asiakirjoja, jotka osoittavat nimenomaisesti toimijoiden välisen lainvastaisen yhteydenpidon, kuten esimerkiksi kokouspöytäkirjat, nämä ovat normaalisti vain hajanaisia ja niitä on vähän, joten usein on välttämätöntä muodostaa kuva tietyistä yksityiskohdista päättelemällä.

80 Lisäksi oikeuskäytännön mukaan asiakirjatodisteiden todistusarvoa arvioitaessa on pidettävä erittäin tärkeänä sitä, että asiakirja on laadittu välittömästi tosiseikkojen tapahtumisen yhteydessä (asia T-157/94, Ensidesa v. komissio, tuomio 11.3.1999, Kok., s. II-707, 312 kohta ja yhdistetyt asiat T-5/00 ja T-6/00, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied ja Technische Unie v. komissio, tuomio 16.12.2003, Kok., s. II-5761, 181 kohta) tai että sen on laatinut näitä tosiseikkoja välittömästi todistamassa ollut henkilö (edellä 41 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 207 kohta).

81 Asiakirjan päiväyksen tai allekirjoituksen puute tai se seikka, että se on kirjoitettu epäselvästi, ei poista tältä asiakirjalta kaikkea todistusvoimaa, kun sen alkuperä, todennäköinen päiväys ja sen sisältö voidaan määritellä riittävän varmasti (yhdistetyt asiat T-217/03 ja T-245/03, FNCBV v. komissio, tuomio 13.12.2006, Kok., s. II-4987, 124 kohta; ks. vastaavasti myös asia T-11/89, Shell v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok., s. II-757, 86 kohta).

82 Käsiteltävässä asiassa, kuten komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 215 perustelukappaleessa, MOL:n muistiinpanot on kuitenkin laatinut kokousten aikana kokouksessa läsnä ollut henkilö ja niiden sisältö on johdonmukainen ja suhteellisen yksityiskohtainen. Näin ollen näiden muistiinpanojen todistusarvo on erittäin korkea. Mitä tulee Sasolin muistioihin ”Blauer Salon” -kokouksista, kysymys on asiakirjoista, jotka ajoittuvat tosiseikkojen tapahtuma-aikaan ja jotka on laadittu in tempore non suspecto, toisin sanoen vähän kunkin teknisen kokouksen jälkeen. Vaikka ne laatinut henkilö ei ollut läsnä teknisissä kokouksissa, hän on nojautunut osanottajalta saatuihin tietoihin. Näin ollen näiden muistioiden todistusarvo on myös korkea.

83 Tämän vuoksi kantajan argumentit, joissa kyseenalaistetaan riidanalaisessa päätöksessä esitettyjen asiakirjatodisteiden todistusarvo, on hylättävä.

Tiettyjä teknisiä kokouksia koskevien kantajan argumenttien yksityiskohtainen tarkastelu

84 Kantaja korostaa, että 36 teknisen kokouksen osalta 52:sta komissio ei väitä, että osanottajat ovat päässeet sopimukseen hinnoista. Mitä ensinnäkin tulee neljään tekniseen kokoukseen, komissio on myöntänyt riidanalaisessa päätöksessä, ettei se ollut varma siitä, että nämä kokoukset oli pidetty, tai että kokouksen sisältöä ei ole voitu näyttää toteen. Toiseksi 12 teknisen kokouksen osalta komissio on myöntänyt riidanalaisessa päätöksessä, ettei sillä ollut muuta tietoa niiden sisällöstä kuin tiettyjen osanottajien lausunnot, joiden mukaan näillä kokouksilla olisi ollut kilpailunvastainen tarkoitus, mutta kyseessä olevien toimintatapojen luonnetta ei ole täsmällisesti yksilöity. Kolmanneksi komissio ei ollut kuuden muun kokouksen osalta maininnut riidanalaisessa päätöksessä, että ne olivat koskeneet hintoja koskevia keskusteluja. Neljänneksi komissio on 14 muun teknisen kokouksen osalta todennut riidanalaisessa päätöksessä, että vaikka niissä oli vaihdettu hintatietoja, mitään sopimusta korotuksesta ja varsinkaan korotuksen yhteisestä tasosta ei ollut tehty tai että se ei joka tapauksessa ollut varma tämän tietojenvaihdon tuloksista.

85 Lisäksi kantaja korostaa, että komissio on todennut osanottajien päässeen sopimukseen hinnoista vain 16 teknisen kokouksen aikana. Se esittää yksityiskohtaiset perustelut väitetystä todisteiden virheellisestä arvioinnista kaikkien näiden teknisten kokousten osalta.

86 Ensinnäkin 3. ja 4.9.1992 pidetyn teknisen kokouksen osalta komissio on nojautunut riidanalaisen päätöksen 126 perustelukappaleessa ”Blauer Salon” -kokouksesta laadittuun Sasolin muistioon, johon sisältyi maininta ”22/11 saakka, hinta ’0’”. Se on päätellyt tästä, että kyseisen kokouksen aikana oli sovittu, ettei hintoja muuteta.

87 Kantaja väittää, että Sasolin laatima muistio koskee kahden Sasolin työntekijän välistä sisäistä viestintää, jossa K antoi O:lle ohjeen olla muuttamatta hintaa, joten kyseinen muistio ei osoita teknisen kokouksen aikana tehdyn sopimuksen olemassaoloa.

88 On todettava, että Sasol on ymmärtänyt hallinnollisen menettelyn yhteydessä antamassaan lausunnossa tämän maininnan osoittavan, että oli tehty sopimus olla muuttamatta hintoja. Lisäksi lukuisista Sasolin ”Blauer Salon” -kokouksista laadituista muistioista ja sen lausunnoista ilmenee, että K, joka edusti Sasolia teknisissä kokouksissa, ilmoitti O:lle kyseisissä kokouksissa käytyjen keskustelujen sisällön. Lisäksi osanottajat käyttivät usein lukua ”0” merkkinä hintojen pitämisestä ennallaan. Näin ollen, vaikka kyseessä oleva muistio muodostaa tarkasti ottaen K:n ja O:n välisen sisäisen viestin, se on kuitenkin todiste hintojen muuttamatta jättämistä koskevasta sopimuksesta, joka tehtiin kyseessä olevan teknisen kokouksen aikana. Näin ollen kantajan tältä osin esittämät väitteet on hylättävä.

89 Sitä paitsi kantaja ei voi pätevästi vedota komissiota vastaan siihen, että yhdestäkään korotuksesta ei sovittu näissä kokouksissa. Sopimus hintojen säilyttämisestä ennallaan on nimittäin myös hintojen vahvistamista koskeva sopimus, koska on olemassa osanottajien yhteinen tahto niiden yhdessä vahvistaman hintatason soveltamisesta.

90 Näin ollen komissio on perustellusti nojautunut riidanalaisen päätöksen 240 perustelukappaleessa kyseessä olevaan tekniseen kokoukseen päätelläkseen, että ”asianomaiset yritykset vahvistivat vähimmäishinnat”.

91 Toiseksi 23. ja 24.11.1992 pidetyn kokouksen osalta komissio viittaa riidanalaisen päätöksen 128 perustelukappaleessa MOL:n muistiinpanoon, jossa mainitaan ”ensimmäinen neljännesvuosi – hintojen säilyttäminen ennallaan – tietojenvaihtoa tarvittaessa – vähimmäishinta”. Se on päätellyt, että tämä oli osoitus hintojen ennallaan säilyttämistä koskevan sopimuksen olemassaolosta.

92 Kantajan mukaan MOL:n muistiinpanossa oleva maininta on ”merkityksetön”, koska sitä ei ole voitu yhdistää määrättyyn hintaan. Sitä paitsi MOL ei ollut vahvistanut tätä tulkintaa ja toinen tulkinta, jonka mukaan kyse oli pelkästä tietojenvaihdosta, olisi ollut aivan yhtä uskottava.

93 Unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että kantajan tarjoama selitys ei ole uskottava. Minkään yrityksen nimeä ei ole nimittäin yksilöity ennen kyseistä mainintaa, joten ei ole mahdollista päätellä, että kyse oli yksipuolisesta ilmoituksesta. Jos otetaan päinvastainen esimerkki, Sasolin muistiinpano, joka koski 17. ja 18.9.1996 pidettyä ”Blauer Salon” -kokousta, sisälsi maininnan ”MOL, HU DEM 110,- flü.ffr ab 1/10.96”. Komissio on päätellyt tällä perusteella, että tämä ”osoittaa, että kyseisessä kokouksessa yrityksiä edustaneet henkilöt ovat keskustelleet tulevista hintapolitiikkaa koskevista aikomuksistaan ja ovat ilmaisseet ne” (riidanalaisen päätöksen 141 perustelukappale).

94 Komissio on siten nojautunut perustellusti riidanalaisen päätöksen 240 perustelukappaleessa kyseiseen tekniseen kokoukseen päätelläkseen, että ”kyseessä olevat yritykset vahvistivat vähimmäishinnat” (ks. 89 kohta edellä).

95 Kolmanneksi kantaja väittää, että 7. ja 8.9.1995 pidetyssä kokouksessa (riidanalaisen päätöksen 137 perustelukappale) osanottajat ovat ainoastaan vaihtaneet tietoja hinnoistaan.

96 Tämän tulkinnan kanssa on ristiriidassa Sasolin muistio ”Blauer Salon” -kokouksesta, sellaisena kuin viimeksi mainittu on tulkinnut sitä hallinnollisen menettelyn yhteydessä, ja MOL:n tätä kokousta koskeva muistiinpano.

97 MOL:n muistiinpano sisältää nimittäin seuraavat seikat:

”11. Schümann DEM 970, - vähimmäishinta

– –

13. Total DEM 920,- -> on korottanut 950 DM:aan -> 970 DM,- suunniteltu hinta ennen vuoden loppua

– –

15. korotamme 900:aan”.

98 ”Blauer Salon” -kokousta koskevassa Sasolin muistiossa on maininta ”Preise hoch per 1/1.95”. Toisaalta Sasolin komission tietojensaantipyyntöön 16.12.2006 antaman vastauksen mukaan päivämäärä oli ilmaistu virheellisesti niin, että itse asiassa hintoja oli tarkoitus korottaa 1.1.1996. Kyseisen vastauksen mukaan tämä kuvastaa 7. ja 8.9.1995 pidetyn kokouksen tulosta.

99 Näin ollen komission väite, jonka mukaan tämän kokouksen osanottajat ovat ”vaihtaneet tietoja tulevasta hintapolitiikastaan ja keskustelleet hinnankorotuksista ja vähimmäishinnoista ja vahvistaneet niitä”, perustuu erityisen johdonmukaiseen todisteiden kokonaisuuteen. Sasolin lausunto poistaa kaiken epävarmuuden hintojen korottamista koskevan yhteisen tahdon olemassaolosta. Pelkästään sillä seikalla, että korotuksen taso ja vähimmäishintojen taso vaihtelivat yrityskohtaisesti, ei ole vaikutusta siihen, että tämän kokouksen katsottiin johtaneen hintojen vahvistamista koskevaan sopimukseen, koska ilmaisu ”hinnan vahvistaminen” ei merkitse sitä, että kaikkien osallistujien osalta sovelletaan yhtä ainoaa hintaa.

100 Neljänneksi 22. ja 23.2.1996 pidetyn teknisen kokouksen osalta komissio on nojautunut riidanalaisen päätöksen 139 perustelukappaleessa MOL:n muistiinpanoon, joka sisältää seuraavat tiedot: ”Parafiini – kaikki laatutasot – sama hinta DEM 108; pieni/suuri asiakas – sama hinta DEM 108; upotusvaha DEM 1 200–1 250”. Kyseisen perustelukappaleen mukaan tämä osoittaa, että osallistujayritykset ovat sopineet parafiinivahojen hinnasta.

101 Kantaja katsoo, että tämän muistiinpanon lukeminen kokonaisuudessaan ei mahdollista tällaisen päätelmän tekemistä. Tiedot on nimittäin esitetty MOL:n muistiinpanojen tavallisella tyylillä, toisin sanoen ne koostuivat osanottajien ”round table” -keskustelussa ilmoittamista ja vaihtamista tiedoista.

102 On kuitenkin korostettava, että Sasol ja Repsol ovat vahvistaneet toisistaan riippumatta 22. ja 23.2.1996 pidetyn teknisen kokouksen kilpailunvastaisen luonteen. Lisäksi kyseiseen MOL:n muistiinpanoon sisältyy myös maininta ”1.8. alkaen korotus kaikkialla DEM 80/t”, toisin sanoen hintojen korottamisen päivämäärä ja taso.

103 Näin ollen komissio on näyttänyt asianmukaisesti toteen riidanalaisen päätöksen 240 perustelukappaleessa, että asianomaiset yritykset olivat vahvistaneet vähimmäishinnat ja sopineet hinnankorotuksista kyseisen teknisen kokouksen aikana.

104 Viidenneksi 14. ja 15.5.1996 pidetyn kokouksen osalta (riidanalaisen päätöksen 140 perustelukappale) Sasolin ”Blauer Salon” -kokousta koskevassa muistiossa mainitaan seuraavaa:

”Lähtökohta oli vuoden 1996 toisen vuosipuoliskon hinnankorotus

- D + F: 1.8.96 kynttilä – FRP vähintään 115,- nto nto flü ffr

Lämpökynttilä 115 %

Hautakynttilä 115 %

kova + 5 % nykyhinnan päälle

sekoitin FRP vähintään 105,- nto, nto flü ffr”.

105 Tällä perusteella komissio on päätellyt, että ”mukana olevat saksalaiset ja ranskalaiset yritykset [oli]vat sopineet keskustelujen aikana hintojen korottamisesta vuoden 1996 toisella vuosipuoliskolla ja suunnitelleet kynttilöihin käytettävän parafiinivahan hinnan korottamista 1.8.1996”.

106 Kantaja väittää, ettei hintoja koskevaa sopimusta ollut olemassa ja ettei se joka tapauksessa ollut läsnä kyseisessä kokouksessa.

107 Näillä väitteillä ei voida saattaa kyseenalaiseksi komission analyysiä. Sasolin 16.12.2006 päivätyssä vastauksessa komission tietojensaantipyyntöön nimittäin todetaan yksiselitteisesti, että kyseisen kokouksen aikana tehtiin sopimus hinnoista.

108 Se seikka, ettei kantaja ole osallistunut kyseiseen kokoukseen, ei voi estää komissiota päättelemästä yleisesti, että se oli osallistunut hintojen vahvistamista koskeviin sopimuksiin, ja ottamasta huomioon tältä osin kyseistä kokousta koskevia todisteita. Yrityksen voidaan katsoa olevan vastuussa kokonaisvaltaisesta yhteistoimintajärjestelystä, vaikka on näytetty toteen, että se on välittömästi osallistunut vain yhteen tai useampaan yhteistoimintajärjestelyn osatekijöistä, jos yhtäältä se tiesi tai sen olisi väistämättä pitänyt tietää, että salainen yhteistyö, johon se osallistui erityisesti useiden vuosien ajan säännöllisesti järjestettyjen kokousten kautta, kuului kokonaissuunnitelmaan, jonka tarkoituksena oli vääristää normaalia kilpailua, ja jos toisaalta tämä kokonaissuunnitelma kattoi kaikki osatekijät, joista yhteistoimintajärjestely muodostui (edellä 41 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 370 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

109 Sasolin komission tietojensaantipyyntöön antaman 16.12.2006 päivätyn vastauksen mukaan Sasol ymmärsi kokouksen jälkeen tapahtuneiden puhelinsoittojen perusteella, että Total oli todella korottanut hintojaan 115 Saksan markkaan (DEM) 100 kilogrammalta mutta oli myöntänyt bonuksia tiettyjen alaluokkien tuotteiden osalta. Näin ollen kantajaa ei ollut pelkästään informoitu kyseessä olevan kokouksen aikana tehdystä sopimuksesta vaan se on myös osittain pannut täytäntöön sen tuloksen. Kun otetaan huomioon, että tämä lausunnon osatekijä, joka tosin koskee kantajan käyttäytymistä, ei olisi voinut johtaa Sasolin vastuun keventämiseen millään tavalla, että viimeksi mainittu olisi voinut menettää yhteistyöstä saatavan hyödyn, jos se olisi toimittanut komissiolle virheellisiä tietoja, ja että Sasol on joka tapauksessa korostanut, että kantaja liittyi vain osittain sopimukseen, ei ole mitään syytä epäillä kyseisen lausunnon luotettavuutta.

110 Kuudenneksi on tarkasteltava kantajan argumentteja siltä osin kuin ne koskevat 30. ja 31.10.1997 pidettyä kokousta (riidanalaisen päätöksen 145 perustelukappale) sekä 5. ja 6.5.1998 pidettyä kokousta (riidanalaisen päätöksen 147 perustelukappale).

111 On todettava, että ”Blauer Salon” -kokousta koskevassa muistiossa, joka liittyy ensimmäiseen kokoukseen, mainitaan seuraavaa:

	”Päivä	Korotus	Vähimmäishinta
√ SCHS, D			
√ Dea, D			
√ SRS-Tuda, D			
√ MOL, HU	1.1.		

√ Total, F	1.1.	DEM 10,-	DEM 120
Mobil-Bp, F			
√ Repsol, E			
√ Agip, I	1.1.	DEM 10”	

112 Sasol on ilmoittanut, että muistiosta ilmeni, että kaikki osanottajat sitoutuivat korottamaan hintoja 10–12 DEM:lla 100 kilogrammalta, että Total ja Agip olivat toivoneet hintojen korottamista 10 DEM:lla ja että tämän oli määrä johtaa vähimmäishintaan 120 DEM 100 kilogrammalta ainakin Totalin osalta.

113 MOL:n toimitiloista löydetyt kaksi kyseistä kokousta koskevaa muistiinpanoa vahvistavat täysin korotusten tasot ja päivämäärät.

114 Kantaja rajoittuu väittämään, että MOL:n tiloista löydetyille muistiinpanoille on olemassa toinen selitys, jonka mukaan yksi osanottaja luki ääneen erityyppisten parafiinivahojen hinnat. Tämä väitetty selitys on kuitenkin selvästi ristiriidassa Sasolin muistion kanssa, sellaisena kuin tämä on sitä tulkinnut, eikä kantaja ole esittänyt sen suhteen yhtään argumenttia.

115 Lisäksi kantajan argumentti, jonka mukaan ennakoitujen korotusten erilaiset päivämäärät osoittavat, että osanottajat eivät ole päässeet sopimukseen, on täysin perusteeton. Ennakoitujen korotusten erilaiset päivämäärät voivat nimittäin osoittaa, että osanottajat ovat ottaneet huomioon edustettuina olevien eri yritysten yksilöllisen kaupallisen tilanteen. Voidakseen säilyttää asiakkaiden keskuudessa harhakuvan, että parafiinivahamarkkinoilla noudatettiin aina tarjonnan ja kysynnän sääntöjä, osallistujayritysten saattoi lisäksi olla järkevää ottaa käyttöön uudet hinnat eri ajankohtina ja teeskennellä siten, että niiden käyttöön ottamat korotukset johtuivat itsenäisistä kaupallisista päätöksistä. Shell on antanut tällaisen selityksen korotusten eri päivämäärien ja eri tasojen soveltamiselle vuoden 2004 alun jälkeisen ajanjakson osalta.

116 Komission päätelmälle, jonka mukaan 1 200 DEM:n vähimmäishinta tonnilta vahvistettiin ainakin tietyille osanottajille 30. ja 31.10.1997 pidetyssä kokouksessa, antaa lisävahvistusta 5. ja 6.5.1998 pidettyä kokousta koskeva MOL:n muistiinpano, jossa on maininta ”Repsol – vähimmäishinta 1 180 DEM (ei voi myydä 1 200:lla)”. Johdonmukaisin selitys tälle maininnalle on se, että Repsol ei voinut soveltaa edellisessä kokouksessa sovittua hintaa ja on ilmaissut vähimmäishinnan, jonka soveltamisen se katsoi mahdolliseksi.

117 Näin ollen komissio on osoittanut oikeudellisesti riittävällä tavalla, että osanottajat olivat vahvistaneet parafiinivahojen hinnat 30. ja 31.10.1997 pidetyssä kokouksessa.

118 Seitsemänneksi 3. ja 4.11.1998 pidetyn teknisen kokouksen osalta komissio on nojautunut riidanalaisen päätöksen 149 perustelukappaleessa MOL:n muistiinpanoon ja Sasolin muistioon ”Blauer Salon” -kokouksesta.

119 Sasolin ”Blauer Salon” -kokousta koskeva muistio sisältää seuraavat tiedot:

”Ehdotus 1/1 99 + DEM 6 ?,- kaikkien [hintojen] osalta, jotka alittavat 120,- DEM

= laaditaan kiertokirje, jonka perusteluna on ’raaka-ainetilanne’ (= määrien saatavuus) siinä tarkoituksessa

— että hintoja, jotka ovat alle 120 DEM, korotetaan,

— hinnat eivät alene,

— kynttilänvalmistajat saavat ’asiakirjoja’ ketjujen [ilmeisesti myymäläketjujen] kanssa käytäviä keskustelujaan varten”.

120 MOL:n muistiinpanoon sisältyy seuraava maininta: ”60 DEM/t – korotetaan 1.1.1999 alkaen”.

121 Komissio on päätellyt näistä tiedoista riidanalaisessa päätöksessä, että osanottajat olivat keskustelleet tilanteesta, joka vallitsi niiden sopimuksen jälkeen, joka ajoittui 30. ja 31.10.1997 pidettyyn tekniseen kokoukseen ja jossa oli vahvistettu tavoitteeksi korottaa parafiinivahojen hintoja yli 120 DEM:aan 100 kilogrammalta, mitä ei ollut vielä saavutettu. Osanottajat sopivat siis 3. ja 4.11.1998 pidetyssä teknisessä kokouksessa hinnan korottamisesta 6 DEM:lla kaikkien sellaisten asiakkaiden osalta, jotka ostivat parafiinivahoja alle 120 DEM:lla, ja korotuksen oli määrä tapahtua 1.1.1999. Samoin riidanalaisen päätöksen mukaan kyseistä korotusta oli määrä perustella asiakkaille raaka-ainepulalla. Lisäksi yhtiöitä edustaneet henkilöt sopivat, että hinnat eivät saaneet ainakaan laskea.

122 Kantaja väittää, että MOL:n muistiinpanoon sisältyvä maininta liittyy S:n (Shell) tekemään ilmoitukseen, koska se sijoittuu nimen ”S” alle. Sasolin ”Blauer Salon” -kokousta koskevaan muistioon sisältyvä maininta, jonka mukaan ”laadit[taisiin] kiertokirje – – siinä tarkoituksessa, että – – hinnat eivät alene”, viittaa Sasolin sisäiseen kiertokirjeeseen eikä sitä voida ymmärtää teknisessä kokouksessa tehdyksi sopimukseksi vaan ainoastaan ilmaistuksi tavoitteeksi, jonka Sasol on asettanut itselleen.

123 Tältä osin on todettava, että kantajan antama selitys ei ole uskottava eikä perustu asiakirjatodisteiden johdonmukaiseen tulkintaan. Kantaja ei nimittäin selitä millään tavalla syitä, joiden vuoksi Sasol olisi päättänyt laatia asiakkailleen osoitetun kiertokirjeen, jossa ilmoitetaan hinnan korottamisesta 6 DEM:lla 100 kilogrammalta toisen osanottajan Shellin yksipuolisen ilmoituksen johdosta hinnankorotusta koskevan osanottajien välisen sopimuksen puuttuessa. Lisäksi komission tarjoama tulkinta osoittaa yhteydet 30. ja 31.10.1997 pidetyssä teknisessä kokouksessa käytyihin keskusteluihin, toisin kuin kantajan tulkinta.

124 Näin ollen komissio saattoi pätevästi päätellä todisteista, jotka koskevat 3. ja 4.11.1998 pidettyä teknistä kokousta, että osanottajat olivat tehneet sopimuksen hinnankorotuksesta.

125 Kahdeksanneksi on tarkasteltava kantajan argumentteja siltä osin kuin on kysymys 27. ja 28.10.1999 pidetystä kokouksesta.

126 Tältä osin komission käytettävissä oli Sasolin ”Blauer Salon” -kokousta koskeva muistio, joka sisältää seuraavat maininnat:

	”Korotus
Läsnä: Total	15/1.2000 + Ffr 2300 = DEM 6,85
Läsnä: Repsol	
Läsnä: SRS-Tuda	10/1.2000
Läsnä: Dea	17/1.2000 [Dean B:n] mukaan + 8,50 DEM
Läsnä: SCHS	15/1.2000
Mobil-Bp, F	
Poissa: MOL	1/2.2000 (alt DEM 110.- flü ffr) + 6 DEM, - T. T:n mukaan 10/1
Poissa: Mobil	
[Poissa] Esso, F	1/2.2000 + 40 $,- (MA:n mukaan 19/1)

Kuwait, NL ? + 8 DEM,- (Buchh [Buchhaltung (kirjanpito-osaston) mukaan]) 24/1	
Yleisesti kaikkien teollisuuden alojen osalta	
- Neste	+ DEM 7-9,- % kg (ei missään tapauksessa alle 6 DEM)
- Kova	+ 11 DEM,- % kg»

127 Komissio on tulkinnut tätä muistiinpanoa Sasolin selitykset huomioon ottaen seuraavasti (riidanalaisen päätöksen 156 perustelukappale):

”Tämä muistiinpano osoittaa, että Total, Repsol, H&R/Tudapetrol (’SRSTuda’), Dea ja Sasol ovat sitoutuneet korottamaan hintoja tammikuussa 2000. Totalin oli määrä korottaa hintoja 15.1.2000 2 300 FRF:lla, H&R/Tudapetrolin 10.1.2000, Dean 17.1.2000 8,50 DEM:lla ja Sasolin 15.1.2000. Niistä yhtiöistä, jotka eivät olleet läsnä, MOL:lle ilmoitettiin 1.1.2000 tapahtuvasta korotuksesta 6 DEM:lla. Esson oli korotettava 40 USD:lla 1.2.2000 ja Kuwaitin 8 DEM:lla tuntemattomana ajankohtana. Sasol on saanut nämä kolme viimeksi mainittua tietoa teknisen kokouksen jälkeen kahdenvälisten yhteydenpitojen aikana ja Sasolin mukaan lisättyinä 7.12.1999 päivättyyn asiakirjaan. Tämän osoittavat kohdat ’mukaan’ yhdessä nimen ja päivämäärän kanssa. Sasol on soittanut kyseisten yhtiöiden edustajille mainittuna päivänä ja saanut hinnankorotusta koskevat tiedot.”

128 Kantaja ei voi pätevästi väittää, että kyseessä oli ainoastaan tietojenvaihto. Tämä väite on selvästi ristiriidassa Sasolin 16.12.2006 antaman lausunnon kanssa, jonka mukaan Total, Repsol, ”SRSTuda (Hansen & Rosenthal)” olivat läsnä ja sitoutuivat korottamaan hintoja tammikuussa 2000.

129 Se seikka, että yritysten nimen vieressä olevat päivämäärät vaihtelevat, ei voi tukea kantajan väitettä edellä 115 kohdassa jo esitetyistä syistä.

130 Samoin uskottavin selitys sille, että kokouksessa edustettuina olleiden yritysten nimien vierestä puuttuvat luvut, on Sasolin lausunto huomioon ottaen se, että hintojen korotuksen taso oli näiden kaikkien yritysten osalta sama eli 6,85 DEM.

131 Näin ollen komissio on osoittanut oikeudellisesti riittävällä tavalla, että kyseessä olevassa kokouksessa sovittiin hintojen vahvistamisesta.

132 Yhdeksänneksi on tarkasteltava kantajan argumentteja, jotka koskevat 26. ja 27.6.2001 pidettyä kokousta (riidanalaisen päätöksen 163 perustelukappale).

133 Tältä osin Sasolin muistio ”Blauer Salon” -kokouksesta sisältää seuraavat maininnat:

”Heinäkuussa: peruutetaan erityisasiakkaiden hinnat mahdollisimman nopeasti

– –

Elokuun loppu: peruutetaan kaikki hinnat 30/9.01

1/10.01 + 7 €,-”.

134 Riidanalaisen päätöksen mukaan nämä tiedot osoittavat, että yrityksiä edustavat henkilöt sopivat parafiinin hintojen korottamisesta 7 eurolla 1.10.2001, mitä edelsi kaikkien 30.9. saakka olemassa olleiden hintoja koskevien järjestelyjen peruuttaminen.

135 Kantaja väittää, että Sasolin 16.12.2006 päivätty lausunto ei tue tätä tulkintaa ja on todisteena ainoastaan hintoja koskevasta keskustelusta.

136 Tämä väite on kuitenkin ristiriidassa kyseisen lausunnon kanssa. Sen mukaan Sasolin edustaja O. nimittäin kirjasi muistiin 26. ja 27.6.2001 pidetyn teknisen kokouksen tulokset ja aikomus korottaa hintoja kuvasti kyseisessä kokouksessa tehtyjä johtopäätöksiä.

137 Koska lausunnossa mainitaan kokouksessa tehdyt johtopäätökset, jotka koskivat hintojen korottamista, on katsottava, että kyseinen lausunto osoittaa, että kyseisessä kokouksessa tehtiin sopimus hintojen vahvistamisesta.

138 Kymmenenneksi kantaja arvostelee 11. ja 12.5.2004 pidettyä kokousta koskevien todisteiden arviointia, joka sisältyy riidanalaisen päätöksen 174 perustelukappaleeseen.

139 Tältä osin Total Francen toimitiloista löydetty käsinkirjoitettu muistiinpano sisältää seuraavat tiedot:

”-> Sasol 40 €/50 $. – heinäkuun loppu.

-> Mer: 38-28.

-> 1. heinäkuuta

+ FRP: 70 -> 6 000 €/T

+ Lämpökynttilä: 50 -> 500 €/T

+ Mikrovaha: 25 -> 50 €/

– –

-> 40 €/T raakaparafiini”.

140 Riidanalaisen päätöksen mukaan Total Francen toimitiloista löydetyn käsinkirjoitetun muistiinpanon yleisestä asiayhteydestä ilmenee, että hintaa edeltävä nuoli ilmaisee tulevaisuutta varten sovitun strategian olemassaolon, joten osanottajat olivat sopineet hintojen korottamisesta.

141 Kantajan mukaan komission tulkintaa Total Francen toimitiloista löydetystä käsinkirjoitetusta muistiinpanosta ei voida hyväksyä kyseistä teknistä kokousta koskevien lausuntojen ristiriitaisuuden vuoksi. Shell on nimittäin ilmoittanut, että hintojen korottamisesta oli sovittu, kun taas Sasol on maininnut sen seikan, että hinnankorotuksesta oli keskusteltu. Näin ollen, kun otetaan huomioon myös Total Francen tiloista löydetty käsinkirjoitettu muistiinpano, voidaan todeta ainoastaan tietojenvaihto.

142 On todettava, että Shellin 14.6.2006 päivätty lausunto ei ole lainkaan epäselvä siltä osin kuin siinä väitetään, että kyseisessä teknisessä kokouksessa sovittiin hinnankorotuksesta, jonka oli määrä tulla voimaan 1.7.2004.

143 Kantaja ei voi pätevästi nojautua Sasolin 12.8.2005 päivättyyn lausuntoon kieltääkseen sen, että kyseisen kokouksen aikana tehtiin sopimus. Nimittäin se seikka, että Sasol myöntää, että kokouksessa käytiin keskusteluja hinnoista, ei mitenkään sulje pois sitä, että osanottajat olisivat näiden keskustelujen perusteella päässeet sopimukseen. Lisäksi Sasol on myöntänyt kyseisessä lausunnossa myös lähettäneensä ”ketjukirjeen”, jossa ilmoitettiin hinnan korottamisesta 5–7 eurolla 100 kilogrammalta 14.6.2004, ja vastaanottaneensa H&R:ltä kirjeen, jossa ilmoitettiin sen hintojen korottamisesta 5,20–6,80 eurolla 100 kilogrammalta.

144 Tästä lausunnosta ilmenee näin ollen, että Sasol oli aikonut korottaa hintojaan määrällä, joka oli tasoltaan sama kuin Total Francen tiloista löydetyssä käsinkirjoitetussa muistiinpanossa ilmoitettu määrä, ja että myöhemmin H&R oli myös lähettänyt hinnankorotusta koskevan kirjeen, jossa ilmoitettiin korotustoimenpiteestä, joka oli hyvin lähellä Sasolin hinnankorotusta.

145 Näin ollen komissio on näyttänyt riidanalaisessa päätöksessä asianmukaisesti toteen, että osanottajat olivat sopineet parafiinivahojen hintojen korottamisesta kyseisen teknisen kokouksen aikana.

146 Edellä esitetyn tarkastelun valossa ja ilman, että on tarpeen tutkia todisteita, jotka koskevat kaikkia teknisiä kokouksia, joihin kantaja on osallistunut, unionin yleinen tuomioistuin päätyy siihen, että komissio on näyttänyt riidanalaisessa päätöksessä toteen oikeudellisesti riittävällä tavalla, että kartelliin osallistujat olivat tehneet parafiinivahojen hintojen vahvistamista koskevia sopimuksia teknisissä kokouksissa, jotka pidettiin 3. ja 4.9.1992 (riidanalaisen päätöksen 126 perustelukappale), 23. ja 24.11.1992 (128 perustelukappale), 7. ja 8.9.1995 (137 perustelukappale), 22. ja 23.2.1996 (139 perustelukappale), 14. ja 15.5.1996 (140 perustelukappale), 30. ja 31.10.1997 (145 perustelukappale), 3. ja 4.11.1998 (149 perustelukappale), 27. ja 28.10.1999 (156 perustelukappale), 26. ja 27.6.2001 (163 perustelukappale) sekä 11. ja 12.5.2004 (174 perustelukappale).

Kokonaisarviointi

147 Ensiksi on todettava, että Shell, Sasol ja Repsol ovat myöntäneet, että teknisissä kokouksissa oli keskusteltu parafiinivahojen hinnoista yleisenä tavoitteena päästä yksimielisyyteen niiden tasosta. Edellä 32 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan jo tällainen yhteinen tavoite muodostaa EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun sopimuksen, koska oli päästy yhteisymmärykseen kilpailun rajoittamista koskevasta periaatteesta. Sitä paitsi samat yritykset ovat myös ilmoittaneet, että useissa teknisissä kokouksissa osanottajat olivat todella sopineet vähimmäishinnoista tai hinnankorotuksista, joskus jopa korotustoimenpiteistä. On syytä korostaa, että yritykset ovat viitanneet lausunnoissaan myös Totalin osallistumiseen teknisiin kokouksiin ja ovat ilmoittaneet niiden kantajan työntekijöiden nimet, jotka olivat edustaneet sitä kokouksissa.

148 Toiseksi on todettava, että kyseessä olevia lausuntoja tukevat lukuisat teknisten kokousten aikaiset käsinkirjoitetut muistiinpanot, jotka komissio on löytänyt tarkastusten aikana ja joihin kantajalla oli mahdollisuus tutustua hallinnollisen menettelyn kuluessa ja joista osa mainitaan muun muassa riidanalaisen päätöksen 126, 128, 137, 139, 140, 145, 149, 156, 163 ja 174 perustelukappaleessa.

149 Kolmanneksi on muistutettava, että kantaja oli läsnä 39:ssä yhteensä 51 kilpailunvastaisesta kokouksesta, jotka pidettiin sen ajanjakson kuluessa, jona se osallistui kartelliin, toisin sanoen 3.9.1992 ja 28.4.2005 välisenä aikana.

150 Tältä osin on ensinnäkin muistutettava (ks. 146 kohta edellä), että komissio on näyttänyt riidanalaisessa päätöksessä toteen, että kartelliin osallistujat olivat tehneet parafiinivahojen hintojen vahvistamista koskevia sopimuksia teknisissä kokouksissa, jotka pidettiin 3. ja 4.9.1992 (riidanalaisen päätöksen 126 perustelukappale), 23. ja 24.11.1992 (128 perustelukappale), 7. ja 8.9.1995 (137 perustelukappale), 22. ja 23.2.1996 (139 perustelukappale), 14. ja 15.5.1996 (140 perustelukappale), 30. ja 31.10.1997 (145 perustelukappale), 3. ja 4.11.1998 (149 perustelukappale), 27. ja 28.10.1999 (156 perustelukappale), 26. ja 27.6.2001 (163 perustelukappale) sekä 11. ja 12.5.2004 (174 perustelukappale). Kantaja oli läsnä kaikissa teknisissä kokouksissa lukuun ottamatta 14. ja 15.5.1996 pidettyä kokousta.

151 Toiseksi kantaja myöntää, että tietoja parafiinivahojen hinnoista vaihdettiin 30.9.1994 (riidanalaisen päätöksen 133 perustelukappale), 27.1.1995 (134 perustelukappale), 17. ja 18.9.1996 (141 perustelukappale), 2. ja 3.9.1998 (148 perustelukappale), 3. ja 4.2.2000 (157 perustelukappale), 25.

ja 26.5.2000 (159 perustelukappale), 21. ja 22.2.2002 (165 perustelukappale), 18.12.2002 (168 perustelukappale), 27. ja 28.2.2003 (169 perustelukappale) sekä 14. ja 15.1.2004 (173 perustelukappale) pidetyissä teknisissä kokouksissa, joissa se oli läsnä.

152 Kantaja ei kuitenkaan esitä yhtään nimenomaista argumenttia osoittaakseen vääriksi Sasolin, Repsolin ja Shellin lausunnot, joiden mukaan teknisten kokousten tarkoituksena oli hintojen vahvistaminen.

153 Siten komissiolla oli ainakin edellä 146 ja 151 kohdassa mainittujen kokousten osalta kiistämättömät todisteet, joista ilmeni, että osanottajat olivat säännöllisesti vaihtaneet tietoja hinnoistaan ja ennakoiduista korotuksista teknisissä kokouksissa yli 12 vuoden ajan. Kantaja ei ole kuitenkaan esittänyt näiden toimien osalta johdonmukaista selitystä, joka voisi saattaa kyseenalaiseksi komission väitteen, jonka mukaan kyseisten menettelytapojen tarkoituksena oli erityisesti hintojen vahvistaminen. Pitkä aika, jonka kuluessa kokouksia on systemaattisesti pidetty, muodostaa päinvastoin itsessään indision siitä, että osanottajien tavoitteena oli hintapolitiikkojensa yhdenmukaistaminen vaihtamalla tietoisesti markkinariskit keskinäiseen yhteistyöhön, ottamalla käyttöön parafiinivahojen hintoja koskevat yhdenmukaistetut menettelytavat ja jopa hintojen vahvistamista koskevat sopimukset ainakin edellä 146 kohdassa mainittujen teknisten kokousten osalta.

154 Lisäksi on todettava, että edellä 34 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan EY 81 artiklan 1 kohta on esteenä kaikelle sellaiselle taloudellisten toimijoiden väliselle suoralle tai välilliselle yhteydenpidolle, joka voi joko vaikuttaa jonkin tosiasiallisen tai mahdollisen kilpailijan markkinakäyttäytymiseen tai paljastaa tällaiselle kilpailijalle sen, kuinka on itse päätetty käyttäytyä tai aiotaan käyttäytyä markkinoilla, kun yhteydenpidon tarkoituksena on rajoittaa kilpailua tai josta seuraa, että kilpailu rajoittuu. Käsiteltävässä asiassa kantaja ei kiellä yhteydenpitoa eikä arkaluontoisten tietojen vaihtoa teknisten kokousten aikana.

155 Neljänneksi kantaja ei voi pätevästi väittää, ettei komissio ole näyttänyt toteen sen osallistumista sopimuksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, jotka on otettu käyttöön teknisten kokousten aikana.

156 Siltä osin kuin on kyse kilpailua rajoittavista sopimuksista, jotka ovat kilpailevien yritysten välisten kokousten aiheena, kuten käsiteltävässä asiassa, unionin tuomioistuin on jo todennut, että kysymyksessä oli EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu rikkominen, kun kokousten tarkoituksena oli rajoittaa, estää tai vääristää kilpailua ja kun niissä näin pyrittiin keinotekoisesti järjestämään markkinoiden toimintaa. Tällaisessa tapauksessa riittää, että komissio osoittaa asianomaisen yrityksen osallistuneen kokouksiin, joiden aikana on tehty kilpailunvastaisia sopimuksia, jotta kyseisen yrityksen osallistuminen yhteistoimintajärjestelyyn voidaan osoittaa. Jos osallistuminen tällaisiin kokouksiin on näytetty toteen, kyseisen yrityksen on esitettävä selvitystä siitä, että sen osallistumisella kyseisiin kokouksiin ei ollut kilpailua rajoittavaa tarkoitusta, osoittamalla ilmoittaneensa kilpailijoilleen, että sillä oli näihin kokouksiin osallistuessaan kilpailijoihin nähden eri näkemys (edellä 47 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 81 kohta sekä yhdistetyt asiat C-403/04 P ja C-405/04 P, Sumimoto Metal Industries ja Nippon Steel v. komissio, tuomio 25.1.2007, Kok., s. I-729, 47 kohta).

157 Tämän säännön taustalla on se perustelu, että koska yritys on osallistunut kyseiseen kokoukseen sanoutumatta julkisesti irti sen sisällöstä, se on antanut toisille osallistujille sen vaikutelman, että se hyväksyi sen tuloksen ja noudattaisi sitä (edellä 47 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 82 kohta sekä edellä 156 kohdassa mainittu asia Sumitomo Metal Industries ja Nippon Steel v. komissio, tuomion 48 kohta).

158 Kantaja, joka on säännöllisesti osallistunut teknisiin kokouksiin, ei kuitenkaan väitä sanoutuneensa julkisesti irti kilpailunvastaisten kokousten sisällöstä.

159 Viidenneksi on syytä panna merkille, että kantajan esittämät selitykset koskevat joka kerta tiettyä teknistä kokousta. Näin ollen ne eivät voi muodostaa uskottavaa selitystä niiden kaikkien komission keräämien todisteiden osalta, joiden perusteella se on voinut näyttää toteen monitahoisen, yhtenä kokonaisuutena pidettävän ja jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen olemassaolon.

160 Kaikkien edellä esitettyjen seikkojen perusteella on pääteltävä, että komissio on perustellusti todennut riidanalaisessa päätöksessä, että kartelliin osallistujat, mukaan lukien kantaja, olivat syyllistyneet kilpailusääntöjen rikkomiseen, joka koostui erityisesti ”hintojen vahvistamista koskevista sopimuksista ja yhdenmukaistetuista menettelytavoista sekä kaupallisesti arkaluontoisten tietojen vaihdosta ja paljastamisesta”.

161 Komissio ei ole siten soveltanut virheellisesti EY 81 artiklaa tältä osin.

162 Näin ollen on syytä hylätä tämän kanneperusteen ensimmäinen osa.

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee näytön puuttumista hintojen vahvistamista koskevien sopimusten täytäntöönpanosta

163 Kanneperusteen toisessa osassa kantaja väittää, että komissio on soveltanut virheellisesti EY 81 artiklaa, kun se on todennut, että kilpailusääntöjen rikkominen oli pantu täytäntöön. Kantajan mukaan komissio ei ole varsinkaan osoittanut, että kirjeiden, joissa ilmoitettiin hinnankorotuksista, lähettäminen merkitsi rikkomisen pääasiallisen osan täytäntöönpanoa.

164 Aluksi on muistutettava, että riidanalaisen päätöksen 4.1 kohdassa otsikon ”Kartellin perusperiaatteet ja toiminta” alla komissio on katsonut seuraavaa:

”_ _

(113) Teknisten kokousten tulos pantiin yleensä täytäntöön ilmoituksella hinnankorotuksista asiakkaille tai olemassa olevien hinnoittelujärjestelyjen peruuttamisella. Satunnaiset vilppitapaukset tai noudattamattajättämistapaukset käsiteltiin yhteisesti seuraavissa kokouksissa (ks. esimerkiksi 149 ja 157 perustelukappale). Yleensä yksi edustetuista yrityksistä teki aloitteen ja alkoi korottaa hintojaan. Yleensä kyseessä oli Sasol, mutta tämä pyysi joskus jotakin muuta osanottajaa aloittamaan. Vähän sen jälkeen, kun yksi yritys oli ilmoittanut asiakaskunnalle aikomuksestaan korottaa hintoja, toiset toimittajat seurasivat mukana ja ilmoittivat myös hinnankorotuksista. Henkilöt, jotka edustivat yrityksiä teknisissä kokouksissa, informoivat muita teknisten kokousten tulosten täytäntöönpanemiseksi aloitetuista toimenpiteistä. Näitä tietoja välitettiin suullisesti tai lähettämällä jäljennös kyseessä olevista ilmoituksista, jotka koskivat hintojen korottamista tai hintojen peruuttamista, jollekin tai kaikille muille [osallistuja]yrityksille. Komissio on nimittäin saanut selville, että tällaisia ilmoituksia vaihdettiin osapuolten välillä. Noin 150 tämäntyyppisen kirjeen otos on todettu vaihdetuksi kuuden viikon kuluessa teknisten kokousten jälkeen. On myös ilmoitettu, että sopimuksen mukaan edustettuina olleet yritykset eivät saaneet käyttää hyväkseen sovitun hinnankorotuksen toteuttamista oman markkinaosuutensa kasvattamiseksi. Tätä ei ole kiistetty väitetiedoksiantoon annetuissa vastauksissa.”

165 Tämän jälkeen komissio on katsonut riidanalaisen päätöksen 5.1 kohdassa otsikon ”Täytäntöönpano” alla muun muassa seuraavaa:

”_ _

(299) Vaikka komissiolla ei ole velvollisuutta näyttää toteen kilpailunvastaisen sopimuksen täytäntöönpanoa, käsiteltävässä asiassa tämän täytäntöönpanon osoittaminen on mahdollista. Hinnoittelukirjeiden ja suullisten tietojen vaihtoa (ks. 248 perustelukappale) käytettiin myös sopimuksen noudattamisen valvontaan. Ilmoittamalla kaikille muille kartellin jäsenille tulevista hinnankorotuksista tai hintojen peruuttamisesta kartellin jäsenet voivat tarkistaa, noudattiko yritys teknisissä kokouksissa tehtyjä sitoumuksia. Lisäksi täytäntöönpanosta keskusteltiin satunnaisesti teknisissä kokouksissa, esimerkiksi 147 ja 149 perustelukappaleessa kuvatuissa kokouksissa. Se seikka, että kartellin jäsenet pitivät yllä myös keskinäisiä yhteyksiä toimittajina, mikä voisi periaatteessa selittää tietyt ilmoitukset niiden välillä, ei muuta mitään tässä arvioinnissa. Kysymys ei ole siitä, olisiko tietyt ilmoitukset joka tapauksessa tehty näiden kahdenkeskisten ristikkäisten toimitusten johdosta, vaan siitä, ovatko nämä ilmoitukset objektiivisesti auttaneet varmistamaan kilpailusääntöjen rikkomisen täytäntöönpanon valvonnan.”

166 Ensiksi kantaja väittää, että yritysten lausuntojen mukaan hinnoittelukirjeiden lähettäminen muille osanottajille ei ollut järjestelmällistä, joten se ei muodostanut rikkomisen pääasiallisen osan täytäntöönpanokeinoa. Se katsoo, että jos teknisten kokousten tarkoituksena olisi ollut uusien hintojen vahvistaminen yhdessä, olisi ollut välttämätöntä, jotta osanottajat voivat tarkistaa kaikkien noudattavan sopimusta, että jokainen osanottaja ilmoittaa uudet hintansa kaikille muille tai ainakin yhdelle tarkistamisesta vastuussa olevista, mutta näin ei ollut asianlaita.

167 Joka tapauksessa Total Francea ei voida moittia menettelytavasta, joka koskee hinnoittelukirjeiden vaihtoa. Ensinnäkin, kuten Shell kantajan mukaan myöntää, Total France ei ole lähettänyt usein hinnankorotuskirjeitä asiakkailleen ja on yleensä ilmoittanut hinnankorotuksistaan suullisesti asiakaskäyntien yhteydessä kilpailijoille ilmoittamatta. Lisäksi Total Francen on katsottu olevan vastuussa ainoastaan yhdeksästä komission mainitsemista 123 kirjeestä ja suurin osa niistä on kirjeenvaihtoa, joka koskee hintapyyntöjä tai hintatarjouksia mahdollista ostoa silmällä pitäen.

168 On syytä korostaa, että nämä kantajan väitteet koskevat hinnoittelukirjeiden vaihtoa kartelliin osallistujien välillä.

169 Tämä kirjeenvaihto ei kuitenkaan muodosta kyseessä olevan rikkomisen varsinaista täytäntöönpanoa, joka muodostuu siitä, että asiakkaisiin nähden sovelletaan tiettyä hintatasoa, pidetään hinnat ennallaan tai sovelletaan hinnankorotuksia, joista on keskusteltu tai jotka on vahvistettu kokouksissa. Komissio on nimittäin todennut riidanalaisen päätöksen 113 perustelukappaleessa, että ”teknisten kokousten tulos pantiin yleensä täytäntöön ilmoituksella hinnankorotuksista asiakkaille tai voimassa olevien hinnoittelujärjestelyjen peruuttamisella”. Hinnoittelukirjeiden vaihto ja suulliset keskustelut kokousten jälkeen kuuluvat mekanismiin, jolla valvotaan sitä, että osanottajat panevat kilpailusääntöjen rikkomisen täytäntöön.

170 Siten kantajan väitteellä, jonka mukaan ainoastaan yhdeksän kilpailijoiden kesken vaihdettua hinnoittelukirjettä komission 123 kirjeen otoksesta voidaan lukea sen syyksi, ei ole merkitystä. Kantaja myöntää joka tapauksessa itse, että se ei ole lähettänyt usein hinnoittelukirjeitä, joissa ilmoitetaan asiakkaille hinnankorotuksista, vaan on ilmoittanut yleensä suullisesti hinnankorotuksista asiakaskäyntien yhteydessä. Näin ollen kantaja yhtäältä myöntää itse, että se on säännöllisesti korottanut hintojaan, ja toisaalta selittää syyn, jonka vuoksi se pystyi lähettämään kilpailijoille vain vähän jäljennöksiä hinnoittelukirjeistä: siinä tapauksessa, että hinnankorotuksista ilmoitettiin asiakkaille suullisesti, mitään jäljennöstä hinnoittelukirjeestä ei voitu lähettää kilpailijoille, koska asiakkaille ei lähetetty hinnoittelukirjettä.

171 Toiseksi on todettava, että kantajan väite, joka koskee rikkomisen täytäntöönpanon puuttumista käsiteltävässä asiassa, on ristiriidassa riidanalaisen päätöksen perustana olevien todisteiden kanssa.

172 Shell on nimittäin nimenomaisesti todennut 18.3.2005 päivätyssä lausunnossaan, että sen edustaja sai yleensä teknisten kokousten jälkeen hinnoittelukirjeen, jossa ilmoitettiin jonkin kilpailijan toteuttamasta hinnankorotuksesta. Nämä kirjeet olivat uusia hintoja koskevia säännöllisiä ilmoituksia, joita parafiinivahojen tuottajat lähettivät asiakkaille ja muille tuottajille, jotka usein ostavat parafiinivahoja myös toisiltaan ristikkäistoimitusten yhteydessä. Shellin tietojen mukaan sen jälkeen, kun ensimmäinen tuottaja oli siten osoittanut aikomuksensa korottaa hintoja, muut kartelliin osallistujat seurasivat teknisissä kokouksissa käytyjen keskustelujen mukaisesti.

173 Shell väitti myös 14.6.2006 päivätyssä lausunnossaan, että joka kerta, kun se oli lähettänyt hinnoittelukirjeen, jossa ilmoitettiin hinnankorotuksesta, se sisälsi edellisessä teknisessä kokouksessa sovitun hinnan. Se on myös täsmentänyt saaneensa säännöllisesti tällaisia kirjeitä Sasolilta, H&R:ltä ja ExxonMobililta, vaikka se ei ollut koskaan ostanut parafiinivahoja viimeksi mainitulta. Vaikka Total ei ole lähettänyt usein tällaisia kirjeitä asiakkailleen, Shell on saanut niitä Totalilta yksi tai kaksi. Lisäksi Shellin lausunnon mukaan sen edustaja soitti Sasolin, H&R:n, Totalin ja ExxonMobilin edustajille ennen hintaneuvottelujen aloittamista asiakkaiden kanssa varmistuakseen teknisissä kokouksissa sovittujen hinnankorotusten asianmukaisesta täytäntöönpanosta.

174 Tämän kartellin täytäntöönpanomekanismin vahvistaa Sasolin 12.8.2005 päivätty lausunto, jossa annetaan myös konkreettisiin teknisiin kokouksiin liittyviä yksityiskohtaisia esimerkkejä.

175 Kolmanneksi kantaja vetoaa komissiota vastaan siihen, ettei teknisistä kokouksista saatavilla olevien tietojen ja komission mainitsemien hinnoittelukirjeiden välillä ole vastaavuutta.

176 Ensinnäkin useista edellä mainituista lausunnoista ilmenee, että teknisissä kokouksissa sovittuja hinnankorotuksia ei voitu täysin soveltaa asiakkaisiin nähden. Shell on ilmoittanut, että noin kaksi kolmannesta sovituista hinnankorotuksista voitiin toteuttaa. Sitä paitsi asiakirja-aineistossa on useita tietoja siitä, että osanottajat eivät usein voineet lainkaan panna täytäntöön sovittua korotusta.

177 Toiseksi on muistutettava, että edellä 47 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan kartelleihin liittyvät todisteet ovat normaalisti hajanaisia ja niitä on vähän. Näin ollen, kun otetaan huomioon, että komissiolla ei ollut käytettävissään yksityiskohtaisia todisteita kussakin teknisessä kokouksessa käytyjen keskustelujen sisällöstä ja että sen hallussa oli vain pieni osa osanottajien asiakkaille lähettämistä hinnoittelukirjeistä, kantaja ei voi pätevästi tukeutua siihen seikkaan, että komissio ei voinut muodostaa kuvaa täsmällisestä yhteydestä teknisissä kokouksissa käytyjen keskustelujen ja kyseisissä hinnoittelukirjeissä ilmoitettujen hintojen välillä, varsinkaan kun erilaisten parafiinivahatuotteiden hinnat vaihtelivat paljon ja kun asiakkaat yrittivät johdonmukaisesti vastustaa korotuksia.

178 Tämä väite on näin ollen hylättävä.

179 Neljänneksi kantaja väittää, että hinnoittelukirjeistä, joissa ilmoitettiin hinnankorotuksista, tiedottaminen kilpailijoille oli perusteltua kartellin osallistujayritysten välisen asiakas–toimittaja-suhteen vuoksi.

180 Tältä osin on muistutettava, että kilpailusääntöjen rikkomisen pääasiallisen osan täytäntöönpano muodostui hinnankorotusten ilmoittamisesta asiakkaille tai olemassa olevien hinnoittelujärjestelyjen peruuttamisesta, ei hinnoittelukirjeiden lähettämisestä kilpailijoille, joka oli pikemminkin keino todentaa kyseinen täytäntöönpano. Joka tapauksessa Shell on ilmoittanut saaneensa hinnoittelukirjeitä kilpailijalta, jonka toimittaja se ei ollut (ks. 173 kohta edellä). Tämän vuoksi sekä Shell että Sasol ovat vahvistaneet, että hinnoittelukirjeiden lähettäminen kuului rikkomisen pääasiallisen osan täytäntöönpanomekanismiin.

181 Tämä kantajan väite on näin ollen hylättävä.

182 Viidenneksi tukeakseen väitettään, jonka mukaan se ei ole osallistunut rikkomisen täytäntöönpanoon, kantaja vetoaa siihen, että Shellin lausunnon mukaan ainoa kerta, kun Sasol on yrittänyt saada sen laskemaan ensimmäisenä liikkeelle hinnankorotuskirjeen, se on käyttänyt sitä hyödykseen vahvistaakseen kilpailuasemaansa lähettämällä fiktiivisen korotuskirjeen kilpailijoilleen, ei asiakkailleen.

183 Tältä osin on korostettava, että Shellin lausunnosta todellakin ilmenee, että kun Sasol on pyytänyt kantajaa lähettämään ensimmäisenä hinnoittelukirjeen, jossa ilmoitetaan hinnankorotuksesta asiakkaille, kantaja ei ole tehnyt sitä vaan on lähettänyt ”jäljennöksen” fiktiivisestä korotuskirjeestä kilpailijoille. Tämä osoittaa siis ainoastaan, että kantaja ei ole täyttänyt Sasolin pyyntöä lähettää ensimmäisenä liikkeelle hinnoittelukirje, jossa ilmoitetaan hinnankorotuksesta.

184 Oikeuskäytännön mukaan kartellin noudattamatta jättäminen ei kuitenkaan vaikuta mitenkään kartellin olemassaoloon (ks. vastaavasti asia T-141/94, Thyssen Stahl v. komissio, tuomio 11.3.1999, Kok., s. II-347, 233, 255, 256 ja 341 kohta). Vaikka oletettaisiin toteennäytetyksi se seikka, että tietyt kartelliin osallistujat onnistuivat pettämään muita osallistujia toimittamalla virheellisiä tietoja ja käyttämään kartellia hyödykseen jättämällä noudattamatta sitä, pelkästään tämä tosiseikka ei poista rikkomiseen syyllistymistä (asia T-52/03, Knauf Gips v. komissio, tuomio 8.7.2008, 201 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa; ks. myös vastaavasti yhdistetyt asiat T-71/15, T-74/03, T-87/03 ja T-91/03, Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 15.6.2005, 74 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

185 Tältä osin esitetty kantajan väite on näin ollen hylättävä.

186 Kuudenneksi on korostettava, että, kuten komissio perustellusti huomauttaa, yhtenä kokonaisuutena pidettävää, monitahoista ja jatkettua rikkomista on arvioitava kokonaisuutena.

187 Tältä osin oikeuskäytännössä on jo todettu, että siinä tapauksessa, että kilpailijat osallistuivat kokouksiin, joiden aikana ne vaihtoivat tietoja muun muassa hinnoista, joita ne toivoivat käytettävän markkinoilla, osallistumalla tarkoitukseltaan kilpailunvastaiseen kokoukseen yritys ei ollut ainoastaan pyrkinyt päämäärään, jonka tarkoituksena oli estää etukäteen sen kilpailijoiden tulevaan käyttäytymiseen liittyvä epävarmuus, vaan sen oli pitänyt välttämättä ottaa huomioon suoraan tai välillisesti näiden kokousten aikana saamansa tiedot päättääkseen politiikasta, jota se aikoi noudattaa markkinoilla (asia T-1/89, Rhône-Poulenc v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok., s. II-867, 122 ja 123 kohta sekä edellä 184 kohdassa mainittu asia Knauf Gips v. komissio, tuomion 276 kohta).

188 Lisäksi oikeuskäytännön mukaan on syytä olettaa, elleivät asianomaiset toimijat esitä niille kuuluvan näyttövelvollisuuden mukaisesti vastakkaista näyttöä, että yhteistoimintaan osallistuvat ja edelleen markkinoilla toimivat yritykset ottavat markkinakäyttäytymisessään huomioon kilpailijoidensa kanssa vaihtamansa tiedot. Näin on etenkin siinä tapauksessa, että yhteistoiminta jatkuu pitkän ajanjakson kuluessa säännöllisenä (edellä 33 kohdassa mainittu asia Hüls v. komissio, tuomion 162 kohta).

189 Käsiteltävässä asiassa hintoja koskeva yhteistoiminta oli kuitenkin säännöllistä ja yleistä ja jatkui pitkän ajanjakson, koska komissiolla oli tietoja yli 50:stä vuosien 1992 ja 2005 välisenä aikana pidetystä kokouksesta. Komissio on myös esittänyt 343 kantajan hinnoittelukirjettä, joissa ilmoitettiin asiakkaille hinnankorotuksista. Shellin ja Sasolin lausunnoissa ilmoitetaan myös, että Total on osallistunut edellä mainittujen menettelytapojen täytäntöönpanoon.

190 Edellä esitettyjen seikkojen perusteella unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että komissio on perustellusti todennut rikkomisen täytäntöönpanon ja kantajan osallistumisen siihen.

191 Edellä esitetyn perusteella toisen kanneperusteen toinen osa on hylättävä.

Kanneperusteen kolmas osa, joka koskee maantieteellisten markkinoiden ja asiakaskunnan jakamista

192 Kantaja väittää, ettei komissio ole näyttänyt riidanalaisessa päätöksessä toteen, että se oli osallistunut rikkomisen toiseen osaan. Näin ollen komissio on soveltanut virheellisesti EY 81 artiklaa.

193 Tältä osin komissio on todennut riidanalaisessa päätöksessä seuraavaa:

”– –

(108) Mitä tulee markkinoiden ja asiakaskunnan jakamista koskeviin keskusteluihin, ’osallistuvien vahanvalmistajien välillä oli yleinen sopimus muiden toimijoiden tärkeimmistä asiakkaista kunkin kotimarkkinoilla’ parafiinin osalta, ja yritykset ’pyrkivät suojelemaan kotimarkkinoitaan luomalla välilleen keskinäisen luottamuksen ja hyvän tahdon ilmapiirin’.

– –

5.3.2.3. Asiakkaiden jakaminen ja/tai markkinoiden jakaminen

(243) Riidanalaisen päätöksen 98, 108, 137, [7. ja 8.9.1995 pidetty tekninen kokous] 145 [30. ja 31.10.1997 pidetty tekninen kokous], (147), [5. ja 6.5.1998 pidetty tekninen kokous], (168) [18.12.2002 pidetty tekninen kokous] ja 170 [16. ja 17.4.2003 pidetty tekninen kokous] perustelukappaleessa esitetyistä todisteista ilmenee, että ExxonMobil, MOL, Repsol, Sasol, Dea (sittemmin Shell) ja Total jakoivat keskenään asiakkaat ja/tai tietyille asiakkaille myytävät määrät (asiakkaiden jakaminen) ja/tai tietyt maantieteelliset alueet ’kotimarkkinoina’ (markkinoiden jakaminen).

(244) ExxonMobil, Sasol ja Shell ovat myöntäneet asiakkaiden ja/tai markkinoiden jakamista koskevien menettelytapojen olemassaolon. Väitetiedoksiantoon antamissaan vastauksissa ne ovat uudelleen vahvistaneet tai eivät ole ainakaan kieltäneet näiden menettelytapojen olemassaoloa.”

Maantieteellisten markkinoiden jakaminen

194 Ensiksi kantaja väittää, että todisteet, joihin komissio on perustanut riidanalaisen päätöksen 108 perustelukappaleessa olevat väitteensä, ovat epämääräisiä.

195 Tältä osin on korostettava, että Sasolin komission tietojensaantipyyntöön 16.12.2006 antama vastaus osoittaa yksiselitteisesti, että teknisten kokousten osanottajat pyrkivät suojelemaan kotimarkkinoitaan, koska vastauksessa mainittiin, että ”Total, BP France ja Mobil” vaativat Ranskan aluetta, kun taas saksalaiset tuottajat (Sasol, H&R ja Shell) vaativat Saksan aluetta niille kuuluvina kotimarkkinoina. Lisäksi Sasol on maininnut kyseisessä vastauksessa, että kun Repsol ilmoitti, että sen oman tuotannon määrässä oli ylijäämää, Totalin edustaja vastusti sitä mahdollisuutta, että Repsol myisi nämä määrät Ranskaan. Sasol on lisäksi kuvannut 20. ja 21.2.1997 pidetyssä teknisessä kokouksessa tapahtunutta välikohtausta, kun se huomasi menettäneensä 6 000 tonnin myyntimäärän vuonna 1996 ja oletti, että ranskalaiset tuottajat olivat salaisesti toimittaneet nämä määrät saksalaisille asiakkaille huolimatta kotimarkkinoiden kunnioittamista koskevista järjestelyistä. Vastareaktiona tähän Sasol oli päättänyt hankkia uudelleen nämä markkina-asemat olemalla välittämättä teknisissä kokouksissa sovituista hinnoista.

196 Lisäksi Shellin 14.6.2006 päivätyssä lausunnossa täsmennetään, että osanottajien välillä oli hiljainen sopimus, jonka mukaan asiakkaat, jotka sijaitsivat 50–100 kilometrin etäisyydellä kunkin osanottajan tuotantolaitosten ympärillä, kuuluivat tälle. Tämän sopimuksen nojalla Hampuriin (Saksa) sijoittautunut kynttiläntuottaja kuului Sasolille ja Shellille. Jos joku toinen osanottaja olisi yrittänyt myydä kyseiselle kynttilänvalmistajalle, Sasol ja Shell olisivat alkaneet vastatoimena toimittaa

parafiinivahoja tämän toisen osanottajan tärkeälle asiakkaalle. Shell on myös ilmoittanut, että sen edustaja teknisissä kokouksissa oli sanonut Totalin edustajalle pidättyvänsä myymästä Ranskaan, joten se odotti, ettei Total myy Hampuriin. Tämän jälkeen Shell esitti esimerkkejä asiakkaista, jotka oli varattu tietyille kartelliin osallistujille, ja täsmensi, että Ranskaan sijoittautuneet kynttilänvalmistajat olivat Totalille ja ExxonMobilille varattuja asiakkaita ja että tämä oli selvää sen edustajalle ja muille osanottajille teknisten kokousten aikana. Lisäksi Shell väitti, että Sasolin ja Totalin välillä oli hiljainen sopimus, jonka nojalla kumpikin oli sitoutunut olemaan tunkeutumatta toisen kotimarkkinoille (Ranska Totalin osalta ja Saksa Sasolin osalta), toisin sanoen myymään ainoastaan rajoitettuja määriä toiselle osapuolelle varatulle alueelle, kuten Sasolin ja Totalin edustajien välillä teknisissä kokouksissa käydyistä keskusteluista ilmeni. Kyseisen lausunnon mukaan H&R on kuitenkin myynyt parafiinivahoja ranskalaisille asiakkaille. Jos kyseiset myynnit ylittivät 1 000 tonnia vuodessa, Total valitti H&R:n käyttäytymisestä seuraavan teknisen kokouksen aikana ja ilmoitti kaikille osanottajille, että Total ei sietäisi huomattavaa tuontia Ranskaan. Total on siten lisännyt vastatoimena myyntiään kahdelle H&R:n perinteiselle asiakkaalle. Lopuksi Shell on ilmoittanut, että kotimarkkinoiden ja varattujen asiakkaiden kunnioittaminen kuului yleissuunnitelmaan, jonka kaikki teknisten kokousten osanottajat hyväksyivät. Jos osanottaja rikkoi näitä järjestelyjä, tuottaja tai tuottajat, joille markkinat tai asiakas oli varattu, esittivät vastalauseen ja suostuttelivat tarvittaessa vastatoimilla rikkomiseen syyllistyneen osanottajan lopettamaan myyntinsä tarvittaessa tarjoamalla asiakkaalle kohtuuttomia hintoja, jotta tämä ei ostaisi siltä enää mitään.

197 Edellä esitetystä ilmenee, että Sasol ja Shell ovat toimittaneet täsmällisiä ja yhtäpitäviä tietoja markkinoiden ja asiakkaiden jakamisesta kartelliin osallistujien välillä, toisin kuin kantaja väittää. On lisättävä, että kyseessä olevat lausunnot on annettu teknisiin kokouksiin osallistuneiden henkilöiden todistajanlausuntojen perusteella tarkan harkinnan jälkeen ja että niissä syytetään myös yrityksiä, joiden nimissä ne on annettu. Näin ollen edellä mainitut lausunnot ovat edellä 66 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitetulla tavalla ja päinvastoin kuin kantaja väittää erityisen luotettavia.

198 Toiseksi on todettava, että Sasolin ja Shellin lausuntoja tukee myös Sasolin ”Blauer Salon” -kokousta koskeva muistio, jonka komissio on yhdistänyt 17. ja 18.12.2002 pidettyyn tekniseen kokoukseen (riidanalaisen päätöksen 168 perustelukappale).

199 Kantaja korostaa, että komissio ei voi nojautua Sasolin ”Blauer Salon” -kokousta koskevaan muistioon, jonka se yhdistää 17. ja 18.12.2002 pidettyyn kokoukseen, koska kyseisessä muistiinpanossa ei ilmaista vuotta.

200 Tältä osin on muistutettava, että edellä 81 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan asiakirjan päiväyksen tai allekirjoituksen puuttuminen tai se seikka, että se on kirjoitettu epäselvästi, ei poista tältä asiakirjalta kaikkea todistusvoimaa, kun sen alkuperä, todennäköinen päiväys ja sen sisältö voidaan määritellä riittävän varmasti. Komissio on kuitenkin selittänyt riidanalaisessa päätöksessä, että todennäköisin vuosi oli 2002, kun otetaan huomioon, että se oli ainoa vuosi, jonka aikana tekninen kokous pidettiin 17. ja 18.12. Lisäksi kyseessä oleva muistio on vuodesta riippumatta todiste markkinoiden tai asiakkaiden jakamisesta, koska se sisältää seuraavan maininnan: ”Repsolilla on ongelmia (55 000 sen omaa vuotuista tuotantoa) – [Totalin edustaja] esitti välittömästi vastalauseen lisämääriä / sovittuja määriä vastaan – Repsol näyttää olevan valmis harkitsemaan sitä”. Uskottavin tulkinta kyseisestä muistiosta on nimittäin se, että Repsol halusi myydä liikatuotantonsa Ranskaan, joka on sen Espanjassa sijaitsevia tuotantolaitoksia lähinnä oleva alue, ja että Total halusi korostaa kyseisen alueen olevan varattu sille.

201 Lisäksi edellä 40 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan seikkoja, jotka komissio esittää riidanalaisessa päätöksessä todistaakseen, että jokin yritys on rikkonut EY 81 artiklan 1 kohtaa, on tarkasteltava kokonaisuutena eikä erikseen. Markkinoiden jakamista koskeva yleissuunnitelma ilmenee kuitenkin selvästi jo Shellin ja Sasolin lausunnoista ja Sasolin muistioon sisältyvä maininta kuuluu kyseisissä lausunnoissa kuvattuun mekanismiin.

202 Näin ollen, toisin kuin kantaja väittää, kyseessä oleva Sasolin muistio ”Blauer Salon” -kokouksesta muodosti markkinoiden tai asiakkaiden jakamista koskevan asiakirjatodisteen.

203 Kolmanneksi kantaja esittää, että kotimarkkinoiden kunnioittamista koskeva sääntö on ristiriidassa yhteisön sisäisen kaupan ja erityisesti Ranskan ja Saksan välisen kaupan kanssa.

204 Tältä osin on ensinnäkin todettava, että edellä mainituista lausunnoista ilmenee, että yrityksen kotimarkkinat eivät välttämättä vastanneet erityisesti tietyn jäsenvaltion aluetta vaan joissakin tapauksissa tietyn yrityksen tuotantopaikkojen ympärillä olevaa aluetta.

205 Toiseksi edellä 195 ja 196 kohdassa mainituista Sasolin ja Shellin lausunnoista ilmenee myös, ettei kyse ollut markkinoiden tiiviistä eristämisestä eikä parafiinivahojen yksinomaisesta toimituksesta tietyille asiakkaille vaan pikemminkin osittain hiljaisesta sopimuksesta olla toimittamatta huomattavia määriä alueille ja asiakkaille, joiden katsottiin kuuluvan toiselle parafiinivahojen tuottajalle.

206 Kolmanneksi lausunnoista paljastuu, että kotimarkkinoiden kunnioittamista koskevaa sääntöä on satunnaisesti rikottu, mikä on aiheuttanut vastatoimia sen yrityksen taholta, jonka alueesta oli kysymys. Tämä seikka voi sinänsä selittää vaihtelut yhteisön sisäisessä kaupassa.

207 Tämä väite on näin ollen hylättävä.

208 Edellä esitetyn perusteella kantajan väitteet, jotka koskevat komission toteamuksia markkinoiden jakamisesta, on hylättävä.

Asiakaskunnan jakaminen

209 Kantaja katsoo, että komission riidanalaisessa päätöksessä keräämien asiakirjatodisteiden perusteella ei voida näyttää toteen asiakaskunnan jakamista koskevaa sopimusta vaan enintään tietojenvaihto.

210 Tältä osin on korostettava, että Sasolin ja Shellin täsmällisissä, yhtäpitävissä ja luotettavissa lausunnoissa vedotaan sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin asiakaskunnan jakamisen osalta. Komissio ei joka tapauksessa ole luokitellut rikkomisen toista osaa sopimukseksi vaan jatketuksi ja monitahoiseksi rikkomiseksi siltä osin kuin se koski sopimuksia, yhdenmukaistettuja menettelytapoja ja arkaluontoisten tietojen vaihtoa kilpailijoiden välillä. Siten jopa todisteet ja indisiot tällaisesta tietojenvaihdosta ovat merkityksellisiä rikkomisen toisen osan toteennäyttämisen näkökulmasta.

211 Aluksi on todettava, että komissio on maininnut riidanalaisen päätöksen 145 perustelukappaleessa 30. ja 31.10.1997 Hampurissa pidetyn teknisen kokouksen yhteydessä MOL:n muistiinpanon, joka sisältää seuraavat tiedot:

”Sekoittimet (DEM 100 halvempia kuin tavalliset kynttilänvalmistajat)

Astor -> Schümann nykyinen hinta DEM 1 000 noudettuna lähettäjältä

[Astor] -> Total DEM 1 050 CPT

Paramelt -> Total DEM 1 100 CPT

Iberceras -> Total DEM 1 030”.

212 Kantajan mukaan MOL:n muistiinpanon perusteella ei voida päätellä, että on tehty sopimus asiakaskunnan jakamisesta, koska tätä muistiinpanoa luettaessa ilmenee ainoastaan eri osapuolten asiakkaidensa suhteen käyttämiä hintoja koskevien tietojen vaihto.

213 Aluksi on muistutettava, että MOL:n muistiinpanot ovat kokouksiin osallistuneiden henkilöiden käsinkirjoitettuja muistiinpanoja, joiden sisältö on johdonmukainen ja suhteellisen yksityiskohtainen. Näin ollen niiden todistusarvo on erittäin korkea.

214 Lisäksi edellä 47 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan komission ei voida edellyttää esittävän asiakirjoja, jotka osoittavat nimenomaisesti toteutetun rikkomisen eri osatekijät. Niitä vaillinaisia ja hajanaisia asiakirjoja, jotka komissiolla on mahdollisesti käytettävissään, on kaikissa tapauksissa voitava täydentää päättelyllä, jonka avulla voidaan muodostaa kuva asiassa merkityksellisistä seikoista. MOL:n muistiinpano kuitenkin yhdistää selvästi Astor, Paramelt ja Iberceras -nimiset asiakkaat tiettyihin kartellin osallistujayrityksiin, joihin myös kantaja kuuluu.

215 Näin ollen komission selitys, jonka mukaan nämä tiedot osoittavat 30. ja 31.10.1997 pidetyssä teknisessä kokouksessa tapahtuneet asiakkaiden jakamista koskevat keskustelut, on uskottava, joten tämä muistiinpano kuuluu niiden todisteiden kokonaisuuteen, joilla pyritään osoittamaan rikkomisen toisen osan olemassaolo ja kantajan osallistuminen siihen.

216 Kun kyse on riidanalaisen päätöksen 147 perustelukappaleesta, komissio on maininnut siinä Budapestissä (Unkari) 5. ja 6.5.1998 pidetyn teknisen kokouksen yhteydessä MOL:n muistiinpanon, joka sisältää seuraavat tiedot:

”MOL Eika enintään 1 500 to

Vollmar 2-3 m. to

L&G suurin

Vollmar Schümann 3-3,5 m. to

MOL 2,0-3 m. to

Kysyntä 15 000 to Total

Repsol”.

217 Komissio on tulkinnut näitä merkintöjä seuraavalla tavalla:

”Muistiinpano osoittaa myös, että merkittävälle asiakkaalle Vollmarille suoritettavien toimitusten jakamisesta keskusteltiin. Schümannin ja MOL:n osuudesta sovittiin, vaikka Total ja Repsol olivat myös ilmeisesti kiinnostuneita.”

218 Kantajan mukaan kyseisestä muistiinpanosta ei ilmene mitään Vollmarille suoritettavien toimitusten jakamista. Tämä muistiinpano nimittäin osoittaa, että Vollmarin kokonaiskysyntä on 15 000 tonnia, kun taas tonnimäärät on ilmaistu vaihteluvälillä (3 000–3 500 tonnia ja 2 000–3 000 tonnia) niin, että esitettyjen tonnimäärien yhteenlasku ei vastaa 15 000:ta tonnia. Jos jonkinlainen sopimus toimitusten jakamisesta olisi kuitenkin tehty, ei olisi ilmoitettu tarkasti ainoastaan kullekin toimittajalle myönnettyä tonnimäärää vaan jakaminen olisi kattanut toimitukset tälle asiakkaalle kokonaisuudessaan. Näin ollen MOL:n muistiinpanoissa ei ole kyse suunnitelluista toimituksista vaan kunkin osanottajan arvioimista toimituksista. Joka tapauksessa mitään määrää ei ole ilmoitettu Total Francen kohdalla, joten sen osallistumisesta ei ole näyttöä.

219 Kantajan väitteet on hylättävä ja komission tulkinta vahvistettava. MOL:n muistiinpano, jonka todistusarvo on lisäksi erittäin korkea, kuten edellä 213 kohdassa on todettu, osoittaa nimittäin, että kartelliin osallistujat ovat keskustelleet Vollmarin kysynnästä (15 000 tonnia) kokonaisuudessaan ja ovat jakaneet myynnit Schümannin (3 000–3 500 tonnia) ja MOL:n (2 000–3 000 tonnia) kesken. On olemassa myös merkintä, jonka mukaan Repsol ja Total ovat aikoneet myydä Vollmarille. Sitä paitsi muistiinpanon ensimmäinen osa osoittaa, että MOL on ilmoittanut muille osanottajille Eikalle, Vollmarille sekä Langhammer ja Gasdalle (L&G) myydyistä määristä. Lopuksi Sasolin ja Shellin lausunnoissa vedotaan asiakkaiden jakamista koskeviin sopimuksiin muun muassa Vollmarille myytävien määrien osalta.

220 Kun kyse on 16. ja 17.4.2003 pidetystä teknisestä kokouksesta (riidanalaisen päätöksen 170 perustelukappale), komissio on maininnut Totalin käsinkirjoitetun muistiinpanon, johon sisältyy maininta ”Vollmar 13 kt HOS 2003 -> 30 kt 22 kt SX50”. Komissio on tulkinnut sitä seuraavalla tavalla:

”Tämä osoittaa, että toimittamisesta Vollmar-nimiselle asiakkaalle keskusteltiin ja sovittiin, että Sasol (tuolloin HOS) ja Shell (joka toimi parafiinin jakelijana tuotemerkillä SX50) jakoivat keskenään toimituksen.”

221 Kantajan mukaan on kuitenkin mahdotonta löytää näistä muistiinpanoista tällaista toimitusten jakamista. Maininnat tältä osin on ”siroteltu” muistiinpanoon ilman, että on mitenkään mahdollista yhdistää niitä toisiinsa. Komissio on keinotekoisesti liittänyt maininnan ”Vollmar” tonnimääriä koskeviin mainintoihin huolimatta siitä, että ne esiintyivät selvästi asiakirjan eri riveillä.

222 Kun otetaan huomioon, että Shellin ja Sasolin lausunnoissa, jotka on annettu itsenäisesti, ilmoitetaan yhtäpitävästi, että sopimuksia asiakkaille myytävien määrien jakamisesta oli tehty, unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että komission tulkinta on oikea, ja hylkää siten kantajan väitteet.

223 Lisäksi on todettava, että kantajan esittämät selitykset, joiden mukaan kysymys ei ollut sopimuksesta vaan ainoastaan tietyille asiakkaille myytäviä määriä koskevien tietojen vaihdosta, eivät voi saattaa kyseenalaiseksi riidanalaisen päätöksen pätevyyttä.

224 On muistutettava, että vaikka komissio löytää asiakirjoja, jotka osoittavat nimenomaisesti toimijoiden välisen lainvastaisen yhteydenpidon, nämä asiakirjat – esimerkiksi kokousten pöytäkirjat – ovat normaalisti vain hajanaisia ja niitä on vähän, joten usein on välttämätöntä muodostaa kuva tietyistä yksityiskohdista päättelemällä. Näin ollen useimmissa tapauksissa kilpailunvastaisen menettelytavan tai sopimuksen olemassaolo on pääteltävä tietyistä yhteensattumista ja välillisistä todisteista, jotka yhdessä tarkasteltuina voivat muun johdonmukaisen selityksen puuttuessa olla osoitus kilpailusääntöjen rikkomisesta (ks. 79 kohta edellä).

225 Samalla tavoin, vaikka komission on osoitettava, että lainvastainen sopimus on tehty, olisi liiallista edellyttää sen lisäksi, että komission olisi esitettävä todisteet sopimuksen tavoitteen saavuttamisen erityisestä mekanismista. Kilpailusääntöjen rikkomiseen syyllistyneen yrityksen olisi nimittäin liian helppoa välttyä seuraamukselta, jos se voisi vedota lainvastaisen sopimuksen toiminnasta annettujen tietojen epämääräisyyteen tilanteessa, jossa sopimuksen olemassaolo ja sen kilpailunvastainen tarkoitus on kuitenkin näytetty toteen riittävällä tavalla (ks. 41 kohta edellä).

226 Kyseessä olevan rikkomisen eri ilmenemismuotoja on arvioitava kokonaiskontekstissa, joka selittää niiden perusolemuksen. Kysymys on sellaisesta asian selvittämisestä, jossa eri tosiseikkojen todistusarvoa vahvistavat tai heikentävät muut olemassa olevat tosiseikat, jotka yhdessä voivat osoittaa monitahoisen, yhtenä kokonaisuutena pidettävän ja jatketun rikkomisen olemassaolon (edellä 184 kohdassa mainittu asia Knauf Gips v. komissio, tuomion 310 kohta ja edellä 40 kohdassa mainittu asia BPB v. komissio, tuomion 250 kohta).

227 Käsiteltävässä asiassa komission väitteet, jotka koskevat monitahoisen, yhtenä kokonaisuutena pidettävän ja jatketun rikkomisen asiakkaiden jakamista koskevaa osaa, perustuvat sekä osanottajien yhtäpitäviin lausuntoihin, jotka tapahtuvat myös niiden omalla vastuulla (ja ovat siis erityisen luotettavia), että teknisten kokousten aikana tai välittömästi niiden jälkeen tehtyjen muistiinpanojen osiin.

228 Itse asiassa kantaja ei ole selittänyt, miksi ExxonMobil, Shell ja Sasol ovat asiakkaiden jakamista koskevan sopimuksen puuttuessa itsenäisesti myöntäneet tällaisen jakamisen ja kuvailleet sitä yksityiskohtaisesti.

229 Lisäksi kantaja korostaa, että komissio ei voi nojautua tietoihin, jotka koskevat kartellin osallistujayritysten välisiä yhteyksiä, koska se on rajoittanut tutkimuksensa ainoastaan teknisiin kokouksiin.

230 Tältä osin on riittävää muistuttaa, että edellä tarkastellut todisteet liittyvät teknisiin kokouksiin.

231 Edellä esitetyn perusteella on pääteltävä, että komission toteamus, joka koskee menettelytapoja, joilla pyritään asiakaskunnan jakamiseen, perustuu riittävien todisteiden muodostamaan kokonaisuuteen, joten komissio ei ole rikkonut EY 81 artiklaa tältä osin.

232 Tämän vuoksi toisen kanneperusteen kolmas osa on hylättävä.

Kanneperusteen neljäs osa, joka koskee Total Francen kilpailukäyttäytymistä

233 Kantaja moittii komissiota siitä, ettei se ole ottanut huomioon sen kilpailullista käyttäytymistä, joka on osoitettu sen hallinnollisen menettelyn aikana esittämässä taloudellisessa tutkimuksessa ja muiden kartelliin osallistujien lausunnoissa.

234 Ensiksi kantaja vetoaa sen hintapolitiikkaa koskevaan taloudelliseen analyysiin, jossa on otettu huomioon jäsenvaltiot ja edustavat asiakkaat, vuosien 2002 ja 2005 välisenä aikana myytyjen tärkeimpien parafiinivahatyyppien osalta.

235 Tämä taloudellinen tutkimus osoittaa kantajan mukaan, että yhtäältä Total Francen hintapolitiikan ja teknisten kokousten välillä ja toisaalta erityyppisten parafiinivahojen hintakehityksen välillä ei ole mitään merkittävää vastaavuutta. Nämä kaksi tekijää vahvistavat, ettei se ole osallistunut minkäänlaiseen sopimukseen hintojen vahvistamisesta. Tästä seuraa myös, ettei tietojenvaihdolla ole ollut merkittävää vaikutusta markkinaolosuhteisiin. Komissio ei ole kuitenkaan esittänyt riidanalaisessa päätöksessä mitään syytä sen perustelemiseksi, ettei tätä taloudellista tutkimusta ole otettu huomioon.

236 Aluksi on muistutettava, että unionin yleisellä tuomioistuimella on jo ollut tilaisuus tarkastella ja hylätä tällaisia argumentteja. Oikeuskäytännön mukaan jo sen perusteella, että yritykset tosiasiallisesti ilmoittivat sovituista hinnankorotuksista ja että näin ilmoitettuja hintoja käytettiin perustana asiakaskohtaisia myyntihintoja vahvistettaessa, voidaan todeta, että sekä salaisen hintayhteistyön tarkoituksena että sen vaikutuksena oli vakava kilpailun rajoittaminen (asia T-308/94, Cascades v. komissio, tuomio 14.5.1998, Kok., 1998, s. II-925, 194 kohta). Tällaisessa tapauksessa komission ei ole tutkittava yksityiskohtaisesti asianosaisten väitteitä siitä, että kysymyksessä olevien sopimusten vaikutuksena ei ollut hintojen korottaminen yli hintojen, joita olisi havaittu tavanomaisissa kilpailuolosuhteissa, eikä vastata niihin kohta kohdalta (edellä 68 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Bolloré ym. v. komissio, tuomion 451 kohta).

237 Kuten tämän kanneperusteen ensimmäisen ja toisen osan tarkastelusta ilmenee, komissio on kuitenkin osoittanut oikeudellisesti riittävällä tavalla, että käsiteltävässä asiassa kollusiiviset menettelytavat koskivat hintojen vahvistamista ja että niiden kokousten tulos, joiden aikana hinnankorotuksista oli

keskusteltu tai hinnankorotukset oli vahvistettu, oli usein pantu täytäntöön hintojen peruuttamisella asiakkaisiin nähden ja korotusilmoituksilla, samalla kun näin ilmoitettuja hintoja oli käytetty perustana asiakaskohtaisia myyntihintoja vahvistettaessa. Samalla tavoin silloin, kun kartelliin osallistujat ovat markkinaolosuhteet huomioon ottaen sopineet hintojen pysyttämisestä ennallaan, tämän on myös katsottava kuuluvan yhtenä kokonaisuutena pidettävän, monitahoisen ja jatketun rikkomisen täytäntöönpanoon käsiteltävässä asiassa.

238 Näin ollen kantajan esittämällä taloudellisella analyysillä ei ole merkitystä.

239 Toiseksi on muistutettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yksittäistapausta koskevan päätöksen perusteluista on selkeästi ja yksiselitteisesti ilmettävä riidanalaisen toimenpiteen tehneen toimielimen päättely siten, että niille, joita toimenpide koskee, selviävät sen syyt ja että toimivaltainen tuomioistuin voi tutkia toimenpiteen laillisuuden. Perusteluvelvollisuuden noudattamista on arvioitava asiaan liittyvien olosuhteiden perusteella. Perusteluissa ei tarvitse esittää kaikkia asiaan liittyviä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, koska sitä, ovatko päätöksen perustelut EY 253 artiklan mukaisia, tutkitaan paitsi päätöksen sanamuodon myös asiayhteyden mukaan (asia C-367/95 P, komissio v. Sytraval ja Brink's France, tuomio 2.4.1998, Kok., s. I-1719, 63 kohta).

240 Tästä seuraa, että koska kantajan esittämällä taloudellisella analyysillä ei ollut merkitystä (ks. 236–238 kohta edellä), komission tehtävänä ei ollut esittää syitä sen perustelemiseksi, ettei kyseistä tutkimusta otettu huomioon riidanalaisessa päätöksessä.

241 Kolmanneksi kantajan mukaan sen kilpailijat ovat todenneet sen kilpailullisen käyttäytymisen hallinnollisen menettelyn aikana. Teknisiin kokouksiin liittyvistä asiakirjoista ja muiden osapuolten lausunnoista ilmenee, että Total France on kehittänyt politiikan, joka estää riidanalaisen päätöksen kohteena olevia sopimuksia tuottamasta vaikutuksiaan. Nämä lausunnot osoittavat, että Total Francen kilpailijat ovat toistuvasti menettäneet asiakkaita tai ovat joutuneet alentamaan hintojaan sen käyttäytymisen johdosta.

242 Oikeuskäytännön mukaan on tärkeää selvittää, ovatko kantajan esittämät olosuhteet sellaisia, että ne osoittavat, että se on kilpailunvastaisiin menettelytapoihin osallistumisensa aikana todellisuudessa pidättäytynyt niiden soveltamisesta kilpailemalla markkinoilla (ks. vastaavasti asia T-224/00, Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients v. komissio, tuomio 9.7.2003, Kok., s. II-2597, 268 kohta ja edellä 68 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Bolloré ym. v. komissio, tuomion 625 kohta).

243 Se, ettei yritys, jonka on näytetty osallistuneen kilpailijoidensa kanssa hintoja koskeneeseen yhteistoimintaan, ole markkinoilla toiminut siten, kuin kilpailijoiden kanssa on sovittu, ei myöskään välttämättä ole sellainen seikka, joka olisi sakkojen suuruutta määrättäessä otettava huomioon lieventävänä asianhaarana. Yritys, joka kilpailijoidensa kanssa harjoittamastaan yhteistoiminnasta huolimatta noudattaa jokseenkin itsenäistä politiikkaa markkinoilla, voi nimittäin yksinkertaisesti yrittää käyttää kartellia hyödykseen (edellä 236 kohdassa mainittu asia Cascades v. komissio, tuomion 230 kohta ja asia T-43/02, Jungbunzlauer v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3435, 269 kohta).

244 Ensiksi on muistutettava (ks. 183 kohta edellä), että Shellin lausunnosta ilmenee, että kun Sasol pyysi kantajaa lähettämään ensimmäisenä hinnoittelukirjeen, jossa ilmoitettiin asiakkaille hinnankorotuksesta, se ei tehnyt sitä vaan lähetti kilpailijoille "jäljennöksen" fiktiivisestä hinnankorotuskirjeestä. Tämä osoittaa ainoastaan, että kantaja ei noudattanut Sasolin pyyntöä laskea ensimmäisenä liikkeelle hinnoittelukirje, jossa ilmoitetaan hinnankorotuksesta. Kantaja ei toisaalta väitä, ettei se ole ottanut huomioon kyseessä olevan kokouksen tulosta myöhemmin neuvotteluissaan asiakkaiden kanssa.

245 Toiseksi on tarkasteltava kantajan väitettä, jonka mukaan kilpailijoiden lausunnot osoittavat, että nämä ovat toistuvasti menettäneet asiakkaita tai joutuneet alentamaan hintojaan sen käyttäytymisen vuoksi.

246 Tältä osin on korostettava, että kantaja vetoaa Shellin 14.11.2005, 14.6.2006 ja 24.6.2005 antamiin suullisiin lausumiin sekä Sasolin komission tietojensaantipyyntöön 18.12.2006 antamaan vastaukseen. Näitä asiakirjoja ei itse asiassa ole omistettu kantajan käyttäytymisen kuvaukselle ja vielä vähemmän tämän kilpailukäyttäytymisen kuvaukselle, vaan ne sisältävät satoja sivuja tietoja kartellin toiminnasta yleensä, eikä kantaja edes täsmennä sen väitettä tukevia merkityksellisiä kohtia.

247 Oikeuskäytännössä katsotaan, että kannekirjelmää voidaan tukea ja täydentää tietyiltä osin viittaamalla sen liitteenä olevien asiakirjojen kohtiin, mutta viittaamalla yleisluontoisesti joihinkin asiakirjoihin, vaikka ne olisivatkin kannekirjelmän liitteinä, ei korjata sitä, että kanteessa ei ole mainittu olennaisia oikeudellisia perusteita ja perusteluja, jotka siinä on esitettävä. Lisäksi unionin yleisen tuomioistuimen asiana ei ole etsiä ja tunnistaa liitteistä perusteita, joihin kanteen voitaisiin katsoa perustuvan, koska liitteillä on puhtaasti todistuksellinen ja täydentävä tehtävä (ks. asia T-209/01, Honeywell v. komissio, tuomio 14.12.2005, Kok., s. II-5527, 57 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Näin ollen kantajan väitettä ei voida ottaa tutkittavaksi siltä osin kuin se perustuu edellä mainittuihin asiakirjoihin.

248 Joka tapauksessa on katsottava, että lausunnot eivät osoita kantajan kilpailullista käyttäytymistä vaan sen osallistumisen kartellin täytäntöönpanoon. Shellin lausunto osoittaa jopa, että kantaja on esittänyt vastalauseen, kun sen kotimarkkinoille oli kohdistunut muiden osanottajien myyntiä.

249 Lisäksi kantaja vetoaa MOL:n käsinkirjoitettuun muistiinpanoon, joka on tehty 30.9.1994 pidetyn kokouksen aikana, ja Sasolin komission tietojensaantipyyntöön 20.12.2005 antamaan vastaukseen.

250 Kun tarkastellaan MOL:n muistiinpanoa, se sisältää seuraavan maininnan:

”Mobil - 2 000 t vuoden alussa

Hinnankorotus, joka on osittain peruutettu Totalin vuoksi”.

251 On todettava, että komissio on vedonnut tähän muistiinpanoon riidanalaisen päätöksen 133 perustelukappaleessa. Se on tulkinnut sitä seuraavasti:

”– – Yritykset ilmoittivat toisilleen suunnitelluista hinnankorotuksista ja ottivat huomioon kilpailijoiden tilanteen, kun ne päättivät tällaisista korotuksista. Siinä on kyse käyttäytymisestä, joka vastaa sopimusta olla muuttamatta hintoja tai jota voidaan ainakin pitää yhdenmukaistettuna menettelytapana.”

252 On syytä panna merkille, ettei kantaja kyseenalaista tätä tulkintaa. Kantajan tällaista käyttäytymistä ei voida kuitenkaan luonnehtia kilpailulliseksi, koska se on joka tapauksessa osallistunut kilpailunvastaiseen keskusteluun, jonka tarkoituksena oli määrittää sovellettavat hintatasot ottaen huomioon markkinatilanne ja osanottajien kaupallinen tilanne.

253 Kun kyse on Sasolin komission tietojensaantipyyntöön 20.12.2005 antamasta vastauksesta, kantaja vetoaa tietoon, joka koskee 7. ja 8.9.1995 pidettyä kokousta. Sasolin mukaan Total on myynyt Sasolin hintoja halvemmalla Sasolin perinteiselle asiakkaalle. Sasolin mukaan tämä muodostaa konkreettisen osoituksen siitä, että teknisissä kokouksissa saavutettuja järjestelyjä ei usein noudatettu.

254 Vaikka onkin totta, että tämä kohta on osoitus asiakkaiden jakamista koskevan sopimuksen rikkomisesta, kantaja on kuitenkin esittänyt siten ainoastaan todisteen yksittäisestä tapahtumasta, joka ei voi osoittaa – vaikka sitä tarkasteltaisiin yhdessä edellä 244 kohdassa todetun vilpillisen menettelyn kanssa – sen käyttäytymisen kilpailullista luonnetta käsiteltävän asian monitahoiseen, yhtenä kokonaisuutena pidettävään ja jatkettuun rikkomiseen nähden. Irralliset ja yksittäiset tapaukset, joissa tietty osanottaja on syyllistynyt vilpilliseen menettelyyn tai ei ole noudattanut kartellia, varsinkin silloin, kun ne koskevat pitkäkestoista kartellia, eivät voi sinänsä osoittaa, että kyseinen osanottaja ei

ole pannut täytäntöön kartellia tai että tämä on omaksunut käyttäytymisessään kilpailullisen asenteen (ks. vastaavasti asia T-73/04, Le Carbone Lorraine v. komissio, tuomio 8.10.2008, Kok., s. II-2661, 204 kohta).

255 Kolmanneksi on muistutettava (ks. 187 ja 188 kohta edellä), että oikeuskäytännön mukaan siinä tapauksessa, että kilpailijat osallistuivat kokouksiin, joiden aikana ne vaihtoivat tietoja muun muassa hinnoista, joita ne toivoivat käytettävän markkinoilla, osallistumalla tarkoitukseltaan kilpailunvastaiseen kokoukseen yritys ei ollut ainoastaan pyrkinyt päämäärään, jonka tarkoituksena oli estää etukäteen sen kilpailijoiden tulevaan käyttäytymiseen liittyvä epävarmuus, vaan sen oli pitänyt välttämättä ottaa huomioon suoraan tai välillisesti näiden kokousten aikana saamansa tiedot päättääkseen politiikasta, jota se aikoi noudattaa markkinoilla. Tältä osin on syytä olettaa, elleivät asianomaiset toimijat esitä niille kuuluvan näyttövelvollisuuden mukaisesti vastakkaista näyttöä, että yhteistoimintaan osallistuvat ja edelleen markkinoilla toimivat yritykset ottavat markkinakäyttäytymisestään päättäessään huomioon kilpailijoidensa kanssa vaihtamansa tiedot. Näin on etenkin siinä tapauksessa, että yhteistoiminta jatkuu pitkän ajanjakson kuluessa säännöllisenä.

256 Käsiteltävässä asiassa hintoja koskeva yhteistoiminta oli kuitenkin säännöllistä ja yleistä ja jatkui pitkän ajanjakson kuluessa, koska komission hallussa oli tietoja yli 50:stä vuosien 1992 ja 2005 välisenä aikana pidetystä kokouksesta, joista suurimmassa osassa kantajan edustaja on ollut läsnä. Näin ollen kantajalla oli mittava määrä kilpailijoidensa kanssa laittomasti vaihdettuja tietoja, joita se voi käyttää päättäessään kaupallisesta käyttäytymisestään. Kantaja vetoaa sen sijaan yhteen ainoaan tapaukseen, jossa se on myynyt Sasolin hintoja halvemmalla, kun se on yrittänyt toimittaa parafiinivahoja Sasolin perinteiselle asiakkaalle jättäen noudattamatta asiakkaiden jakamista koskevan sopimuksen. Jopa sen teknisen kokouksen aikana, jossa kyseisestä tapauksesta keskusteltiin (7. ja 8.9.1995 pidetty kokous), Totalin edustaja S. E. ilmoitti muille osanottajille arkaluontoisia kaupallisia tietoja, joten kyseisen yksittäisen tapauksen perusteella ei voida päätellä, että Totalin kaupallinen käyttäytyminen oli kilpailullista.

257 Neljänneksi on korostettava, että kantaja on itse ilmoittanut teknisten kokousten tuloksen täytäntöönpanon yhteydessä, ettei se ollut usein lähettänyt hinnankorotuskirjeitä asiakkailleen vaan että se ilmoitti yleensä hinnankorotuksistaan suullisesti asiakaskäyntiensä yhteydessä. Sen lisäksi, että se myöntää siten korottaneensa säännöllisesti hintojaan, mikä on sinänsä indisio niiden hintojen soveltamisesta, joista teknisissä kokouksissa oli sovittu tai keskusteltu, on syytä todeta, että komissio on liittänyt vastinekirjelmäänsä 343 hinnankorotuskirjettä, jotka Total on lähettänyt asiakkailleen. Sitä paitsi komissio on esittänyt myös joitakin hinnankorotuskirjeitä, jotka kantaja oli lähettänyt kilpailijoille kartellin noudattamista koskevan valvontamekanismin yhteydessä.

258 Viidenneksi on korostettava, että kyseessä olevaan kartelliin liittyi lukuisia valvontamekanismeja. Hinnoittelukirjeiden vaihdon lisäksi osallistujayritykset ovat ilmoittaneet, että ne voivat ottaa suoraan yhteyttä kilpailijoidensa asiakkaisiin ja saada selville siten vilpilliset menettelyt. Kun otetaan huomioon kartellin pitkä kestoaika, ei ole mahdollista ajatella, että muut osanottajat olisivat kutsuneet kantajan 13 vuoden ajan teknisiin kokouksiin, jos tämä olisi järjestelmällisesti käyttänyt niissä saamiaan tietoja myydäkseen kilpailijoitaan halvemmalla hinnalla ja lisätäkseen siten myyntinsä määrää niiden kustannuksella.

259 Edellä esitetyn perusteella on todettava, että vaikka kantajan kanneperusteen tämän osan yhteydessä esittämiä olosuhteita arvioitaisiin yhtenä kokonaisuutena, ne eivät mahdollista päätelmää, jonka mukaan se on sinä aikana, jona se on osallistunut kilpailunvastaisiin sopimuksiin, tosiasiallisesti pidättynyt niiden noudattamisesta ja omaksunut kilpailullisen asenteen markkinoilla.

260 Näin ollen komissio ei ole soveltanut virheellisesti EY 81 artiklaa eikä laiminlyönyt perusteluvelvollisuuttaan.

261 Tämän vuoksi kanneperusteen neljäs osa ja niin muodoin toinen kanneperuste kokonaisuudessaan on myös hylättävä.

2. *Ensimmäinen kanneperuste, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja perusteluvelvollisuuden laiminlyöntiä rikkomisen raakaparafiiniin liittyvän osan osalta*

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista sen toteamuksen osalta, jonka mukaan parafiinivahoihin yhtäältä ja raakaparafiiniin toisaalta liittyvät menettelytavat muodostivat yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen

262 Aluksi on muistutettava, että komissio on riidanalaisessa päätöksessä määrännyt kantajalle seuraamuksen sen osallistumisesta monitahoiseen, yhtenä kokonaisuutena pidettävään ja jatkettuun rikkomiseen, ja kyseinen rikkominen on luokiteltu monitahoiseksi, koska se muodostui sopimuksista, yhdenmukaistetuista menettelytavoista ja arkaluontoisten tietojen vaihdosta, yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi, koska se koski sekä parafiinivahoja että raakaparafiinia, ja jatketuksi, koska se muodostui pitkästä kilpailunvastaisten kokousten sarjasta.

263 Kanneperusteen tämän osan yhteydessä kantaja väittää, että komissio on soveltanut virheellisesti EY 81 artiklaa katsoessaan, että parafiinivahoihin ja raakaparafiiniin liittyvät menettelytavat muodostivat yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen.

264 Oikeuskäytännön mukaan EY 81 artiklan 1 kohdan rikkominen voi johtua paitsi yksittäisestä toimenpiteestä, myös useista toimenpiteistä tai jopa jatketusta käyttäytymisestä. Tämän tulkinnan oikeellisuutta ei voida kiistää sillä perusteella, että yksi tai useampi osatekijä tällaisesta useiden toimenpiteiden sarjasta tai jatkuvasta käyttäytymisestä voisi sellaisenaankin ja erikseen tarkasteltuna merkitä kyseisen määräyksen rikkomista (edellä 33 kohdassa mainittu asia komissio v. Anic Partecipazioni, tuomion 81 kohta ja edellä 47 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, 258 kohta).

265 Yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen käsite edellyttää toimenpiteitä, joita eri osapuolet toteuttavat pyrkiessään samaan kilpailunvastaiseen taloudelliseen päämäärään (edellä 187 kohdassa mainittu asia Rhône-Poulenc v. komissio, tuomion 125 ja 126 kohta ja edellä 44 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Cimenteries CBR ym. v. komissio, tuomion 3699 kohta). Se, että yritysten eri toimenpiteet kuuluvat ”kokonaissuunnitelmaan”, koska niiden yhteisenä tavoitteena on kilpailun vääristäminen yhteismarkkinoiden sisällä, on ratkaisevaa yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen olemassaolon toteamiseksi (ks. vastaavasti edellä 47 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 258 ja 260 kohta).

266 Tältä osin arvioitaessa sitä, onko rikkominen luonteeltaan yhtenä kokonaisuutena pidettävä ja onko kokonaissuunnitelma olemassa, unionin yleinen tuomioistuin voi ottaa huomioon, että kyseessä olevat yritykset ovat ainakin osittain samoja ja että ne ovat tietoisia kilpailunvastaisten toimenpiteiden yhteiseen tarkoitukseen osallistumisesta (edellä 40 kohdassa mainittu asia BPB v. komissio, tuomion 257 kohta ja asia T-446/05, Amann & Söhne ja Cousin Filterie v. komissio, tuomio 28.4.2010, Kok., s. II-1255, 89 kohta).

267 Lisäksi, kun luokitellaan eri toimia yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi rikkomiseksi, on selvitettävä, täydentävätkö ne toisiaan siinä mielessä, että kunkin niistä tarkoituksena on vastata yhteen tai useampaan tavanomaisen kilpailun seuraukseen, ja myötävaikuttavatko ne vuorovaikutteisesti kaikkien toimijoiden haluamien kilpailunvastaisten vaikutusten toteuttamiseen kattavassa suunnitelmassa, jolla on sama tavoite. Tämän osalta on otettava huomioon kaikki seikat, joilla voidaan osoittaa tällainen yhteys tai asettaa se kyseenalaiseksi, ja näitä ovat esimerkiksi soveltamisajanjakso, sisältö (käytetyt menetelmät mukaan lukien) ja, vastaavasti, asianomaisten eri toimien tavoite (edellä 266 kohdassa mainittu asia Amann & Söhne ja Cousin Filterie v. komissio, tuomion 92 kohta; ks. myös vastaavasti yhdistetyt asiat T-101/05 ja T-111/05, BASF ja UCB v. komissio, tuomio 12.12.2007, Kok., s. II-4949, 179–181 kohta).

268 Saman tavoitteen käsitettä ei voida sen sijaan määrittää yleisellä viittauksella kilpailun vääristymiseen markkinoilla, joita rikkominen koskee, koska vaikutus kilpailuun muodostaa tavoitteena tai vaikutuksena olennaisen tekijän kaikessa käyttäytymisessä, joka kuuluu EY 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. Saman tavoitteen tällainen määritelmä uhkaa evätä yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen käsitteeltä osan sen merkitystä, koska sen seurauksena on se, että useat käyttäytymiset, jotka koskevat talouden alaa ja jotka on kielletty EY 81 artiklan 1 kohdassa, pitäisi systemaattisesti luokitella yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen osatekijöiksi (edellä 266 kohdassa mainittu asia Amann & Söhne ja Cousin Filterie v. komissio, tuomion 92 kohta).

269 Käsiteltävässä asiassa komissio on perustanut päätöksensä käsitellä parafiinivahoja ja raakaparafiinia koskevia menettelytapoja yhtenä kokonaisuutena pidettävänä kilpailusääntöjen rikkomisena seuraaviin seikkoihin:

”_ _

(295) Raakaparafiini on ollut ainakin kaksi kertaa teknisten kokousten aiheena – 30. ja 31.10.1997 sekä 11. ja 12.5.2004. Raakaparafiinille omistetun kokouksen osanottajat 8. ja 9.5.1999 olivat pääasiallisesti samat kuin osanottajat, jotka edustivat yleensä yritystään teknisissä kokouksissa. Raakaparafiini ja parafiinivahat ovat toisiinsa läheisesti sidoksissa olevia tuotteita: raakaparafiini on ainoa raaka-aine, jonka avulla on mahdollista valmistaa parafiinivahoja, ja sitä tuottavat ja/tai myyvät suurelta osin yritykset, jotka tuottavat myös ja/tai myyvät parafiinivahoja. Parafiinivahojen osalta käytettyä ja testattua mekanismia (toisin sanoen säännöllisesti järjestetyt kokoukset, keskustelut ja hintojen vahvistaminen) sovellettiin samalla tavoin raakaparafiiniin. Ainakin muutamat henkilöistä, jotka olivat mukana parafiinivahoihin liittyvässä rikkomisessa, olivat vastuussa myös raakaparafiinista yrityksessään. Kysymyksillä, jotka liittyvät samalla kertaa parafiinivahoihin ja raakaparafiiniin, oli sama yhteinen taloudellinen kokonaistavoite, toisin sanoen kunkin kyseessä olevan tuotteen hintojen valvonta ja vahvistaminen, minkä avulla yritysten oli mahdollista suojautua kilpailulta ja mikä antoi niille mahdollisuuden vakiinnuttaa tai lisätä voittojaan olosuhteissa, joissa kilpailupaine oli vähäinen ja joissa avoimuus markkinoilla lisääntyi.

(296) Käsiteltävän asian olosuhteet, erityisesti organisaatioon liittyvät ja olennaiset yhteydet molempia tuotteita koskevien keskustelujen välillä, ovat sellaiset, ettei olisi perusteltua pitää raakaparafiinia koskevia sopimuksia ja/tai yhdenmukaistettuja menettelytapoja erillisenä kilpailusääntöjen rikkomisena.”

270 Ensiksi kantaja väittää, että komissio ei voinut todeta yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen olemassaoloa käsiteltävässä asiassa, koska parafiinivahat ja raakaparafiini kuuluvat erillisille tuotemarkkinoille.

271 On syytä korostaa, että edellä 265–268 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaisesti se seikka, että kilpailunvastaiset menettelytavat koskevat kaksia erillisiä tuotemarkkinoita, ei voi estää komissiota päätymästä yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen olemassaoloon sillä edellytyksellä, että eri markkinoita koskevat toimenpiteet kuuluvat kokonaissuunnitelmaan, josta osanottajat ovat tietoisia.

272 Kantaja tosin mainitsee komission päätöksiä, joissa tämä on näyttänyt toteen erillisiä rikkomisia tuotteiden osalta, jotka kuuluvat erillisille markkinoille. Näissä tapauksissa oli kuitenkin kysymys lähimarkkinoista, kun taas käsiteltävässä asiassa parafiinivahamarkkinat ja raakaparafiinimarkkinat ovat vertikaalisesti sidoksissa, koska raakaparafiini on parafiinivahojen raaka-aine. Asiassa Le Carbone Lorraine vastaan komissio 8.10.2008 annetussa tuomiossa (254 kohta edellä, tuomion 64 ja 65 kohta) on jo vahvistettu komission analyysi, jossa luokiteltiin yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi rikkomiseksi kilpailunvastaiset käyttäytymiset, jotka koskivat kaksia erillisiä markkinoita, jotka olivat kuitenkin vertikaalisesti sidoksissa erityisesti sen vuoksi, että raaka-aineiden suhteen tehdyllä sopimuksella pyrittiin vahvistamaan pääasiallista sopimusta, joka koski johdannaistuotteita.

273 Kantajan väite on näin ollen hylättävä.

274 Toiseksi kantaja väittää, ettei komissio ole käsiteltävässä asiassa osoittanut, että parafiinivahojen ja raakaparafiinin väliset yhteydet paljastivat kilpailusääntöjen rikkomisen kokonaissuunnitelman.

275 Tältä osin on todettava, että komissio on tarkastellut riidanalaisessa päätöksessä todisteita, jotka liittyvät siihen vaikutukseen, joka raakaparafiinista käydyillä keskusteluilla oli parafiinivahoja koskevien kartellin osien toimintaan.

276 Ensinnäkin Shellin 14.6.2006 päivätyssä lausunnossa, johon komissio on viitannut raakaparafiinia koskevan osan tarkastelun yhteydessä (riidanalaisen päätöksen alaviite 557), viitataan nimenomaisesti raakaparafiinia ja parafiinivahoja koskevien menettelytapojen väliseen yhteyteen. Shell on nimittäin väittänyt, että parafiinivahojen hinnankorotuksia perusteltiin asiakkaille ainoan raaka-aineen eli raakaparafiinin hinnannousulla. Se on lisäksi todennut, että asiakkaat eivät olisi hyväksyneet kyseisiä korotuksia, jos ne olisivat tienneet, että raaka-aineen hinta pysyisi muuttumattomana. Siten raakaparafiinin keinotekoisia hinnankorotuksia käytettiin varmistamaan parafiinivahoja koskevien hinnankorotusten, joista oli sovittu teknisissä kokouksissa, täytäntöönpano.

277 Toiseksi komissio mainitsee 3. ja 4.11.1998 pidettyä teknistä kokousta koskevan Sasolin muistiinpanon riidanalaisen päätöksen 149 perustelukappaleen alle sijoitetussa alaviitteessä. Sasolin kyseinen muistiinpano on sisällöltään seuraava:

”laaditaan kiertokirje [perustelulla] ’raaka-ainetilanne’ ([määrät – saatavuus]) siinä tarkoituksessa, että

— hintoja, jotka ovat alle 120 DEM, korotetaan,

— hinnat eivät laske,

— kynttilöiden valmistajat saavat ’asiakirjoja’ myymäläketjujen kanssa käytäviä neuvottelujaan varten”.

278 Komissio on tulkinnut tätä muistiinpanoa riidanalaisen päätöksen 149 perustelukappaleessa seuraavasti:

”Tämä osoittaa, että hinnankorotuksen 6 DEM:lla kaikkien asiakkaiden osalta oli suunniteltu tapahtuvan 1.1.1999, vaikka 120 DEM:n tavoitetta ei ollut vielä saavutettu (ks. myös 145 perustelukappaleessa mainittu taulukko, joka osoittaa, että vuoden 1997 lokakuussa on ollut sopimus tiettyjen vähimmäishintojen vahvistamisesta 120 DEM:aan, jota on siis pidetty asianmukaisena viitteenä kyseisessä kokouksessa). Tätä korotusta oli määrä perustella asiakkaille raaka-ainepulalla. Yhtiöitä edustavat henkilöt sopivat, että hinnat eivät joka tapauksessa saaneet laskea.”

279 On syytä todeta, että komissio on voinut perustellusti päätellä Sasolin muistiinpanon perusteella, että kartelliin osallistujat olivat päättäneet perustella parafiinivahoja koskevien hintojensa korottamista raakaparafiinipulalla. Nimittäin viittaus ”raaka-aineiden” ”määriin” ja ”saatavuuteen”, joka muodosti hintojen korottamisen perustelun parafiinivahojen ostajille, tarkoittaa pääasiallisesti sitä, että kartelliin osallistujat aikoivat ilmoittaa asiakkaille, että kyseinen korotus oli tullut tarpeelliseksi raakaparafiinimarkkinoille ominaisten olosuhteiden kehityksen, toisin sanoen raakaparafiinipulan esiintymisen, vuoksi.

280 Kantaja ei voi pätevästi väittää, että komission logiikka oli virheellinen, koska kyse oli raakaparafiinipulasta eikä raakaparafiinin hintakehityksestä. Jos markkinat nimittäin toimivat normaalisti, tarjonnan väheneminen kaikkien muiden tekijöiden pysyessä muuttumattomina merkitsee hintojen nousua. Kantaja ei kuitenkaan mainitse yhtään seikkaa, joka kumoaisi raaka-ainepulan vaikutuksen sen hintaan.

281 Näin ollen komission käytettävissä olleet todisteet, joihin se on tukeutunut riidanalaisessa päätöksessä, osoittavat, että kartelliin osallistujat ovat perustelleet parafiinivahojen hintojen korottamista tai pitämistä ennallaan asiakkaisiin nähden raakaparafiinin hintojen keinotekoisilla korotuksilla. Näin ollen rikkomisen pääasiallinen osa, joka koskee parafiinivahojen hintojen vahvistamista, ja rikkomisen raakaparafiinia koskeva osa täydentävät toisiaan.

282 Kolmanneksi kantaja kuitenkin väittää, että parafiinivahoja koskevat menettelytavat ulottuivat ETA:an, kun taas raakaparafiiniin liittyvät menettelytavat rajoittuivat Saksaan. Menettelytapojen maantieteellisen ulottuvuuden eron vuoksi rikkomista ei voida pitää yhtenä kokonaisuutena, mikä on ristiriidassa komission riidanalaisen päätöksen 295 perustelukappaleessa suorittamien toteamusten kanssa.

283 Tältä osin on muistutettava, että asianosaisten kesken on kiistatonta, että ETA muodostaa sekä parafiinivahojen että raakaparafiinin osalta merkitykselliset maantieteelliset markkinat, kuten riidanalaisen päätöksen 70 perustelukappaleesta seuraa. Näin ollen markkinoiden toimintaa koskevien taloudellisten sääntöjen mukaan Saksassa tapahtuvan hinnankorotuksen seurauksena olisi normaalisti pitänyt olla hintojen nousu muissa jäsenvaltioissa.

284 Lisäksi, kuten edellä 278 kohdassa on todettu, raakaparafiinipulan esiintyminen johtaa yleensä hintojen nousuun. Näin ollen komissio saattoi perustellusti todeta, että menettelytavat, joilla pyrittiin pääasiallisesti korottamaan hintoja saksalaisiin asiakkaisiin nähden, auttoivat myös varmistamaan menettelytapojen menestyksen parafiinivahamarkkinoilla, koska raakaparafiinin hinnankorotus Saksan markkinoilla, jotka ovat sitä paitsi ETA:n suurimmat markkinat, saattoivat tehdä uskottavammaksi parafiinivahojen ostajien silmissä raakaparafiinipulaan perustuvan hinnannousun ”perustelun”.

285 Komissio on siten voinut perustellusti katsoa, että raakaparafiinia koskevat menettelytavat, jotka merkitsivät hintojen korotusta ainakin Saksassa, tekivät parafiinivahoihin liittyvistä menettelytavoista hyväksyttävämpiä erityisesti, koska sillä oli todisteita, jotka osoittivat, että kartelliin osallistujat olivat todellakin aikoneet perustella parafiinivahojen hinnankorotusta raakaparafiinipulalla, jonka tavanomainen seuraus on raakaparafiinin hinnannousu.

286 Joka tapauksessa yhdistetyissä asioissa BASF ja UCB vastaan komissio annetusta tuomiosta (267 kohta edellä, tuomion 179 ja 208 kohta) ilmenee, että sen seikan perusteella, että menettelytavat koskevat eri alueita, ei voida sinänsä päätellä kahden erillisen rikkomisen olemassaoloa, koska ratkaiseva osatekijä on kokonaissuunnitelman olemassaolo.

287 Näin ollen kantajan väitteet, jotka on esitetty kyseessä olevien alueiden eroavuuden suhteen, on hylättävä.

288 Neljänneksi kantaja riitauttaa riidanalaisen päätöksen 295 perustelukappaleeseen sisältyvän väitteen, jonka mukaan ”parafiinivahojen osalta käytettyä ja testattua mekanismia (nimittäin säännöllisesti järjestetyt kokoukset, keskustelut ja hintojen vahvistaminen) sovellettiin samalla tavoin raakaparafiiniin”. Se korostaa, että Shellin suullisissa lausunnoissa mainitaan kahden täysin erilaisen menettelytavan olemassaolo ja että raakaparafiinille omistettuja kokouksia oli paljon harvemmin. ”Raakaparafiinikokouksia” oli nimittäin ollut ainoastaan neljä 30.10.1997 ja 12.5.2004 välisenä aikana, kun taas samana ajanjaksona oli pidetty 29 parafiinivahoja koskevaa teknistä kokousta.

289 Aivan aluksi on todettava, että komissiolla oli todisteita, jotka osoittivat, että kahdessa teknisessä kokouksessa oli vahvistettu raakaparafiinin hinta. MOL:n muistiinpanossa, joka koskee 30. ja 31.10.1997 pidettyä kokousta, on maininta ”slack wax DEM 550 -> DEM 600”, ja siinä täsmennetään kunkin yrityksen osalta tulevat korotuspäivämäärät (riidanalaisen päätöksen 145 perustelukappale). Lisäksi Total Francen käsinkirjoitetussa muistiinpanossa, joka liittyy 11. ja 12.5.2004

pidettyyn kokoukseen, on maininta ”40 €/T -> raakaparafiini” (riidanalaisen päätöksen 174 perustelukappale). Kun tulkitaan näitä muistiinpanoja yhdessä, käy ilmi, että kartelliin osallistujat ovat keskustelleet ja vahvistaneet raakaparafiinin hinnan parafiinivahojen hinnan tapaan.

290 Lisäksi Shellin 18.3.2005 päivätyn lausunnon mukaan menettelytavat koskivat kolmea tuoteryhmää, nimittäin puhtaita vahoja, kovia vahoja, vahasekoituksia ja epäsuorasti raakaparafiinia raaka-aineena.

291 Shell on myös väittänyt samassa lausunnossa, että parafiinivahateollisuuden edustajille oli selvää, että kun näiden tuotteiden hintoja korotettiin tietyllä määrällä tai prosenttiosuudella, samanaikainen korotus vaikuttaisi raaka-aineen eli raakaparafiinin hintoihin ja olisi 30–40 prosenttia parafiinivahojen hinnankorotuksesta.

292 Tämän jälkeen Shell on 26.10.2005 päivätyssä lausunnossaan selittänyt Münchenissä (Saksa) 27. ja 28.2.2003 pidetyn teknisen kokouksen, jonka aikana kartelliin osallistujat keskustelivat ainoastaan parafiinivahoista, vaikutusta sen käyttämään raakaparafiinin hintaan. Shellin mukaan sen edustaja saattoi päätellä parafiinivahojen hintaa koskevista järjestelyistä, että raakaparafiinin hinta nousisi noin 35 eurolla tonnilta, vaikka raakaparafiinista ei edes keskusteltu.

293 Tästä seuraa, että Shellin lausunnot, joihin kantaja vetoaa osoittaakseen parafiinivahoihin ja raakaparafiiniin liittyvien menettelytapojen erillisyyden, eivät tue sen väitettä. Shell on nimittäin esitellessään ne tuotteet, joita menettelytavat koskevat, sisällyttänyt raakaparafiinin parafiinivahojen eri alaluokkien joukkoon (ks. 290 kohta edellä). Ainoastaan se seikka, että Shellin mukaan menettelytavat koskivat ainoastaan epäsuorasti raakaparafiinia, ei saata kyseenalaiseksi rikkomisen pitämistä yhtenä kokonaisuutena, koska osanottajat ovat voineet ennustaa raakaparafiinin hinnankorotukset parafiinivahojen osalta teknisissä kokouksissa sovittujen korotusten perusteella.

294 Tästä syystä kantajan huomautus, jonka mukaan raakaparafiinia koskevat kokoukset olivat paljon harvinaisempia kuin parafiinivahoja koskevat kokoukset, ei voi saattaa kyseenalaiseksi komission väitettä, jonka mukaan samoja mekanismeja käytettiin rikkomisen molemmissa osissa. Kun nimittäin otetaan huomioon, että parafiinivahojen hinnankorotukset johtivat automaattisesti raakaparafiinin hinnankorotuksiin niin, että se oli osanottajien ennakoitavissa, on katsottava, että raakaparafiinin yhdenmukaistettujen hinnankorotusten saavuttamiseksi ei ollut välttämätöntä keskustella säännöllisesti raakaparafiinin hinnasta eikä vahvistaa sitä.

295 Näin ollen kantajan väitteet, jotka koskevat rikkomisen kahden osan toimintaa, on hylättävä. Unionin yleisen tuomioistuimen käytettävissä olevista todisteista ilmenee, että niiden toiminnat olivat hyvin samanlaisia.

296 Viidenneksi kantaja väittää, että osallistujat rikkomisen kahdessa osassa eivät olleet samat. Asiassa Jungbunzlauer vastaan komissio (243 kohta edellä, tuomion 312 kohta) ja asiassa Tokai Carbon ym. vastaan komissio (184 kohta edellä, tuomion 120 kohta) annetuista tuomioista ilmenee kantajan mukaan, että on syytä ottaa huomioon, ovatko tarkasteltaviin eri menettelytapoihin osallistujat samoja vai eivät.

297 On korostettava, että kaikki raakaparafiinia koskeviin kilpailunvastaisiin menettelytapoihin osallistuneet yritykset Dea (sittemmin Shell, Dean oston jälkeen), ExxonMobil, Sasol ja Total ottivat osaa myös parafiinivahoja koskeviin menettelytapoihin (riidanalaisen päätöksen toinen perustelukappale). Tämä tilanne eroaa merkittävästi niistä tosiseikoista, jotka johtivat asiassa Tokai Carbon ym. vastaan komissio (184 kohta edellä) ja asiassa Jungbunzlauer vastaan komissio (243 kohta edellä) annettuihin tuomioihin, jotka kantaja mainitsee. Näissä asioissa eri markkinoita koskeviin menettelytapoihin osallistuneiden yritysten päällekkäisyys oli melko vähäistä.

298 Lisäksi on huomattava, että MOL, Repsol ja ENI eivät ole myyneet raakaparafiinia loppuasiakkaille Saksan markkinoilla rikkomisajanjakson kuluessa Repsolin vuosina 1999 ja 2000 myymiä pienempiä eriä lukuun ottamatta. Näin ollen niiden osallistuminen rikkomisen raakaparafiinia koskevaan osaan oli jo suljettu pois niiden kaupallisen tilanteen vuoksi.

299 Lopuksi on syytä muistuttaa, että raakaparafiinia koskevasta kysymyksestä on keskusteltu myös kahdessa teknisessä kokouksessa, joissa MOL:n ja H&R/Tudapetrolin edustajat olivat myös läsnä ja joissa vahvistettiin raakaparafiinin hinta. MOL oli samalla tavoin läsnä myös 3. ja 4.11.1998 pidetyssä teknisessä kokouksessa, jossa osanottajat sopivat parafiinivahojen hinnankorotuksen perustelemisesta raakaparafiinipulalla. Tästä seuraa, että raakaparafiinia koskevista menettelytavoista ja molempia tuotemarkkinoita ja menettelytapojen molempia osia yhdistävistä siteistä olivat tietoisia niiden yritysten lisäksi, joiden on todettu olevan vastuussa raakaparafiiniin liittyvistä menettelytavoista (Shell, ExxonMobil, Sasol ja Total-konserni), myös muut.

300 Näin ollen, kun otetaan huomioon, että kaikki rikkomisen raakaparafiinia koskevaan osaan osallistuneet yritykset ottivat osaa myös parafiinivahoja koskeviin menettelytapoihin ja että muut osallistujayritykset olivat myös tietoisia raakaparafiiniin liittyvistä menettelytavoista ja siitä, että molemmat menettelytavat täydensivät toisiaan, kantajan väitteet, joiden mukaan osallistujayritykset eivät olleet samoja, on hylättävä.

301 Kuudenneksi kantaja esittää, että riidanalaisen päätöksen mukaan rikkomisen pitäminen yhtenä kokonaisuutena johtuu siitä, että parafiinivahoja koskevien menettelytapojen ja raakaparafiinia koskevien menettelytapojen yhteisenä tarkoituksena oli valvoa hintoja ja vahvistaa ne. Suurella enemmistöllä kartelleista on kuitenkin tämä yhteinen tarkoitus, joten komissio voisi tällaisen kriteerin avulla tehdä keinotekoisesti ja mielivaltaisesti erillisistä rikkomisista yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen.

302 On todettava, että edellä olevasta analyysistä ilmenee, että molempien tuotemarkkinoiden ja niitä koskevien menettelytapojen välillä oli läheiset yhteydet. Tältä osin on riittävää muistuttaa, että asianomaiset yritykset pystyivät ennustamaan suhteellisen tarkasti raakaparafiinin hinnankorotuksen, koska se seurasi teknisissä kokouksissa sovittuja parafiinivahojen hinnankorotuksia. Komissio on myös esittänyt näytön siitä, että erään teknisen kokouksen osanottajat aikoivat perustella parafiinivahojen hinnan korottamista raakaparafiinipulalla. Lopuksi kahdessa kokouksessa osanottajat ovat samanaikaisesti keskustelleet sekä parafiinivahojen että raakaparafiinin hinnoista ja vahvistaneet ne.

303 Näin ollen komissio on kerännyt riittävästi aihetodisteita ja todisteita osoittaakseen, että parafiinivahoihin liittyvät menettelytavat ja raakaparafiiniin liittyvät menettelytavat kuuluivat kokonaissuunnitelmaan, josta osanottajat olivat tietoisia.

304 Komissio on siten katsonut perustellusti, että rikkomisen raakaparafiinia koskeva osa ja rikkomisen pääasiallinen osa muodostivat yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen.

305 Kantajan muut väitteet eivät voi saattaa kyseenalaiseksi tätä päätelmää.

306 Ensiksi kantaja korostaa, että komissio on katsonut rikkomisen kunkin osan kestäneen eri ajan, parafiinivahojen osalta vuodesta 1992 vuoteen 2005 ja raakaparafiinin osalta vuodesta 1997 vuoteen 2004. Väitettyjen menettelytapojen alkuajankohta ja päättymisajankohta eivät myöskään osu yhteen. Asiassa Jungbunzlauer vastaan komissio annetussa tuomiossa (243 kohta edellä, tuomion 312 kohta) tuomioistuin on kuitenkin ottanut huomioon tämän seikan sulkeakseen pois luokittelun yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi rikkomiseksi.

307 Vaikka onkin totta, että asiassa Jungbunzlauer vastaan komissio antamassaan tuomiossa (243 kohta edellä, tuomion 312 kohta) on otettu huomioon kahta eri tuotetta koskevien menettelytapojen erilainen kesto, tämä seikka ei ole kuitenkaan ollut ratkaiseva analyysissä. Tuomiossa on nimittäin korostettu

kokonaissuunnitelman puuttumisen merkitystä ja mainittu myös kahteen rikkomiseen osallistuneiden erittäin vähäinen päällekkäisyys. Lisäksi – päinvastoin kuin sitruunahappomarkkinat ja natriumglukonaattimarkkinat, joita on tarkasteltu edellä 243 kohdassa mainitussa asiassa Jungbunzlauer vastaan komissio annetussa tuomiossa ja jotka muodostavat sellaiset markkinat, jotka eivät ole sidoksissa – parafiinivahamarkkinat ja raakaparafiinimarkkinat ovat vertikaalisesti sidoksissa niin, että asianomaiset yritykset voivat jopa ennakoida raakaparafiinin hinnan korotustoimenpiteen parafiinivahojen osalta sovittujen korotusten perusteella. Näin ollen käsiteltävän asian tosiseikkoja koskeva asiayhteys eroaa merkittävästi niistä tosiseikoista, jotka johtivat tuomioon edellä 243 kohdassa mainitussa asiassa Jungbunzlauer vastaan komissio.

308 Lisäksi on korostettava, että vakiintuneessa oikeuskäytännössä, joka on mainittu edellä 265–267 kohdassa, ei mainita yhtenä kokonaisuutena pidettävän kilpailusääntöjen rikkomisen kriteerinä sitä seikkaa, että eri tuotteisiin liittyvien menettelytapojen kesto on sama. Kyseisessä oikeuskäytännössä korostetaan sitä vastoin sellaisen kokonaissuunnitelman olemassaoloa, josta osanottajat ovat tietoisia, mikä kriteeri täyttyy käsiteltävässä asiassa.

309 Näin ollen kantajan väite, joka perustuu parafiinivahoja ja raakaparafiinia koskevien menettelytapojen erilaiseen kestoon, on hylättävä.

310 Toiseksi komissio on kantajan mukaan väittänyt virheellisesti, että 8. ja 9.3.1999 pidettyyn kokoukseen, joka koski erityisesti raakaparafiinia, osallistuneiden yritysten edustajat olivat samat kuin parafiinivahoja yleisesti koskeviin teknisiin kokouksiin osallistuneet edustajat. Mitä Total Franceen tulee, sen lisäksi, että kyseisen kokouksen osanottajat erosivat teknisiin kokouksiin osallistuneista, nämä eivät olleet edes Total Francen vaan Total Deutschlandin työntekijöitä.

311 Tämä väite ei voi saattaa kyseenalaiseksi komission analyysiä. Tämä nimittäin saattoi pätevästi päätellä riidanalaisen päätöksen 295 perustelukappaleessa, että ”osanottajat – – olivat pääasiallisesti samat”, koska useiden muiden yritysten, kuten Shellin ja Sasolin, vastuuhenkilöt olivat todellakin samat kummankin tyyppisissä kokouksissa.

312 Joka tapauksessa on muistutettava, että (ks. 265 kohta edellä) ratkaiseva osatekijä yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen olemassaolon toteamisen näkökulmasta on se, että eri markkinoita koskevat toimenpiteet kuuluvat kokonaissuunnitelmaan, josta osanottajat ovat tietoisia. Se seikka, että raakaparafiinia koskevasta kysymyksestä on keskusteltu kahdessa teknisessä kokouksessa ja että osanottajat ovat jopa vahvistaneet raakaparafiinin hinnan kyseisten teknisten kokousten aikana, osoittaa, että parafiinivahoista vastuussa olevat olivat kyllä tietoisia raakaparafiiniin liittyvistä menettelytavoista. Myös se seikka, että 3. ja 4.11.1998 pidetyssä teknisessä kokouksessa osanottajat halusivat perustella parafiinivahojen hinnankorotusta markkinoiden raakaparafiinipulalla, osoittaa, että ne olivat hyvin tietoisia siitä, että näihin kahteen tuotteeseen liittyvät menettelytavat täydensivät toisiaan.

313 Näin ollen kantajan väitteellä, jonka mukaan sillä oli teknisissä kokouksissa eri edustaja kuin 8. ja 9.5.1999 pidetyssä raakaparafiinia koskevassa kokouksessa, ei ole merkitystä.

314 Kaikkien edellä esitettyjen seikkojen perusteella on pysytettävä komission toteamus, jonka mukaan parafiinivahoihin liittyvät menettelytavat ja raakaparafiiniin liittyvät menettelytavat muodostivat yhden ainoan yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen, ja näin ollen on hylättävä kantajan ensimmäisen kanneperusteen ensimmäisen osan yhteydessä esittämät väitteet.

315 Lisäksi on huomautettava, että kantajan argumentit, joissa asetetaan kyseenalaiseksi rikkomisen jatkettu luonne, on esitetty tämän kanneperusteen toisen osan yhteydessä. Tämän vuoksi unionin yleinen tuomioistuin ottaa kantaa näihin väitteisiin kanneperusteen toista osaa koskevan tarkastelunsa lopuksi.

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja perusteluvelvollisuuden laiminlyöntiä raakaparafiiniin liittyvien menettelytapojen luonnehdinnan osalta

316 Kantaja katsoo, ettei komissiolla ollut riittäviä todisteita sen osoittamiseksi, että raakaparafiinin myyntiä loppukäyttäjille Saksassa koskevia kilpailua rajoittavia menettelytapoja oli toteutettu teknisten kokousten aikana. Vaikka oletettaisiin, että 30. ja 31.10.1997 sekä 11. ja 12.5.2004 pidetyt kokoukset koskivat kilpailua rajoittavaa menettelytapaa, joka liittyi raakaparafiinin myyntiin loppuasiakkaille Saksassa, nämä kokoukset muodostaisivat ainoastaan kaksi yksittäistä rikkomista (joista ensimmäinen olisi lisäksi vanhentunut) eivätkä voisi tukea päätelmää, joka koskee jatkettua rikkomista vuosien 1997 ja 2004 välisenä aikana. Komissio on siten soveltanut virheellisesti EY 81 artiklaa ja laiminlyönyt perusteluvelvollisuutensa tältä osin.

Riidanalainen päätös

317 Komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 288 perustelukappaleessa seuraavaa:

”Sekä Sasol että Shell myöntävät nimenomaisesti, että raakaparafiinin hinnat ovat olleet keskustelujen aiheena kilpailijoiden välillä varsinkin 1990-luvun lopulta lähtien, ja ne ovat esittäneet yksityiskohtia tietyistä kyseessä olevista yhteydenpidoista (ks. myös 112 perustelukappale). Kokouksessa, joka pidettiin 30. ja 31.10.1997 (ks. 145 perustelukappale), raakaparafiinia koskevat keskustelut ovat koonneet yhteen ainakin ENI:n, H&R/Tudapetrolin, MOL:n, Repsolin, Sasolin, Dean (vuoden 2002 jälkeen Shell) ja Totalin, jotka ovat sopineet hintojen korottamisesta. Se, että Shell ja Total olivat edustettuina ainakin yhdessä erityisesti raakaparafiinille omistetussa kokouksessa 8. ja 9.3.1999, on näytetty toteen (ks. 152 perustelukappale). Sasol ja ExxonMobil eivät kiellä väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa olleensa läsnä kyseisessä kokouksessa, ja niiden läsnäolo näyttää todellakin todennäköiseltä siihen Shellin sisäiseen sähköpostiviestiin merkityn käsinkirjoitetun huomautuksen perusteella, joka on lähetetty seuraavana päivänä ja jossa on viitattu ”kaikkiin tuottajiin”. Sasol, Shell ja Total ovat myös olleet edustettuina 11. ja 12.5.2004 pidetyssä teknisessä kokouksessa (ks. 174 perustelukappale), jonka aikana [tehtiin] sopimus raakaparafiinin hinnasta. Komissio huomauttaa lisäksi, että raakaparafiinin hinta on ollut keskustelujen aiheena tietyissä teknisissä kokouksissa, joissa ExxonMobil, Sasol, Shell ja Total ovat olleet läsnä. ExxonMobil on myöntänyt osallistuneensa näihin keskusteluihin vuosien 1993 ja 1996 välisenä aikana. ExxonMobil on myös myöntänyt, että ExxonMobilin edustaja [T. H.] osallistui raakaparafiinia koskeviin keskusteluihin Euroopan saksaa puhuvan osan lastulevyjen tuottajien lukuun vuosina 1999–2001, ja vahvistaa yleisesti, että keskusteluja käytiin loppuasiakkaille myytävää raakaparafiinia koskevien kartellijärjestelyjen yhteydessä. Total kertoo myös, että raakaparafiinin hinnan korottamisesta käytiin keskusteluja. Shell ja ExxonMobil vahvistavat myös, että raakaparafiiniin liittyviä kokouksia pidettiin teknisten kokousten ulkopuolella. Vaikka ENI, H&R-Tudapetrol, MOL ja Repsol olivat myös edustettuina joissakin näistä kokouksista, komissio katsoo, että käytettävissä olevat todisteet eivät ole riittäviä sen toteamiseksi, että nämä yritykset olisivat vastuussa raakaparafiiniin liittyvästä rikkomisesta. Lisäksi, vaikka tietyt todisteet näyttävät liittyvän muihin ajanjaksoihin ja markkinoihin, komissio katsoo, että käytettävissä olevien todisteiden perusteella voidaan ainoastaan päätyä siihen, että rikkominen koskee loppuasiakkaille Saksan markkinoilla vuosina 1997–2004 myytyä raakaparafiinia.”

318 Lisäksi komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 112 perustelukappaleessa seuraavaa:

”Raakaparafiinia koskevaa kysymystä on käsitelty tiettyjen teknisten kokousten aikana [riidanalaisen päätöksen 144, 145, 152, 157, 174 ja 175 perustelukappale]. Lisäksi sopimuksia, jotka koskivat loppuasiakkaille Saksan markkinoilla myytävää raakaparafiinia, on tehty ainakin kerran teknisten kokousten ulkopuolella, kun Shellin, Sasolin, ExxonMobilin ja Totalin sekä mahdollisesti muiden edustajat kokoontuivat yhteen ja syvensivät raakaparafiinia koskevaa keskustelua, toisin sanoen vahvistivat hinnat ja vaihtoivat kaupallisesti arkaluontoisia tietoja. On esimerkiksi todistettu, että

tällainen kokous pidettiin 8. ja 9.3.1999 Düsseldorfissa. Henkilöt, jotka edustivat yrityksiä raakaparafiinille omistetussa erityiskokouksessa, olivat suurimmassa osassa yrityksiä samat, jotka osallistuivat teknisiin kokouksiin, Totalia lukuun ottamatta.”

319 On todettava, että riidanalaisen päätöksen 144, 145, 152, 157, 174 ja 175 perustelukappaleet koskevat vastaavasti 19. ja 20.6.1997, 30. ja 31.10.1997, 8. ja 9.3.1999, 3. ja 4.2.2000, 11. ja 12.5.2004 ja 3. ja 4.8.2004 pidettyjä kokouksia.

320 Komissio on perustellut päätöstään todeta raakaparafiinia koskevien kilpailunvastaisten menettelytapojen olemassaolo ainoastaan loppuasiakkaille Saksassa tapahtuneiden myyntien osalta seuraavasti:

”– –

(289) Komissio katsoo lisäksi, että nämä keskustelut olivat liittyneet yksinomaan raakaparafiiniin, jota myivät lastulevyjen tuottajien kaltaisiin loppuasiakkaisiin eikä esimerkiksi parafiinivahoihin sidoksissa olevat yritykset. Vaikka yritysten lausunnoissa ei useimmiten osoiteta mitään eroa raakaparafiinin eri käyttötarkoitusten välillä, 152 perustelukappaleessa tarkoitetussa sähköpostiviestissä [8. ja 9.3.1999 Düsseldorfissa pidetty kokous] mainitaan yksinomaan lastulevyjen tuottajille myytävä raakaparafiini. Näin ollen komissio katsoo, että on olemassa epäily siitä, onko raakaparafiinin myynti muille asiakkaille kuin loppuasiakkaille ollut rikkomisen kohteena, ja rajoittaa päätelmänsä loppuasiakkaille myytyyn raakaparafiiniin. Shell ja ExxonMobil vahvistavat nämä huomiot [Shell, asiakirjakansion sivut 8122-8123, 38846; Exxon, väitetiedoksiantoon annettu vastaus, s. 36-48].

(290) Käytettävissä olevat todisteet antavat ymmärtää, että satunnaiset raakaparafiinia koskevat keskustelut koskivat pääsiallisesti Saksan markkinoita. ExxonMobil, Sasol, Shell ja Total myyvät kaikki raakaparafiinia Saksan markkinoilla ja kokoukset, joissa raakaparafiini oli keskustelujen aiheena, pidettiin Saksassa. Komissio katsoo, ettei ole riittävästi tietoja, joiden perusteella voitaisiin päätellä, että raakaparafiiniin sovellettavat järjestelyt koskivat myös muiden maiden loppuasiakkaille myytyä raakaparafiinia.

(291) Komissio katsoo, että kilpailusääntöjen rikkominen alkoi 30. ja 31.10.1997 pidetyn kokouksen aikana ja päättyi 11. ja 12.5.2004 pidetyn kokouksen aikana siltä osin kuin se koskee loppuasiakkaille Saksan markkinoilla myytyä raakaparafiiniä.

(292) Komissio katsoo näin ollen, että loppuasiakkaille Saksan markkinoilla myytävää raakaparafiinia koskevat keskustelut johtivat [CE] 81 artiklassa ja ETA-sopimuksen 53 artiklassa tarkoitettuihin sopimuksiin ja/tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin. Tämä päätelmä perustuu Shellin ja Sasolin itsenäisiin ja yhtäpitäviin lausuntoihin, joita ExxonMobilin ja Totalin lausunnot tukevat. Kirjalliset todisteet vahvistavat tämän päätelmän.”

Kilpailunvastaisiin kokouksiin liittyvien todisteiden tarkastelu

321 Käsiteltävässä asiassa kantaja katsoo, ettei komissiolla ollut riittäviä todisteita sen osoittamiseksi, että kilpailunvastaisia menettelytapoja, jotka koskivat raakaparafiinin myyntiä loppukäyttäjille Saksassa, oli toteutettu teknisten kokousten aikana.

322 Ensiksi on muistutettava, että Shell (ks. 290–292 kohta edellä) ja ExxonMobil 14.6.2006 päivätyssä lausunnossaan ovat kumpikin ilmoittaneet, että kilpailunvastaiset menettelytavat olivat koskeneet myös raakaparafiinia ja että siihen liittyviä keskusteluja oli käyty monenkeskisissä kokouksissa kilpailijoiden välillä. Shell on jopa täsmentänyt, että raakaparafiinia koskevat kysymykset otettiin esille tietyissä teknisissä kokouksissa ja tietyissä raakaparafiinille omistetuissa kokouksissa. Nämä lausunnot on

annettu teknisiin kokouksiin osallistuneiden henkilöiden todistajanlausuntojen perusteella tarkan harkinnan jälkeen ja niissä syytetään myös yrityksiä, joiden nimissä ne on annettu. Ne ovat siten erityisen luotettavia edellä 66 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitetussa merkityksessä.

323 Toiseksi on korostettava, että rikkomisen kanssa samanaikaiset asiakirjatodisteet tukevat lausuntoja. Kuten komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 215 perustelukappaleessa, MOL:n muistiinpanot on laatinut kokousten aikana kokouksissa läsnä ollut henkilö ja niiden sisältö on johdonmukainen ja suhteellisen yksityiskohtainen. Näin ollen näiden muistiinpanojen todistusarvo on erittäin korkea edellä 80 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan.

324 Ensinnäkin 19. ja 20.6.1997 pidetyn kokouksen osalta komissio on nojautunut riidanalaisen päätöksen 144 perustelukappaleessa MOL:n muistiinpanoon, joka sisältää maininnat ”Shell/NL, joka myy raakaparafiinia esimerkiksi Bolsiukselle” ja ”raakaparafiini: DEM 550”. Kantaja ei esitä yhtään huomautusta tämän muistiinpanon suhteen.

325 Unionin yleinen tuomioistuin toteaa, että kyseinen muistiinpano osoittaa raakaparafiinia koskevien keskustelujen ja sen hinnan vahvistamista koskevan sopimuksen olemassaolon, kuten komissio on perustellusti todennut viitatessaan kyseiseen tekniseen kokoukseen riidanalaisen päätöksen 112 perustelukappaleessa.

326 Toiseksi 30. ja 31.10.1997 pidetyn kokouksen osalta komissio on maininnut riidanalaisen päätöksen 145 perustelukappaleessa MOL:n muistiinpanon, johon sisältyy maininta ”slack wax: DEM 550 -> 600”.

327 Kantaja korostaa, ettei tästä muistiinpanosta ilmene, että osanottajat olisivat tehneet raakaparafiinin myyntiä loppuasiakkaille Saksassa koskevan sopimuksen. Sen mukaan johdonmukaisin selitys on, että maininta ”slack wax: DEM 550 -> 600” koski parafiinivahojen hintaa.

328 Tätä tulkintaa ei voida hyväksyä, kun otetaan huomioon, että MOL:n edustajan olisi ollut täysin järjetöntä mainita ”slack wax” – raakaparafiini – viitatakseen parafiinivahojen hintaan. Sitä paitsi MOL:n muistiinpanon mukaan parafiinivahojen hinnat tyypistä ja jalostusasteesta riippuen olivat 950–1 350 DEM, joten ei ollut järkevää ajatella, että 600 DEM:n hinta voisi vastata parafiinivahojen hintaa. Maininta ”slack wax: DEM 550->600” on sen sijaan täysin johdonmukainen edelliseen 19. ja 20.6.1007 pidettyyn kokouksen liittyvän MOL:n muistiinpanon sisältöön nähden, jossa mainitaan, että raakaparafiinille sovituksi hinnaksi oli vahvistettu 550 DEM.

329 Kantaja kuitenkin väittää, ettei MOL:n muistiinpanosta ilmene, että osanottajat ovat vahvistaneet raakaparafiinin hinnan saksalaisille loppuasiakkaille tapahtuvaa myyntiä varten.

330 Tällä väitteellä ei ole kuitenkaan merkitystä, kun otetaan huomioon, että hinnan vahvistamista sovelletaan yleensä kaikkiin asiakkaisiin, mukaan lukien saksalaiset loppuasiakkaat. Komissio on sitä paitsi selittänyt syyt, joiden vuoksi se oli päättänyt rajoittaa raakaparafiinia koskevien kilpailunvastaisten menettelytapojen ulottuvuuden saksalaisille loppuasiakkaille tapahtuviin myynteihin, riidanalaisen päätöksen 289–292 perustelukappaleessa, jotka on esitetty edellä 320 kohdassa. Kantaja ei ole esittänyt kyseisiä riidanalaisen päätöksen kohtia koskevia väitteitä.

331 Näin ollen komissio on vedonnut riidanalaisen päätöksen 112 perustelukappaleessa perustellusti kyseiseen tekniseen kokoukseen ja siihen liittyviin todisteisiin näyttääkseen toteen kilpailusääntöjen rikkomisen raakaparafiinia koskevan osan olemassaolon.

332 Kolmanneksi komissio on riidanalaisen päätöksen 152 perustelukappaleessa tarkastellut raakaparafiinille omistettua kokousta, joka pidettiin 8. ja 9.3.1999 ainakin Shellin, Totalin ja ExxonMobilin edustajien läsnäollessa.

333 Riidanalaisen päätöksen 152 perustelukappaleen mukaan Shellin käsinkirjoitettu muistiinpano, joka on samanaikainen rikkomisen kanssa, osoittaa, että tämän edustaja odotti sitä, että eri yrityksiä edustavat henkilöt vaihtavat 8. ja 9.3.1999 pidetyn kokouksen aikana tietoja raakaparafiinin toimittamisesta tietyille asiakkaille. Kyseinen muistiinpano sisälsi maininnan ”8/9.3.99 PM = lastulevyt” ja PM tarkoitti Shellin mukaan ”paraffin Mafia”. Tätä kokousta seuraavana päivänä kyseinen edustaja lähetti sähköpostiviestin esimiehelleen ilmoittaen, että Shellillä oli aikomus korottaa lastulevyalalla käytettävän raakaparafiinin hintaa 8–10 prosentilla 1.6.1999 alkaen. Tätä sähköpostiviestiä koskevassa käsinkirjoitetussa muistiinpanossa todettiin seuraavaa: ”Kaikki tuottajat näkevät, että on tarpeen korottaa (hintoja)”.

334 Komissio on päätellyt tästä, että yhtiöitä kokouksessa edustaneet henkilöt olivat sopineet raakaparafiinin hintojen korottamisesta lastulevyteollisuudessa ja että Shell aikoi panna tämän sopimuksen täytäntöön vuoden 1999 kesäkuusta alkaen.

335 Unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että tämä on oikea tulkinta ja että sitä tukevat muut raakaparafiinia koskeviin menettelytapoihin liittyvät todisteet, joten se on vahvistettava.

336 Kantaja väittää kuitenkin, että 8. ja 9.3.1999 pidettyyn kokoukseen liittyvät todisteet eivät voi tukea komission kantaa, kun otetaan huomioon, että tämä kokous ei ollut tekninen kokous. Riidanalaisen päätöksen 275 perustelukappaleessa komissio on nimittäin sulkenut tutkimuksensa ulkopuolelle kaikki teknisten kokousten ulkopuoliset yhteydenpidot.

337 Komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 275 perustelukappaleessa seuraavaa:

”Komissio on päättänyt olla tutkimatta kahdenvälisiä yhteydenpitoja siitä syystä, että tätä rikkomista koskevien lisäseikkojen toteennäyttäminen olisi vaatinut suhteettomia ponnistuksia muuttamatta kuitenkaan ilmeisesti lopputulosta. Tästä samasta syystä komissio on päättänyt olla tutkimatta muita teknisten kokousten ulkopuolella tapahtuneita yhteydenpitoja. Komissio katsoo myös näyttäneensä riittävästi toteen yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen olemassaolon niiden menettelytapojen osalta, joita se on tutkinut.”

338 Tältä osin unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että komissiolla ei voi olla velvollisuutta käyttää kartellin jäsenten käyttämää terminologiaa eri todisteiden kuvaamiseksi. Erityisesti, vaikka onkin totta, että useat osanottajat ovat ilmoittaneet, että teknisissä kokouksissa viitattiin parafiinivahoja koskeviin keskusteluihin ja että muissa erityiskokouksissa käsiteltiin raakaparafiinia, tämä ero ei ole kuitenkaan selvä, koska raakaparafiinia koskevia keskusteluja käytiin myös teknisten kokousten aikana. Komissio ei myöskään ole ilmeisesti sulkenut tutkimuksensa ulkopuolelle raakaparafiinia koskevia erityiskokouksia, koska se on omistanut suhteellisen laajan analyysin 8. ja 9.3.1999 pidetylle kokoukselle riidanalaisen päätöksen 152 perustelukappaleessa ”teknisiksi kokouksiksi” luokiteltujen muiden kilpailunvastaisten monenkeskisten kokousten joukossa.

339 Joka tapauksessa se seikka, että komissio on päättänyt tiettynä ajankohtana hallinnollisen menettelyn aikana keskittää ponnistuksensa tiettyihin kilpailunvastaisten menettelytapojen näkökohtiin ja olla tutkimatta muita, ei voi poistaa komissiolta mahdollisuutta käyttää kaikkia todisteita, jotka ovat sen hallussa riidanalaisen päätöksen tekoajankohtana, sillä edellytyksellä, että menettelyllisiä takeita on noudatettu.

340 Kantaja ei kuitenkaan väitä, että sen menettelyllisinä oikeuksia on loukattu siltä osin kuin on käytetty todisteita, jotka koskevat kokouksia, jotka eivät ole ”teknisiä kokouksia”. Joka tapauksessa kyseiseen kokoukseen liittyvät todisteet sisältyivät jo väitetiedoksiantoon ja kantaja esitti väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa tätä koskevia huomautuksia, joita komissio on käsitellyt riidanalaisen päätöksen 152 perustelukappaleessa.

341 Lisäksi ExxonMobilin kyseiseen kokoukseen liittyvä lausunto paljastaa, että kokous koski ”erityisesti lastulevyjen tuottajille Euroopan saksaa puhuvassa osassa tarkoitettua raakaparafiinia”, ja täydentää seikkoja, jotka ovat mahdollisesti saaneet komission toteamaan, että sillä oli raakaparafiinia koskevasta rikkomisen osasta riittävästi todisteita ainoastaan saksalaisille loppuasiakkaille tapahtuneiden myyntien suhteen.

342 Neljänneksi 3. ja 4.2.2000 pidetyn kokouksen osalta komissio on samaa mieltä kantajan kanssa todetessaan, ettei todisteita tässä kokouksessa käydyistä raakaparafiinia koskevista keskusteluista ollut ja että kyseessä oli kirjoitusvirhe, joka muodostui siitä, että riidanalaisen päätöksen 157 perustelukappaleessa viitattiin 112 perustelukappaleen alle lisättyyn alaviitteeseen.

343 Viidenneksi komissio on maininnut 17. ja 18.12.2002 pidetyn teknisen kokouksen osalta riidanalaisen päätöksen 168 perustelukappaleessa samanaikaiset merkinnät, jotka Total Francen edustaja on liittänyt kyseisen teknisen kokouksen aikana jaettuun taulukkoon. Taulukko ja merkinnät sisältävät kaupallisesti arkaluontoisia tietoja, jotka koskevat parafiinivahoja ja raakaparafiinia. Total Francen tekemät merkinnät sisältävät maininnan ”raakaparafiini alle 500 euroa”.

344 Komissio on päätellyt tällä perusteella, että raakaparafiinin hinta oli tässä teknisessä kokouksessa käytyjen keskustelujen aiheena.

345 Kantaja vetoaa komissiota vastaan siihen, että näistä maininnoista ei ilmene mitään raakaparafiinin hintaa koskevaa sopimusta.

346 Tältä osin on korostettava, ettei komissio ole väittänyt, että kokouksessa olisi sovittu raakaparafiinin hinnasta. Lisäksi rikkomisen raakaparafiinia koskeva osa oli monitahoinen ja sisälsi rikkomisen pääasiallisen osan tapaan sopimuksia ja yhdenmukaistettuja menettelytapoja sekä kaupallisesti arkaluontoisten tietojen vaihtoa raakaparafiinin hinnan osalta.

347 Lisäksi kantajan tulkinta, jonka mukaan käsinkirjoitettu muistiinpano on tehty 28.2.2003 pidetyn kokouksen aikana, ei vähennä mitenkään tämän muistiinpanon todistusvoimaa, kun otetaan huomioon, että viimeksi mainittu muodostaa joka tapauksessa todisteen siitä, että luonteeltaan kilpailunvastaisia keskusteluja raakaparafiinista oli käyty vuosien 2002 tai 2003 aikana.

348 Näin ollen kyseessä olevat merkinnät kuuluvat niiden todisteiden kokonaisuuteen, jotka osoittavat rikkomisen raakaparafiinia koskevan osan olemassaolon.

349 Kuudenneksi komissio on tarkastellut riidanalaisen päätöksen 174 perustelukappaleessa 11. ja 12.5.2004 pidetyn kokouksen osalta Total Francen toimitiloista takavarikoitua muistiinpanoa, joka sisälsi seuraavat maininnat:

”-> Sasol 40 €/50 $. – Heinäkuun loppu.

-> Mer: 38-28.

-> 1. heinäkuuta

+ FRP: 70 -> 6 000 €/T

+ Lämpökynttilä: 50 -> 500 €/T

+ Mikrovaha: 25 -> 50 $/T

– –

-> 40 €/T raakaparafiini.”

350 Riidanalaisen päätöksen 174 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”– – viimeinen rivi osoittaa, että hinnankorotuksesta sovittiin myös raakaparafiinin osalta. Muistiinpanon yleisestä asiayhteydestä ilmenee, että hintaa edeltävä nuoli osoittaa tulevaisuutta varten sovitun strategian olemassaolon, toisin sanoen, että hinnankorotusta suunnitellaan.”

351 Kantajan mukaan tämän asiakirjan todellinen sisältö oli se, että yksi osanottajista (Sasol tai muu saksalainen tuottaja) mainitsi hintatavoitteensa.

352 Unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että kantaja ei ole esittänyt uskottavaa ja johdonmukaista korvaavaa tulkintaa, joka voisi saattaa kyseenalaiseksi komission tulkinnan. Asiakirja-aineistosta nimittäin ilmenee, että muistiinpanoista näkyi yrityksen nimi, sen edustajan nimi tai ainakin yrityksen toimipaikan sijaintimaa, kun kyseessä oli yksipuolinen hintaehdotus, mikä puuttuu maininnasta ”40 €/T raakaparafiini”.

353 Näin ollen on pääteltävä, ettei komissio ole tehnyt virhettä arvioidessaan niihin kokouksiin liittyviä todisteita, joiden aikana raakaparafiinia koskevasta kysymyksestä on keskusteltu.

354 On pääteltävä, että komissio voi niiden yritysten lausuntojen ja asiakirjatodisteiden perusteella, jotka liittyvät kokouksiin, joissa kantaja oli läsnä ja jotka on mainittu riidanalaisen päätöksen 144, 145, 152, 168 ja 174 perustelukappaleessa, pätevästi näyttää toteen sellaisten kilpailunvastaisten menettelytapojen olemassaolon, jotka koostuivat sopimuksista tai yhdenmukaistetuista menettelytavoista ja raakaparafiinin hintaa koskevien kaupallisesti arkaluontoisten tietojen vaihdosta, sekä kantajan osallistumisen rikkomisen tähän osaan.

Rikkomisen raakaparafiinia koskevan osan jatkettu luonne

355 Kantaja väittää, että komissio ei ole näyttänyt toteen jatkettua rikkomista, joka koskee raakaparafiinin myyntiä saksalaisille loppuasiakkaille vuosien 1997 ja 2004 välisenä aikana. Siinäkin tapauksessa, että unionin yleinen tuomioistuin katsoisi, että komission näyttö on riittävää 30. ja 31.10.1997 sekä 11. ja 12.5.2004 pidettyjen teknisten kokousten osalta, kyse olisi vain kahdesta yksittäisestä rikkomisesta, joista ensimmäinen olisi lisäksi vanhentunut.

356 Ensiksi on todettava, että kantaja on perustanut väitteensä oletukselle, jonka mukaan ainoastaan näiden kahden kokouksen voitaisiin enintään katsoa olleen myös kokouksia, joissa raakaparafiinia koskevaa kysymystä on käsitelty. Kuten edellä olevasta tarkastelusta ilmenee, komissiolla oli kuitenkin käytettävissään asiakirjatodisteita, jotka osoittivat tällaisten menettelytapojen olemassaolon viiden kokouksen suhteen, jotka pidettiin 19. ja 20.6.1997, 30. ja 31.10.1997, 8. ja 9.3.1999, 17. ja 18.12.2002 (tai vaihtoehtoisesti 28.2.2003) sekä 11. ja 12.5.2004.

357 Toiseksi on palautettava mieleen edellä 314 kohdassa tehty päätelmä, jonka mukaan komissio on todennut perustellusti, että parafiinivahoihin liittyvät menettelytavat ja raakaparafiiniin liittyvät menettelytavat muodostivat yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen. Näin ollen raakaparafiinia koskeviin menettelytapoihin liittyviä todisteita on arvioitava yhteydessä kaikkiin komission keräämiin todisteisiin, jotka liittyvät yhtenä kokonaisuutena pidettävään rikkomiseen. Nämä todisteet osoittavat, että raakaparafiiniin liittyviin menettelytapoihin osallistuneiden yritysten välillä oli jatkuvaa yhteydenpitoa.

358 Kolmanneksi, kuten edellä 291 kohdassa mainitusta Shellin lausunnosta ilmenee, parafiinivahateollisuuden edustajille oli selvää, että kun näiden tuotteiden hintoja korotettiin tietyllä määrällä tai prosenttiosuudella, samanaikainen korotus koskisi raaka-aineen eli raakaparafiinin hintoja,

toisin sanoen korotus, joka olisi 30–40 prosenttia parafiinivahojen hinnankorotuksesta. Näin ollen parafiinivahoista käydyt kilpailunvastaiset keskustelut vaikuttivat myös osanottajien hintapolitiikkaan raakaparafiinin osalta, mikä on lisäperuste komission toteamukselle, jonka mukaan raakaparafiinia koskeva rikkomisen osa oli luonteeltaan jatkettu.

359 Näin ollen on vahvistettava komission riidanalaisessa päätöksessä esittämä toteamus, jonka mukaan raakaparafiinia koskeva osa kuului jatkettuun rikkomiseen, ja hylättävä kantajan tältä osin esittämät väitteet.

Kilpailunvastaisten menettelytapojen rajoittaminen Saksaan

360 Kantaja katsoo, että komissio ei ole perustellut riidanalaisessa päätöksessä raakaparafiinia koskevan rikkomisen osan ulottuvuuden rajoittamista saksalaisiin loppuasiakkaisiin.

361 Tältä osin on katsottava komission tavoin, että se seikka, että komissio on antanut Saksassa tapahtuvia myyntejä laajemmalle ulottuvien menettelytapojen olemassaoloa koskevien epäilystensä koitua asianomaisten yritysten hyväksi, ei voi saattaa kyseenalaiseksi riidanalaisen päätöksen laillisuutta. Komission on nimittäin voitava vapaasti ottaa huomioon sakkojen määräämiseksi ainoastaan sellaiset kilpailunvastaiset menettelytavat, joiden olemassaolosta ei ole mitään epäilystä.

362 Lisäksi, kuten edellä 329 kohdassa on todettu, komissio on selittänyt edellä 320 kohdassa esitetyssä riidanalaisen päätöksen 289–292 perustelukappaleessa syyt, joiden vuoksi se katsoi, että raakaparafiiniin liittyvät kilpailunvastaiset menettelytavat rajoittuivat saksalaisille loppuasiakkaille suuntautuvaan myyntiin. Kantaja ei ole kuitenkaan esittänyt riidanalaisen päätöksen kyseisiä kohtia koskevia väitteitä.

363 Sitä paitsi seikat, jotka komissio on maininnut kokousten yksilöllisen tarkastelun yhteydessä (ks. 323–352 kohta edellä), tukevat riittävästi sen raakaparafiinia koskeviin kilpailunvastaisiin menettelytapoihin liittyvää kantaa, joten analyysi kantajan argumenteista, jotka koskevat riidanalaisen päätöksen 288 perustelukappaleessa mainittuja todisteita (ks. 317 kohta edellä), on tarpeeton.

364 Näin ollen on pääteltävä, että komissio pystyi keräämiensä todisteiden perusteella pätevästi näyttämään toteen sellaisten kilpailunvastaisten menettelytapojen olemassaolon, jotka koostuivat sopimuksista tai yhdenmukaistetuista menettelytavoista sekä raakaparafiinin hintaa koskevien arkaluontoisten kaupallisten tietojen vaihdosta, samoin kuin kantajan osallistumisen tähän rikkomisen osaan (ks. 354 kohta edellä). Sitä paitsi on myös syytä vahvistaa komission riidanalaisessa päätöksessä esittämä toteamus, jonka mukaan raakaparafiinia koskeva osa kuului jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen (ks. 359 kohta edellä).

365 Siten kantajan väite, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista, on hylättävä.

366 Lisäksi komission toteamuksista, jotka on esitetty edellä 317–320 kohdassa, ja asiakirjoista, joihin niissä viitataan, ilmenee selkeästi ja yksiselitteisesti rikkomisen raakaparafiinia koskevaan osaan liittyvä komission päättely siten, että niille, joita toimenpide koskee, selviävät sen syyt ja että toimivaltainen tuomioistuin tutkia toimenpiteen laillisuuden edellä 239 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitetussa merkityksessä.

367 Siten kantajan väite, joka koskee perusteluvelvollisuuden laiminlyöntiä, on myös hylättävä.

368 Kaikkien edellä esitettyjen seikkojen perusteella ensimmäisen kanneperusteen toinen osa ja näin ollen ensimmäinen kanneperuste kokonaisuudessaan on hylättävä.

3. *Kolmas kanneperuste, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja syyttömyysolettaman periaatteen, oikeusvarmuuden periaatteen ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamista, kun kyse on kantajan osallistumisesta rikkomiseen 12.5.2004 jälkeen*

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja syyttömyysolettaman periaatteen loukkaamista

369 Parafiinivahoja koskevan rikkomisen keston osalta komissio on katsonut, että Total-konserni oli osallistunut siihen 3.9.1992 ja 28.4.2005 välisenä aikana (12 vuotta ja 7 kuukautta). Kantaja kuitenkin väittää, että sen osallistuminen päättyi 12.5.2004, joka oli viimeisen sellaisen teknisen kokouksen ajankohta, johon se osallistui.

370 Komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 602 perustelukappaleessa seuraavaa:

”Total ilmoittaa, ettei se ole osallistunut yhteenkään tekniseen kokoukseen 11. ja 12.5.2004 pidetyn teknisen kokouksen jälkeen, ja lisää, että sen edustaja peruutti matkansa 3. ja 4.11.2004 pidettyyn kokoukseen sisäisen viestin mukaan esimiehensä neuvosta. Komissio huomauttaa, ettei mitään näyttöä mahdollisesta kartellista vetäytymisestä ole. Monitahoisia rikkomisia koskevissa tapauksissa se seikka, että yritys ei ole läsnä jossakin kokouksessa tai on eri mieltä siitä, mistä kokouksessa on keskusteltu, ei tarkoita, että yritys on lakannut osallistumasta jatkettuun rikkomiseen. Rikkomisen lopettamiseksi yrityksen on sanouduttava selvästi irti kartellista. – – Total ei ole esittänyt täsmällisiä todisteita, joiden mukaan se olisi omaksunut täysin itsenäisesti yksipuolisen strategian markkinoilla ja olisi selvästi ja avoimesti irtisanoutunut kartellin toiminnoista. Komission hallussa olevat todisteet osoittavat päinvastoin, että Total on saanut viralliset kutsut kolmeen seuraavaan tekniseen kokoukseen (toisin sanoen kolmeen viimeiseen tekniseen kokoukseen, jotka on järjestetty ennen tarkastusten toimeenpanoa). Komissio huomauttaa, että Totalin edustaja on vahvistanut osallistuneensa 3. ja 4.11.2004 pidettyyn kokoukseen, vaikka näyttää siltä, että hän on peruuttanut matkansa myöhemmin. Samoin, kun kyse on 23. ja 24.2.2005 pidetystä kokouksesta, Sasol oli jo varannut huoneen Totalin edustajalle hotellista, missä kokous on pidetty, vaikka varaus peruutettiin myöhemmin. Komissio päättelee siitä näin ollen, että Sasolille ja muille osanottajille oli selvää, että Total oli osallistunut kartelliin loppuun saakka. Komissio panee myös merkille, että kokousten aikana käydyt keskustelut eivät pohjimmiltaan eronneet edellisissä kokouksissa käydyistä keskusteluista vaan että osanottajat jatkoivat keskustelua hinnankorotuksista mainitsematta minkäänlaisesta Totalin yrityksestä jättää kartelli (ks. 175, 176 ja 177 perustelukappale) ja ettei ollut epätavallista, että yritykset eivät osallistu joihinkin kokouksiin kartellin aikana. Nämä kaksi seikkaa osoittavat, että Totalin ei ymmärretty jättäneen kartellia vuoden 2004 toukokuussa pidetyn kokouksen jälkeen. Totalin edustajan sisäistä viestiä syistään olla osallistumatta kokoukseen ei voida missään tapauksessa pitää julkisena irtisanoutumisena. Kun otetaan huomioon, ettei mikään muu tieto anna ymmärtää, [että se] on sanoutunut irti kartellista, komissio katsoo, että Totalin osallistuminen kartelliin ei ole päättynyt ennen tarkastuksia.”

371 Ensiksi kantaja korostaa, että oikeuskäytännön mukaan komissio voi pätevästi vaatia julkista irtisanoutumista osallistumisen päättymisen toteamiseksi. Koska kilpailunvastaisiin keskusteluihin osallistuminen ei jatkunut, komission olisi pitänyt välittömien todisteiden puuttuessa esittää ainakin välillisiä todisteita yrityksen kartelliin osallistumisen jatkumisesta.

372 Tältä osin on todettava, että asiassa Amann & Söhne ja Cousin Filterie vastaan komissio annetun tuomion (266 kohta edellä, tuomion 241 kohta) mukaan voidaan päätellä, että yrityksen kuuluminen kartelliin on lopullisesti päättynyt vain, jos se on julkisesti sanoutunut irti kartellin sisällöstä.

373 Unionin tuomioistuin on sitä paitsi katsonut, että se, miten muut kartelliin osallistujat ymmärsivät asianomaisen yrityksen aikomuksen, on ratkaisevaa sen arvioimiseksi, oliko viimeksi mainittu aikonut irtisanoutua lainvastaisesta sopimuksesta (asia C-510/06 P, Archer Daniels Midland v. komissio, tuomio 19.3.2009, Kok., s. I-1843, 120 kohta).

374 Näin ollen komissio on todennut riidanalaisessa päätöksessä perustellusti, että kartelliin osallistujien oli irtisanouduttava julkisesti kartellin sisällöstä lopettaakseen osallistumisensa siihen, eikä ole soveltanut virheellisesti EY 81 artiklaa eikä loukannut syyttömyysolettaman periaatetta.

375 Toiseksi on korostettava, että kantaja ei ole sanoutunut julkisesti irti kartellista muiden osanottajien käsityksen mukaan.

376 Tämän osoittavat ensinnäkin riidanalaisen päätöksen 602 perustelukappaleeseen sisältyvät tosiseikat, joita kantaja ei ole kiistänyt ja joiden mukaan ”Totalin edustaja on vahvistanut osallistuvansa 3. ja 4.11.2004 pidettyyn kokoukseen, vaikka näytti siltä, että hän on peruuttanut matkansa myöhemmin”. Samoin, ”mitä tulee 23. ja 24.2.2005 pidettyyn kokoukseen, Sasol oli jo varannut Totalin edustajalle huoneen hotellista, missä kokous on pidetty, vaikka varaus peruutettiin myöhemmin”. On selvää, että jos kartelliin osallistujat eivät olisi katsoneet Totalin edelleen osallistuvan kartelliin 11. ja 12.5.2004 pidetyn kokouksen jälkeen, teknisten kokousten järjestäjä Sasol ei olisi kutsunut sitä seuraaviin kokouksiin eikä olisi varannut sen edustajalle huonetta.

377 Toiseksi kantajan viittaus 3.11.2004 päivättyyn sähköpostiviestiin, jonka oli lähettänyt Totalia teknisissä kokouksissa edustanut henkilö toiselle Totalin työntekijälle, ei voi olla osoituksena julkisesta irtisanoutumisesta.

378 Kyseinen sähköpostiviesti on sisällöltään seuraava:

”Kun otetaan huomioon Itävallassa pidettävän kokouksen tarkoitus, seuraan Thibaultin suositusta. Peruutan matkani Wieniin (lähdön oli alun perin määrä tapahtua tänään iltapäivällä).”

379 Tältä osin on riittävää huomata, että sisäinen sähköpostiviesti, jota ei ole annettu tiedoksi muille osanottajille, ei voi muodostaa julkista irtisanoutumista.

380 Lisäksi on syytä huomata, että pelkästään se seikka, että kantaja ei ole osallistunut viimeisiin teknisiin kokouksiin, ei osoita millään tavalla, ettei se ole käyttänyt niitä tietoja sen kilpailijoiden soveltamista hinnoista, jotka se on saanut kymmenien aikaisempien teknisten kokousten aikana, joissa se on ollut läsnä, ja ettei se ole käyttänyt hyväkseen markkinoiden ja asiakkaiden jakamista koskevia sopimuksia, jotka on tehty aikaisemmissa teknisissä kokouksissa. Näin ollen kantaja ei ole esittänyt mitään näyttöä, joka osoittaisi, että se oli lopettanut kartellin täytäntöönpanon 12.5.2004.

381 Käsiteltävän kanneperusteen ensimmäinen osa on näin ollen hylättävä.

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamista

382 Kantajan mukaan riidanalaisen päätöksen 604 perustelukappaleesta ilmenee, että Repsol oli pääpiirteissään samanlaisessa tilanteessa kuin se oli rikkomiseen osallistumisen keston osalta. Molemmat olivat todellakin lakanneet osallistumasta kokouksiin ennen tarkastusten päivämäärää. Repsol ei myöskään ollut minään ajankohtana sanoutunut julkisesti irti kartellista. Lopuksi, kuten Totalin tapauksessa, komissio on todennut, että Repsol oli todellakin saanut kutsut vuoden 2003 syyskuun jälkeen järjestettyihin teknisiin kokouksiin, ja näin oli tapahtunut tarkastusten suorittamiseen saakka. Ainoa ero on se, että Sasolin 25.10.2004 lähettämää kutsua marraskuussa 2004 pidettyyn

kokoukseen koskevassa analyysissään komissio on yritysten osallistumisen osoittamiseksi luetellut tämän sähköpostiviestin vastaanottajat Repsolin edustajaa lukuun ottamatta. Tämän nimi esiintyi kuitenkin kaikissa kirjeissä vastaanottajien joukossa.

383 Huolimatta Repsolin ja Total Francen samanlaisesta tilanteesta komissio on kantajan mukaan vahvistanut rikkomiseen osallistumisen päättyneen Repsolin osalta 4.8.2004. Näin ollen komissio ei ole soveltanut samoja kriteereitä arvioidessaan Repsolin ja Total Francen osallistumisen kestoa ja on soveltanut selvästi ankarampaa ”näyttöastetta” viimeksi mainittuun.

384 Oikeuskäytännön mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukataan, jos toisiinsa rinnastettavissa olevia tapauksia kohdellaan eri tavalla tai jos erilaisia tapauksia kohdellaan samalla tavalla, ellei tällainen kohtelu ole objektiivisesti perusteltua (asia 106/83, Sermide, tuomio 13.12.1984, Kok., s. 4209, 28 kohta ja asia T-304/02, Hoek Loos v. komissio, tuomio 4.7.2006, Kok., s. II-1887, 96 kohta).

385 Riidanalaisen päätöksen 604 perustelukappaleesta, johon sisältyviä tosiseikkoja kantaja ei kiistä, kuitenkin ilmenee, että komissio on päätellyt Repsolin osallistuneen kartelliin jopa sinä ajanjaksona, joka seurasi 24. ja 25.9.2003 pidettyä kokousta, joka oli viimeinen kokous, johon Repsol osallistui, kun otetaan huomioon se, että se oli saanut Sasolilta viralliset kutsut, joihin sisältyi esityslista, 14. ja 15.1.2004 ja 11. ja 12.5.2004 pidettyihin kokouksiin. Totalin tilanne oli myös tällainen, mitä tulee kokouksiin, jotka pidettiin 11. ja 12.5.2004 ja kartellin päättymisen välisenä aikana. Komissio on siten käsitellyt näitä kahta toisiinsa rinnastettavissa olevaa tilannetta samalla tavalla, kun se on päätellyt Repsolin ja Totalin osallistumisen jatkuneen ajanjaksoina, joina ne saivat edelleen viralliset kutsut, joihin sisältyi esityslista.

386 Komissio on sen sijaan katsonut, että Repsolin osallistuminen oli päättynyt 4.8.2004, koska tähän kokoukseen Repsol ei ollut enää saanut esityslistan sisältävää virallista kutsua, mikä riidanalaisen päätöksen mukaan osoitti, että Sasolilla oli epäilyjä Repsolin kartelliin osallistumisen jatkumisesta.

387 On syytä vahvistaa, että esityslistan sisältävien virallisten kokouskutsujen lähettämisen lopettaminen osoittaa, että kokousten järjestäjä Sasol muutti käsitystään ja ettei se ollut enää varma Repsolin osallistumisesta kartelliin 4.8.2004 jälkeen. Tämä seikka on edellä 373 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitetulla tavalla riittävä, jotta voidaan katsoa, että Repsol oli sanoutunut irti kartellista sen käsityksen mukaan, joka muilla kartelliin osallistujilla oli.

388 Tilanne ei sitä vastoin ollut tällainen kantajan osalta, joka sai edelleen esityslistan sisältäviä virallisia kutsuja kokouksiin. Sen edustajalle varattiin jopa hotellihuoneita, myös viimeiseen tekniseen kokoukseen. Näin ollen ei voida katsoa, että se on muiden osanottajien käsityksen mukaan sanoutunut irti kartellista.

389 Mitä näin ollen tulee 4.8.2004 jälkeiseen ajanjaksoon Repsolin osalta ja 12.5.2004 alkavaan ja kartellin päättymiseen ulottuvaan ajanjaksoon Totalin osalta, komissio on kohdellut eri tavalla kahta tapausta, jotka olivat erilaisia, rikkomiseen osallistumisen keston arvioinnissa merkityksellisen kriteerin mukaan.

390 Tästä seuraa, ettei komissio ole loukannut yhdenvertaisen kohtelun periaatetta määrittäessään Totalin ja Repsolin osallistumisen päättymistä.

391 Näin ollen myös kanneperusteen toinen osa ja siis kolmas kanneperuste kokonaisuudessaan on hylättävä.

4. *Neljäs kanneperuste, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja syyttömyysolettaman periaatteen loukkaamista kantajan kartelliin osallistumisen väitetyn keskeytymisen osalta*

392 Kantaja arvostelee komissiota siitä, että se on riidanalaisen päätöksen 603 perustelukappaleessa kieltäytynyt hyväksymästä kantajan kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistumisen väitettyä keskeytymistä 25. ja 26.5.2000 pidetyn kokouksen ja 26. ja 27.6.2001 pidetyn kokouksen välisenä aikana, vaikka kantaja ei osallistunut kokouksiin kyseisen ajanjakson kuluessa. Se väittää, että komissio on näin tehdessään soveltanut virheellisesti EY 81 artiklaa ja loukannut syyttömyysolettaman periaatetta.

393 Komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 603 perustelukappaleessa seuraavaa:

”Total France SA väittää, että se on keskeyttänyt osallistumisensa vuosien 2000 ja 2001 välisenä aikana ja että se seikka, että sen edustaja lähti kokouksesta vihaisena, oli merkki irtisanoutumisesta. Komissio huomauttaa, kuten 4.2 kohdassa on osoitettu, että Total on osallistunut 18. ja 19.9.2000 pidettyyn tekniseen kokoukseen ja uudelleen 26. ja 27.6.2001 pidettyyn kokoukseen ja on näin ollen ollut poissa kolmesta kokouksesta yhdeksän kuukauden ajanjaksona. Komissio huomauttaa myös, että mitkään tiedot eivät anna ymmärtää, että Total olisi julkisesti sanoutunut irti kartellista. Se seikka, että [S. E.] poistui kokouksesta, ei muodosta sellaisenaan julkista irtisanoutumista, koska Total ei itse väitä, että [S. E.] on ilmoittanut aikomuksesta päättää Totalin osallistuminen kartelliin. [S. E:n] suuttumus oli pikemminkin omiaan osoittamaan, ettei hän ollut tyytyväinen tehtyihin sopimuksiin. Totalin ilmaantuminen uudelleen alle vuoden päästä vahvistaa, että sen aikomus ei ollut päättää osallistumistaan. Tämän vuoksi komissio ei katso, että Totalin lyhyt väliaikainen poissaolo merkitsee sen kartelliin osallistumisen keskeytymistä.”

394 Ensiksi kantaja väittää, että komissio on virheellisesti päätellyt, että sen kokouksiin osallistumisen keskeytyminen oli kestänyt vain yhdeksän kuukautta. Komissio on nimittäin katsonut, että Total France oli lakannut osallistumasta kokouksiin vuoden 2000 syyskuussa pidetystä teknisestä kokouksesta alkaen. Tämä merkitsee kantajan mukaan tosiseikkoja koskevaa virhettä, koska mitään merkkiä kokouksesta, joka olisi pidetty 18. ja 19.9.2000, ei ole 4.2 kohdassa olevassa kokousten kuvauksessa eikä kokouksia koskevassa taulukossa, joka on liitetty riidanalaiseen päätökseen.

395 On syytä panna merkille, että – kuten komissio on myöntänyt unionin yleisessä tuomioistuimessa käydyssä menettelyssä – mitään kokousta ei ole pidetty vuoden 2000 syyskuussa, joten kantajan väite on perusteltu.

396 Toiseksi on tutkittava, voiko komissio pätevästi päätellä, että kantajan osallistuminen kartelliin ei ollut keskeytynyt, huolimatta siitä, että kantaja ei ollut osallistunut yhteenkään kolmesta 26.5.2000 ja 26.6.2001 välisenä aikana pidetystä kokouksesta ja että sen edustaja oli poistunut ennen aikojaan 25. ja 26.5.2000 pidetystä kokouksesta erimielisenä ainakin joistakin kokouksessa käydyn keskustelun näkökohdista.

397 Kantaja väittää, että sen kokouksiin osallistumisen keskeytyminen ei ollut satunnaista. Se oli välitön ja pysyvä seuraus välirikosta, joka tapahtui Total Francen edustajan S. E:n ja muiden osanottajien välillä 25. ja 26.5.2000 pidetyn kokouksen aikana. S. E. oli poistunut äkillisesti kokouksesta, koska häntä pyydettiin noudattamaan sitoumusta, jota hän ei ollut koskaan tehnyt.

398 On muistutettava, että 25. ja 26.5.2000 pidetyn kokouksen aikana tapahtunut välikohtaus, johon kantaja vetoaa, kuvaillaan Shellin 24.11.2005 päivätyssä lausunnossa. Tämän lausunnon mukaan, joka perustuu Shelliä teknisissä kokouksissa edustaneen, kyseisessä tapahtumassa välittömästi läsnä olleen henkilön lausumiin, osanottajat keskustelivat erääseen saksalaiseen asiakkaaseen sovellettavista hinnoista. Totalia syytettiin myymisestä liian alhaisella hinnalla, minkä S. E. kiisti. Eräs toinen osanottaja kuitenkin kyseenalaisti tämän lausumat ja esitti jäljennöksen tarjouksesta, jonka Total oli lähettänyt kyseiselle

asiakkaalle. S. E. ”raivostui niin”, että hän poistui kokouksesta. Tämän välikohtauksen jälkeen S. E. ei enää osallistunut teknisiin kokouksiin. Total alkoi osallistua uudelleen teknisiin kokouksiin vasta C.O:n rekrytoinnin jälkeen.

399 Tältä osin on muistutettava, että kantaja on osallistunut monitahoiseen, yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen, joka koostuu hintojen vahvistamista, asiakkaiden jakamista tai markkinoiden jakamista koskevista kollusiivisista toiminnoista sekä erityisesti asiakkaita, hinnoittelua, tuotantokapasiteettia ja myyntimääriä koskevien kaupallisesti arkaluontoisten tietojen paljastamisesta ja vaihdosta.

400 Kantajan korostama välikohtaus koskee kuitenkin vain kartellin yksittäistä osatekijää, nimittäin tiettyyn asiakkaaseen nähden käytettyä hintaa. Sitä paitsi on todettava, että 26. ja 27.6.2001 pidetystä teknisestä kokouksesta lähtien kantaja on alkanut uudelleen osallistua säännöllisesti teknisiin kokouksiin ja on ollut läsnä jokaisessa seuraavassa 11 teknisessä kokouksessa 11. ja 12.5.2004 pidettyyn kokoukseen saakka.

401 Samoin, vaikka onkin totta, että S.E:n kyseinen yksittäinen käyttäytyminen oli osoitus kartellijärjestelyjen satunnaisesta rikkomisesta, kantaja ei ole esittänyt mitään näyttöä siitä, että S.E. olisi poistunut teknisestä kokouksesta antaen muiden osanottajien selvästi ymmärtää, että Total aikoi siitä lähtien omaksua kilpailullisen käyttäytymisen markkinoilla. Lisäksi Shellin lausunnosta ilmenee, että S.E. ei poistunut kokouksesta sen kilpailunvastaisen sisällön vuoksi yleensä vaan sen vuoksi, että yksi osanottajista oli esittänyt erään asiakirjan, joka saattoi kyseenalaiseksi hänen väitteidensä totuudenmukaisuuden, toisin sanoen luonteeltaan pikemminkin henkilökohtaisen konfliktin vuoksi.

402 Siten välikohtaus, johon kantaja vetoaa, ei voi osoittaa, että Totalin edustaja oli muiden osanottajien käsityksen mukaan sanoutunut irti yhtenä kokonaisuutena pidettävästä, monitahoisesta ja jatketusta kilpailusääntöjen rikkomisesta käsiteltävässä asiassa (ks. 372 ja 373 kohta edellä).

403 Sitä paitsi pelkästään se seikka, että kantaja ei ole osallistunut kolmeen kokoukseen, jotka pidettiin 26.5.2000 ja 26.6.2001 välisenä aikana, ei osoita millään tavalla, ettei se ole käyttänyt sen kilpailijoiden soveltamia hintoja koskevia tietoja, jotka se on saanut kymmenien aikaisempien teknisten kokousten aikana, joihin se on osallistunut, ja ettei se ole käyttänyt hyödykseen aikaisemmissa teknisissä kokouksissa tehtyjä sopimuksia markkinoiden ja asiakkaiden jakamisesta. Näin ollen kantaja ei ole esittänyt mitään näyttöä, joka osoittaisi, että sen osallistuminen oli keskeytynyt riidanalaisella ajanjaksolla.

404 Edellä esitetyn perusteella komissio ei ole soveltanut virheellisesti EY 81 artiklaa eikä loukannut syyttömyysolettaman periaatetta tältä osin. Neljäs kanneperuste on näin ollen hylättävä.

5. *Viides kanneperuste, joka koskee perusteluvelvollisuuden laiminlyöntiä ja vuoden 2006 suuntaviivojen rikkomista siltä osin kuin väitettyjä menettelytapoja ei ole pantu täytäntöön*

405 Kantaja väittää, että komissio on tehnyt virheen, kun se ei ole ottanut huomioon vuoden 2006 suuntaviivojen 29 kohdan nojalla lieventävänä seikkana sitä, ettei kantaja ollut osallistunut kartellin täytäntöönpanoon.

406 Aluksi on muistutettava, että komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 696 perustelukappaleessa otsikon ”Lieventävät seikat” alla seuraavaa:

”Jotkut yritykset väittävät, että ne eivät ole panneet täytäntöön järjestelyjä, ja korostavat lähettämiensä tai vastaanottamiensa hinnoittelukirjeiden vähäistä määrää. Muutamat yritykset väittävät, että järjestelyt eivät ole vaikuttaneet niiden markkinakäyttäytymiseen. Komissio ei ensinnäkään katso, että nämä pelkät väitteet muodostavat riittävän näytön täytäntöönpanon puuttumisesta sakkojen määrän

laskennasta annetuissa vuoden 2006 suuntaviivoissa tarkoitetussa merkityksessä. Toiseksi komissio huomauttaa, että hinnoittelukirjeiden lähettäminen tai vastaanottaminen ei ollut ainoa väline täytäntöönpanossa, joka tapahtui pääasiallisesti käyttämällä säännöllisiä hinnankorotuksia (korotusyrityksiä), jotka ilmoitettiin markkinoilla, joskus vahvistettuina teknisiä kokouksia koskevilla asiakirjatodisteilla.”

407 Kuten toisen kanneperusteen toista ja neljättä osaa koskevan tarkastelun jälkeen on päätelty, kantajan toteuttamaa kartellin täytäntöönpanoa koskevien komission väitteiden tueksi on riittävästi todisteita.

408 Näin ollen käsiteltävä kanneperuste ei perustu tosiseikkoihin, joten se on hylättävä.

6. *Kuudes kanneperuste, joka koskee viiteajanjakson määrittämistä sakon perusmäärän arviointia varten*

409 Kantaja katsoo, että komissio on rikkonut vuoden 2006 suuntaviivoja ja loukannut oikeusvarmuuden sekä yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, kun se on käyttänyt sen ajanjakson, jona kantaja osallistui väitettyyn rikkomiseen, kolmen viimeisen tilikauden myyntien arvoa, toisin sanoen ajanjaksoa 2002–2004 parafiinivahojen osalta ja ajanjaksoa 2001–2003 raakaparafiinin osalta. Komission olisi nimittäin pitänyt kyseisten periaatteiden noudattamiseksi käyttää vuoden 2004 myyntien arvoa parafiinivahojen osalta ja vuoden 2003 myyntien arvoa raakaparafiinin osalta. Joka tapauksessa komissio ei ole esittänyt asianmukaista perustelua tältä osin.

410 Vuoden 2006 suuntaviivojen 13 kohdassa määrätään seuraavaa:

”Määrittääkseen sakon perusmäärän komissio käyttää sellaisten rikkomiseen suoraan tai epäsuorasti liittyvien tavaroiden tai palveluiden myyntiarvoa, jotka yritys on myynyt Euroopan talousalueen (ETA) alueella sijaitsevalla asian kannalta merkityksellisellä maantieteellisellä alueella. Komissio käyttää yleensä lähtökohtana yrityksen myyntiä sen ajanjakson viimeisenä täytenä vuotena, jona yritys osallistui rikkomiseen (jäljempänä ”myyntiarvo”)”.

411 Komissio on todennut riidanalaisen päätöksen 634 perustelukappaleessa seuraavaa:

”Komissio myöntää, että vuosi 2004 on Euroopan unionin toukokuussa tapahtuneen laajentumisen vuoksi poikkeuksellinen vuosi. Komissio katsoo, ettei ole tarkoituksenmukaista käyttää vuoden 2004 aikana toteutuneiden myyntien arvoa ainoana sakon laskentaperustana vaan niiden kolmen viimeisen tilikauden myyntien arvoa, joina yksikkö osallistui rikkomiseen.”

412 Ensiksi, kun kyse on väitetystä oikeusvarmuuden periaatteen loukkaamisesta, on todettava heti alkuun, että itse vuoden 2006 suuntaviivojen sanamuodosta, jonka mukaan komission on käytettävä ”yleensä” lähtökohtana yrityksen myyntiä sen ajanjakson viimeisenä täytenä vuotena, jona yritys osallistui rikkomiseen, ilmenee, että komissiolla ei ole velvollisuutta ottaa järjestelmällisesti huomioon viimeisen osallistumisvuoden myyntien arvoa. Kantaja ei myöskään vetoa mihinkään muuhun oikeussääntöön, jonka nojalla komission olisi otettava huomioon sen viimeisen täyden vuoden liikevaihto, jona yritys osallistui rikkomiseen.

413 Oikeusvarmuuden periaatteen loukkaamista koskeva väite on siis hylättävä.

414 Toiseksi oikeuskäytännön mukaan silloin, kun määrättävien sakkojen suhteuttamiseksi toisiinsa komission on käytettävä perusteena useiden samaan kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistuneiden yritysten liikevaihtoa, huomioon otettava ajanjakso on rajattava siten, että saadut luvut ovat mahdollisimman vertailukelpoisia. Tästä seuraa, että yritys voi vaatia, että komissio käyttää sen kohdalla perusteena muuta kuin yleisesti käytettyä ajanjaksoa, ainoastaan sillä edellytyksellä, että yritys näyttää toteen, että sen viimeksi mainittuna ajanjaksona saama liikevaihto ei erityisesti tähän yritykseen

liittyvistä syistä osoita sen todellista kokoa ja taloudellista valtaa eikä kilpailusääntöjen rikkomisen laajuutta sen osalta (asia T-319/94, Fiskeby Board v. komissio, tuomio 14.5.1998, Kok., s. II-1331, 42 kohta).

415 Käsiteltävässä asiassa komissio on kuitenkin todennut perustellusti, että vuosi 2004 oli poikkeuksellinen asianomaisen teollisuuden alan osalta unionin laajentumisen ja kymmenen uuden jäsenvaltion liittymisen vuoksi erityisesti, koska Unkari oli MOL:n, yhden kartelliin osallistujan, toimipaikka ja tuotantopaikka.

416 Näin ollen komissio ei ole rikkonut vuoden 2006 suuntaviivoja eikä tehnyt arviointivirhettä ottaessaan huomioon myyntien arvon keskiarvon ajanjaksolta 2002–2004 parafiinivahojen markkinoilla samalla tavalla kaikkien niiden yritysten osalta, jotka olivat osallistuneet kartelliin sen päättymiseen saakka. Lisäksi, koska komissio on käyttänyt kunkin kartellissa mukana olleen yrityksen kolmen viimeisen tilikauden, joina osallistuminen jatkui, keskiarvoa parafiinivahojen osalta, se voi pätevästi soveltaa samaa menetelmää myös raakaparafiinin osalta käyttääkseen mahdollisimman vertailukelpoisia tietoja.

417 Kantaja väittää kolmanneksi, että komissio on loukannut yhdenvertaisen kohtelun periaatetta. Vaikka oletettaisiin, että vuosi 2004 oli unionin laajentumisen vuoksi poikkeuksellinen vuosi tiettyjen kartelliin osallistujien osalta, näin ei ehdottomasti ollut asian laita Total Francen osalta. Komissio on siis kantajan mukaan kohdellut samalla tavalla erilaisissa tilanteissa olevia yrityksiä.

418 Tältä osin on muistutettava, että edellä 384 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukataan ainoastaan, jos toisiinsa rinnastettavia tilanteita kohdellaan eri tavalla tai jos erilaisia tilanteita kohdellaan samalla tavalla, ellei tällainen kohtelu ole objektiivisesti perusteltua.

419 Vaikka oletettaisiin, että kantaja voi pätevästi väittää, että erilaisia tilanteita (Totalin tilannetta verrattuna MOL:n tilanteeseen) on kohdeltu samalla tavalla, tällainen kohtelu oli objektiivisesti perusteltua, kun otetaan huomioon vuoden 2004 poikkeuksellinen luonne ja sen vaikutukset asianomaiseen alaan, erityisesti MOL:n tuotannon lisääminen ETA:n teollisuuteen. Tällainen objektiivinen perustelu johtuu myös siitä seikasta, että komissiolla on velvollisuus rajata huomioon otettava ajanjakso niin, että saadut luvut ovat mahdollisimman vertailukelpoisia, mikä on yleensä esteenä sille, että samaan ajankohtaan saakka kartelliin osallistuneiden yritysten osalta otettaisiin huomioon erilaiset ajanjaksot myyntien arvon laskentaa varten.

420 Neljänneksi, kun kyse on väitetystä perustelujen puutteellisuudesta, unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että vedotessaan unionin vuonna 2004 tapahtuneeseen laajentumiseen riidanalaisen päätöksen 634 perustelukappaleessa ja kuvaillessaan riidanalaisessa päätöksessä yksityiskohtaisesti MOL:n tilanteen ja sen merkityksen kartellissa komissio on esittänyt riittävän perustelun päätökselleen ottaa huomioon myyntien arvon laskennassa niiden kolmen viimeisen tilikauden keskiarvo, joina yksikkö osallistui rikkomiseen.

421 Lisäksi unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että komissio on perustellusti valinnut niiden myyntien arvon keskiarvon, jotka ovat toteutuneet niiden kolmen viimeisen täyden tilikauden aikana, joina kunkin rikkomiseen osallistuneen osallistuminen jatkui, joten se pysyttää riidanalaisen päätöksen kyseisen sakon määrän laskentaa koskevan osatekijän osalta.

422 Edellä esitetyn perusteella kuudes kanneperuste on hylättävä.

7. *Seitsemäs kanneperuste, joka koskee vuoden 2006 suuntaviivojen rikkomista ja suhteellisuusperiaatteen loukkaamista sen vuoksi, että komissio on ottanut huomioon liian korkean prosenttiosuuden myyntien arvosta rikkomisen raakaparafiinia koskevassa osassa*

423 Kantaja katsoo, että komissio on rikkonut vuoden 2006 suuntaviivojen 20 kohtaa ja loukannut suhteellisuusperiaatetta, kun se on ottanut huomioon sakon määrän laskennassa 15 prosenttia raakaparafiinin myyntien arvosta ja ainoastaan 18 prosenttia parafiinivahojen myyntien arvosta rikkomisen vakavuuden perusteella.

424 Se muistuttaa, että parafiinivahoista poiketen komissio ei ole todennut raakaparafiinin osalta mitään markkinoiden jakamista tai asiakkaiden jakamista koskevaa kilpailusääntöjen rikkomista. Tästä seuraa väistämättä, että väitettyjen menettelytapojen vakavuus raakaparafiinin osalta oli selvästi vähemmän merkittävä kuin parafiinivahojen osalta. Lisäksi rikkomisen raakaparafiinia koskeva osa oli maantieteellisesti rajoittunut Saksan alueelle, kun taas parafiinivahoja koskevat menettelytavat olivat ulottuneet komission mukaan ETA:n koko alueelle.

425 Nämä vakavuuserot parafiinivahoihin liittyvien rikkomisen osien ja raakaparafiinia koskevan rikkomisen osan välillä olisivat kantajan mukaan oikeuttaneet kahden vakavuuden perusteella sovelletun kertoimen suuremman kuin kolmen prosenttiyksikön eron. Näin ollen kantaja vaatii unionin yleistä tuomioistuinta alentamaan huomattavasti raakaparafiinin osalta huomioon otettua osuutta myyntien arvosta ja laskemaan uudelleen sakon määrän tällä uudella perusteella.

426 Vuoden 2006 suuntaviivojen 20 kohdan mukaan kunkin rikkomistyypin vakavuus arvioidaan tapauskohtaisesti kaikkien tapauksessa merkityksellisten seikkojen perusteella. Suuntaviivojen 21 kohdan mukaan sakon perusmäärässä huomioon otettava osuus myyntiarvosta on yleensä enintään 30 prosenttia. Suuntaviivojen 22 kohdassa määrätään, että päättäessään, olisiko tietyssä tapauksessa otettava huomioon asteikon ala- vai yläpäähän sijoittuva osuus myyntiarvosta, komissio ottaa huomioon tiettyjä tekijöitä, kuten rikkomisen luonne, kaikkien osapuolten yhteenlaskettu markkinaosuus, rikkomisen maantieteellinen ulottuvuus ja se, onko rikkominen toteutunut käytännössä. Suuntaviivojen 23 kohdan mukaan hinnoista sopimisesta, markkinoiden jakamisesta ja tuotantorajoituksista tehdyt horisontaaliset sopimukset, jotka ovat yleensä salaisia, kuuluvat luonteeltaan vakavimpiin kilpailunrajoituksiin, joten tällaisten rikkomisten osalta huomioon otettava osuus myynnistä sijoittuu yleensä 21 kohdassa tarkoitetun asteikon yläpäähän.

427 Komissio on katsonut riidanalaisessa päätöksessä otsikon ”Vakavuutta koskeva päätelmä” alla seuraavaa:

”– –

(653) Kun otetaan huomioon käsiteltävälle asialle ominaiset olosuhteet, edellä käsitellyt rikkomisen luonnetta ja maantieteellistä ulottuvuutta koskevat kriteerit, myyntien arvosta huomioon otettavan osuuden [yksinomaan rikkomisen pääasialliseen osaan osallistuneiden] ENI:n ja H&R/Tudapetrolin osalta on oltava 17 prosenttia. On osoitettu, että ExxonMobilin, MOL:n, Repsolin, RWE:n, Sasolin, Shellin ja Totalin osalta yhtenä kokonaisuutena pidettävä jatkettu rikkominen koski myös asiakkaiden ja/tai markkinoiden jakamista [rikkomisen toinen osa]. Markkinoiden jakaminen ja asiakkaiden jakaminen kuuluvat luonteeltaan vakavimpiin kilpailunrajoituksiin, koska nämä menettelytavat johtavat kilpailun vähenemiseen tai poistamiseen tietyillä markkinoilla tai tiettyjen asiakkaiden osalta – –. Tähän lisävakavuuteen nähden myyntien arvosta huomioon otettavan osuuden ExxonMobilin, MOL:n, Repsolin, RWE:n, Sasolin, Shellin ja Totalin osalta on oltava 18 prosenttia. Kun otetaan huomioon se seikka, ettei ole mitään näyttöä, joka osoittaisi, että asiakkaiden ja/tai markkinoiden jakaminen koski myös raakaparafiinia, ja kun otetaan huomioon se, että raakaparafiiniin liittyvän

rikkomisen maantieteellinen ulottuvuus [rikkomisen kolmas osa] rajoittui Saksaan, osuuden ExxonMobilin, Sasolin, Shellin, RWE:n ja Totalin raakaparafiinin myynnin arvosta on oltava 15 prosenttia.”

428 Ensiksi, kun kyse on väitteestä, joka koskee rikkomisen raakaparafiinia koskevan osan suhteen huomioon otettua liian korkeaa prosenttiosuutta myynnin arvosta, on todettava, että, kuten riidanalaisen päätöksen 288 perustelukappaleesta ilmenee (ks. 317 kohta edellä), kyseinen rikkomisen osa koostui muun muassa kollusiivisista toiminnoista, jotka koskivat hintojen vahvistamista kilpailijoiden välillä. Vuoden 2006 suuntaviivojen mukaan tämäntyyppinen rikkominen kuuluu luonteeltaan vakavimpiin kilpailunrajoituksiin ja siitä on siis määrättävä ankaria seuraamuksia, joten tällaisissa rikkomisissa huomioon otettava osuus myynneistä on yleensä vahvistettava vuoden 2006 suuntaviivojen 21 kohdassa mainitun asteikon yläpäähän.

429 Näin ollen komissio ei ole rikkonut vuoden 2006 suuntaviivoja eikä ole tehnyt arviointivirhettä, kun se on ottanut huomioon sakon perusmäärän laskemiseksi 15 prosenttia 30 prosenttiyksikön asteikolla asianomaisten yritysten raakaparafiinin myyntien arvosta.

430 Toiseksi on tarkasteltava kantajan väitettä, jonka mukaan komissio on loukannut suhteellisuusperiaatetta, kun se on ottanut huomioon vakavuuden perusteella 15 prosenttia myynnin arvosta rikkomisen raakaparafiinia koskevan osan suhteen ja 18 prosenttia rikkomisen parafiinivahoja koskevan osan suhteen.

431 Oikeuskäytännön mukaan suhteellisuusperiaate edellyttää sitä, että toimielinten toimet eivät ylitä niitä rajoja, jotka johtuvat siitä, mikä on tarpeellista kyseisellä lainsäädännöllä lainmukaisesti tavoiteltujen päämäärien toteuttamiseksi ja tähän soveltuvaa, eli silloin, kun on mahdollista valita usean tarkoituksenmukaisen toimenpiteen välillä, on valittava vähiten rajoittava, eivätkä toimenpiteistä aiheutuvat haitat saa olla liian suuria tavoiteltuihin päämääriin nähden (asia C-331/88, Fedesa ym., tuomio 13.11.1990, Kok., s. I-4023, 13 kohta ja asia C-180/96, Yhdistynyt kuningaskunta v. komissio, tuomio 5.5.1998, Kok., s. I-2265, 96 kohta; asia T-30/05, Prym ja Prym Consumer v. komissio, tuomio 12.9.2007, 223 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

432 Menettelyissä, jotka komissio on pannut vireille määrätäkseen seuraamuksen kilpailusääntöjen rikkomisista, kyseisen periaatteen soveltaminen merkitsee sitä, että sakot eivät saa olla suhteettomia tavoiteltuihin päämääriin nähden eli kyseisten sääntöjen noudattamiseen nähden ja että yritykselle kilpailua koskevan rikkomisen perusteella määrätyn sakon määrän on oltava oikeassa suhteessa rikkomiseen nähden, kun tätä arvioidaan kokonaisuutena ottamalla huomioon muun muassa rikkomisen vakavuus ja sen kesto (ks. vastaavasti edellä 431 kohdassa mainittu asia Prym ja Prym Consumer v. komissio, tuomion 223 ja 224 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Suhteellisuusperiaate edellyttää erityisesti, että komission on vahvistettava sakko suhteessa rikkomisen vakavuuden arvioimiseksi huomioon otettuihin seikkoihin ja että sen on tältä osin sovellettava näitä seikkoja johdonmukaisesti ja objektiivisesti perustellulla tavalla (edellä 243 kohdassa mainittu asia Jungbunzlauer v. komissio, tuomion 226–228 kohta ja edellä 266 kohdassa mainittu asia Amann & Söhne ja Cousin Filterie v. komissio, tuomion 171 kohta).

433 Aivan aluksi unionin yleinen tuomioistuin toteaa, että kun otetaan huomioon se seikka, että rikkomisen raakaparafiinia koskeva osa koostui muun muassa kollusiivisista toiminnoista, jotka koskivat hintojen vahvistamista kilpailijoiden välillä, rikkomisen vakavuuden perusteella huomioon otettu kerroin, joka on 15 prosenttia myynnin arvosta, oli oikeassa suhteessa rikkomisen tämän osan vakavuuteen nähden.

434 Näin ollen kantajan argumentit, joissa korostetaan parafiinivahoja koskevien rikkomisen osien ja raakaparafiinia koskevan rikkomisen osan eroja, ovat tehottomia, kun otetaan huomioon, että ne voisivat enintään saada unionin yleisen tuomioistuimen korottamaan parafiinivahojen myynnin arvosta huomioon otettua osuutta yli 18 prosenttiin sakon määrän uudessa laskennassa.

435 Lisäksi on korostettava, että rikkomisen kahden osan vakavuuden välinen ero on suhteutettava ottaen huomioon se, että ensinnäkin Saksan markkinat ovat merkittävimmät markkinat ETA:n sisällä ja että toiseksi markkinoiden ja asiakkaiden jakamisella pyritään yleensä tukemaan hintojen vahvistamiseen tai korottamiseen liittyviä menettelytapoja. Markkinoiden ja asiakkaiden jakaminen nimittäin vähentää asiakkaiden valinnanvaraa toimittajien välillä, mikä antaa yleensä sille toimittajalle, jolle markkinat tai asiakkaat on jaettu, mahdollisuuden sopia korkeammat hinnat kuin normaaleissa markkinaolosuhteissa. Lisäksi sakon määrän oikeasuhtaisuuden verrattuna rikkomisen raakaparafiinia koskevan osan rajoitetumpaan alueelliseen ulottuvuuteen varmistaa myös se seikka, että laskennan yhteydessä vain Saksassa toteutuneen myynnin arvo on otettu huomioon, kun taas parafiinivahoihin liittyvien rikkomisen osien suhteen myynnin arvo on laskettu koko ETA:ssa toteutuneen myynnin perusteella.

436 Näin ollen myös suhteellisuusperiaatteen loukkaamista koskeva väite ja siis seitsemäs kanneperuste kokonaisuudessaan on hylättävä.

8. *Yhdeksäs kanneperuste, joka koskee varoittavan vaikutuksen aikaansaamiseksi sakon perusmäärään sisällytetyn lisämäärän lainvastaisuutta*

437 Kantaja arvostelee sitä, että komissio on riidanalaisessa päätöksessä päättänyt sisällyttää sakon perusmäärään 18 prosentin lisämäärän parafiinivahojen osalta ja 15 prosentin lisämäärän raakaparafiinin osalta (riidanalaisen päätöksen 658–661 perustelukappale) estääkseen sitä osallistumasta muihin samanluonteisiin horisontaalisiin sopimuksiin. Kantaja väittää, että komissio on loukannut periaatetta, jonka mukaan rangaistukset ja seuraamukset on määrättävä yksilökohtaisesti, ja suhteellisuusperiaatetta sekä rikkonut vuoden 2006 suuntaviivoja.

438 Aluksi on muistutettava, että vuoden 2006 suuntaviivojen 25 kohdassa, jossa määrätään lisämäärän, niin sanotun ”osallistumismaksun”, sisällyttämisestä sakon perusmäärään, määrätään seuraavaa:

”Riippumatta rikkomiseen osallistuneen yrityksen osallistumisen kestosta, komissio sisällyttää lisäksi perusmäärään määrän, joka on 15–25 prosenttia – – myyntiarvosta, estääkseen yrityksiä osallistumasta hintojen vahvistamisesta, markkinaosuuksista ja tuotantorajoituksista tehtäviin horisontaalisiin sopimuksiin. – – Päättääkseen kussakin tapauksessa huomioon otettavan osuuden myyntiarvosta komissio ottaa huomioon useita tekijöitä, erityisesti 22 kohdassa mainitut tekijät [rikkomisen luonne, kaikkien osapuolten yhteenlaskettu markkinaosuus, rikkomisen maantieteellinen ulottuvuus ja se, onko rikkominen toteutunut käytännössä].”

439 Käsiteltävässä asiassa komissio on vahvistanut perusmäärään varoittavan vaikutuksen aikaansaamiseksi sisällytettävän prosenttiosuuden myynnin arvosta samalle tasolle kuin rikkomisen vakavuuden perusteella sovelletun prosenttiosuuden (ks. edellä 427 kohdassa esitetty riidanalaisen päätöksen 653 perustelukappale) ja samanlaisen päättelyn perusteella:

”– –

(660) Kun otetaan huomioon käsiteltävälle asialle ominaiset olosuhteet ja edellä käsitellyt rikkomisen luonnetta ja maantieteellistä ulottuvuutta koskevat kriteerit, lisämäärää varten sovellettavan prosenttiosuuden on oltava ENI:n ja H&R-Tudapetrolin osalta 17 prosenttia.

(661) On osoitettu, että ExxonMobilin, MOL:n, Repsolin, RWE:n, Sasolin, Shellin ja Totalin osalta yhtenä kokonaisuutena pidettävä jatkettu rikkominen koski myös asiakkaiden ja/tai markkinoiden jakamista. Markkinoiden jakaminen ja asiakkaiden jakaminen kuuluvat luonteeltaan vakavimpiin kilpailunrajoituksiin, koska nämä menettelytavat johtavat kilpailun vähenemiseen tai poistamiseen tietyillä markkinoilla tai tiettyjen asiakkaiden osalta – –. Tähän lisävakavuuteen nähden myyntien arvosta huomioon otettavan osuuden ExxonMobilin, MOL:n,

> Repsolin, RWE:n, Sasolin, Shellin ja Totalin osalta on oltava 18 prosenttia. Kun otetaan huomioon se seikka, ettei ole mitään näyttöä, joka osoittaisi, että asiakkaiden ja/tai markkinoiden jakaminen koski myös raakaparafiinia, ja kun otetaan huomioon se, että raakaparafiiniin liittyvän rikkomisen maantieteellinen ulottuvuus rajoittui Saksaan, osuuden ExxonMobilin, Sasolin, Shellin, RWE:n ja Totalin raakaparafiinin myynnin arvosta on oltava 15 prosenttia.”

440 Ensiksi kantaja väittää, että komissio on rikkonut vuoden 2006 suuntaviivoja.

441 Tältä osin on korostettava, että vuoden 2006 suuntaviivojen 25 kohdan nojalla komission on ”sisällyt[ettävä] – – perusmäärään määrä – –, joka on 15–25 prosenttia myyntiarvosta – –, estääkseen yrityksiä osallistumasta hintojen vahvistamisesta [ja/tai] markkinoiden jakamisesta tehtäviin horisontaalisiin sopimuksiin”.

442 Komissio on kuitenkin tukeutunut riidanalaisen päätöksen 661 kohdassa hintojen vahvistamisesta ja markkinoiden jakamisesta tehtyyn sopimukseen (yhdenmukaistettu menettelytapa, joka sisältyy sopimuksen käsitteeseen vuoden 2006 suuntaviivojen mukaan). Näin ollen lisämäärän sisällyttäminen perusmäärään vuoden 2006 suuntaviivojen 25 kohdan mukaisesti on ollut perusteltua.

443 Komissio on lisäksi soveltanut 18 prosentin osuutta myynnin arvosta parafiinivahoja koskevaan rikkomisen osaan ja 15 prosentin osuutta raakaparafiinia koskevaan rikkomisen osaan. Molemmat sovelletut prosenttiosuudet sijoittuvat vuoden 2006 suuntaviivoissa määrätyn 15–25 prosentin vaihteluvälin sisään.

444 Lisäksi vuoden 2006 suuntaviivojen 22 kohdan mukaan, johon suuntaviivojen 25 kohdassa viitataan, lisämäärän suuruus on määritettävä ottaen huomioon rikkomisen luonne, kaikkien osapuolten yhteenlaskettu markkinaosuus, rikkomisen maantieteellinen ulottuvuus ja se, onko rikkominen toteutunut käytännössä. Komissio on kuitenkin viitannut kahteen näistä tekijöistä eli rikkomisen luonteeseen ja sen maantieteelliseen ulottuvuuteen perustellakseen parafiinivahojen osalta sovellettua prosenttiosuutta. Mitä rikkomisen raakaparafiinia koskevaan osaan tulee, mikään lisäperustelu ei ollut tarpeen, kun otetaan huomioon, että komissio on soveltanut määrättyä vähimmäisprosenttia, joka on 15 prosenttia.

445 Tästä seuraa, että komissio ei ole rikkonut vuoden 2006 suuntaviivoja, joten kantajan tältä osin esittämä argumentti on hylättävä.

446 Toiseksi kantaja väittää, että komissio ei ole perustellut riittävästi lisämäärän sisällyttämistä sakon perusmäärään varoittavan vaikutuksen aikaansaamiseksi.

447 On muistutettava, että yksittäistapausta koskevan päätöksen perusteluista on selkeästi ja yksiselitteisesti ilmettävä toimenpiteen tehneen toimielimen päättely siten, että niille, joita toimenpide koskee, selviävät sen syyt ja että toimivaltainen tuomioistuin voi tutkia toimenpiteen laillisuuden. Perusteluvelvollisuuden noudattamista on arvioitava asiaan liittyvien olosuhteiden perusteella. Perusteluissa ei tarvitse esittää kaikkia asiaan liittyviä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, koska sitä, ovatko päätöksen perustelut EY 253 artiklan mukaisia, tutkitaan paitsi päätöksen sanamuodon myös sen asiayhteyden suhteen, jossa kyseinen toimi on toteutettu (ks. 239 kohta edellä).

448 Kuten edellä 441–444 kohdassa olevasta analyysistä ilmenee, komissio on riidanalaisen päätöksen 660 ja 661 perustelukappaleessa selittänyt riittävän yksityiskohtaisesti syyt, jotka olivat saaneet sen sisällyttämään käsiteltävässä asiassa sakon perusmäärään lisämäärän varoittavan vaikutuksen aikaansaamiseksi siten, että kantajalle selviää sen päätöksen perustelu ja että unionin yleinen tuomioistuin voi valvoa toimenpiteen laillisuutta.

449 Näin ollen kantajan väitteet, jotka koskevat perustelujen puutteellisuutta, on hylättävä.

450 Kolmanneksi kantaja väittää, että komissio on loukannut periaatetta, jonka mukaan rangaistukset ja seuraamukset on määrättävä yksilökohtaisesti, ja suhteellisuusperiaatetta.

451 Tältä osin on muistutettava, että asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan nojalla määrättävien sakkojen määrän laskemisen yhteydessä yritysten erilainen kohtelu on olennainen osa komissiolle tämän säännöksen perusteella kuuluvan toimivallan käyttöä. Komissio voi nimittäin harkintavaltansa rajoissa vahvistaa seuraamuksen tapauskohtaisesti kyseessä olevien yritysten menettelyn ja ominaispiirteiden perusteella taatakseen kussakin yksittäistapauksessa unionin kilpailusääntöjen täyden tehokkuuden (ks. asia C-76/06 P, Britannia Alloys & Chemicals v. komissio, tuomio 7.6.2007, Kok., s. I-4405, 44 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

452 Ensiksi kantaja väittää, että vuoden 2006 suuntaviivojen 25 kohdassa määrätyn lisämäärän automaattinen sisällyttäminen sakon perusmäärään on sinänsä vastoin periaatetta, jonka mukaan rangaistukset ja seuraamukset on määrättävä yksilökohtaisesti.

453 Tätä väitettä ei voida hyväksyä. Vuoden 2006 suuntaviivojen sanamuodosta ja rakenteesta ilmenee selvästi, että komissio käyttää sakon määrää määrittäessään tekijöitä, joiden prosenttiosuus on yhteinen kaikille osanottajille, jotta se heijastaisi sitä, että kyseiset yritykset ovat osallistuneet samoihin kilpailunvastaisiin menettelytapoihin, ja noudattaa siten yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, sekä tekijöitä, joiden prosenttiosuus tai kerroin mukautetaan ottaen huomioon kunkin osanottajan erityinen tilanne, jotta noudatettaisiin periaatetta, jonka mukaan rangaistukset ja seuraamukset on määrättävä yksilökohtaisesti.

454 Näin ollen, jotta noudatettaisiin periaatetta, jonka mukaan rangaistukset ja seuraamukset on määrättävä yksilökohtaisesti, on riittävää, että sakon lopullinen määrä heijastaa eri osanottajien tilanteen eroja ilman, että komission on tarpeen suorittaa kussakin sakon määrän laskennan vaiheessa osanottajien eriytettyä kohtelua.

455 Vuoden 2006 suuntaviivojen sanamuodosta ja rakenteesta seuraa, että suuntaviivojen 25 kohdassa oleva määräys, joka koskee lisämäärän sisällyttämistä sakon perusmäärään varoittavan vaikutuksen aikaansaamiseksi, heijastaa osallistumista vakavimpiin kilpailunvastaisiin menettelytapoihin. Tällä perusteella sisällytetyssä lisämäärässä otetaan huomioon kaikkien osanottajien menettelytapojen ominaispiirteet, ei kunkin yksilöllistä tilannetta.

456 Näin ollen kyseisen määräyksen lainmukaisuutta ja sen soveltamista käsiteltävässä asiassa ei voida asettaa kyseenalaiseksi sen periaatteen perusteella, jonka mukaan rangaistukset ja seuraamukset on määrättävä yksilökohtaisesti, joten kantajan tältä osin esittämät argumentit on hylättävä.

457 Toiseksi kantajan mukaan oikeuskäytännöstä seuraa, että komission on määrättävä seuraamus yksilökohtaisesti asianomaisille yrityksille ominaisten piirteiden mukaisesti. Käsiteltävässä asiassa komissio ei kuitenkaan ole analysoinut eikä ottanut huomioon kaikkia osatekijöitä, joiden olisi pitänyt saada se luopumaan lisämäärän sisällyttämisestä varoittavan vaikutuksen aikaansaamiseksi.

458 Kantaja on nimittäin lopettanut parafiinivahojen myynnin 31.7.2005 lukien ja tuottaa enää pääasiallisesti vain raakaparafiinia perusöljyjen sivutuotteena. Koska kantaja ei ole enää toiminut kyseessä olevilla markkinoilla, ei ole syytä sisällyttää lisämäärää sakon perusmäärään varoittavan vaikutuksen aikaansaamiseksi.

459 Lisäksi kantaja katsoo jo osoittaneensa komissiolle erityisesti väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa, että se on sitoutunut kilpailusääntöjen noudattamiseen, joka kuuluu Total-konsernin arvoihin, jotka on selvästi kirjattu sen käyttäytymissääntöihin jo useiden vuosien ajan.

460 Tältä osin on muistutettava, että sakon varoittavan vaikutuksen tarkoituksena ei ole yksinomaan saada kyseessä oleva yritys luopumaan rikkomisen uusimisesta (erityisestävyys). Komissiolla on toimivalta päättää sakkojen tasosta niiden varoittavan vaikutuksen lisäämiseksi yleensä erityisesti silloin, kun tietyntyyppiset rikkomiset ovat vielä suhteellisen yleisiä tai kun niitä on pidettävä vakavina (yleisestävyys) (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-202/98, T-204/98 ja T-207/98, Tate & Lyle ym. v. komissio, tuomio 12.7.2001, Kok., s. II-2035, 134 kohta ja asia T-15/02, BASF v. komissio, tuomio 15.3.2006, Kok., s. II-497, 231 kohta).

461 Näin ollen kantaja ei voi tehokkaasti vedota siihen, ettei se toimi enää parafiinivahamarkkinoilla ja että sen käyttäytymissäännöissä määrätään noudattamaan kilpailusääntöjä. Nämä seikat – jos oletetaan, että ne pitävät paikkansa – tarkoittavat vain kantajan uusintatodennäköisyyden vähenemistä eikä niillä ole merkitystä yleisestävyyden näkökulmasta, jonka komissio voi myös ottaa huomioon sakkojen määrää vahvistettaessa varoittavan vaikutuksen aikaansaamiseksi.

462 Lopuksi kantaja huomauttaa, että komissio on loukannut suhteellisuusperiaatetta, koska sakon varoittavuus on jo varmistettu muilla komission huomioon ottamilla tekijöillä niin, että ”osallistumismaksun” soveltaminen ei ollut enää tarpeellista komission tavoitteleman päämäärän kannalta. Ensiksi kantaja viittaa siihen, että komission toteama myynnin arvo on kerrottu väitetyn rikkomisen suhteellisen pitkällä kestolla. Toiseksi komissio on kantajan mukaan soveltanut vuoden 2006 suuntaviivojen 30 kohtaa kertoessaan 1,7:llä sovellettavan sakon perusmäärän ”varoittavan vaikutuksen antamiseksi sakolle” (riidanalaisen päätöksen 713 perustelukappale).

463 Tältä osin on huomautettava, että koska varoittava vaikutus oikeuskäytännön mukaan muodostaa sakon päämäärän, tämän päämäärän varmistamiseen liittyvä vaatimus muodostaa yleisluonteisen vaatimuksen, jonka on ohjattava komissiota koko sakkojen laskennan ajan, eikä edellytä välttämättä sitä, että mainittuun laskentaan sisältyy tietty vaihe, jossa suoritetaan kokonaisarviointi kaikista olosuhteista, jotka ovat merkityksellisiä kyseisen päämäärän saavuttamiseksi. Näin ollen varoittavaa vaikutusta koskeviin vaatimuksiin ei liity täsmällistä arviointia sakkojen laskennan tietyssä vaiheessa, vaan niiden on ohjattava sakkojen määrän määrittämismenettelyä kokonaisuudessaan (edellä 460 kohdassa mainittu asia BASF v. komissio, tuomion 226 ja 238 kohta ja edellä 254 kohdassa mainittu asia Le Carbone Lorraine v. komissio, tuomion 131 kohta).

464 Näin ollen kantaja ei voi pätevästi arvostella komissiota siitä, että se on ottanut huomioon tarpeen varmistaa sakon varoittava vaikutus useissa sen määrän vahvistamisen vaiheissa.

465 Edellä esitetyn perusteella kantajan yhdeksäs kanneperuste on hylättävä.

9. *Kymmenes kanneperuste, jonka mukaan suhteellisuusperiaatetta on loukattu sakon lopullisen määrän osalta*

466 Tämän kanneperusteen yhteydessä kantaja arvostelee sitä, että komissio on vahvistanut sakon lopulliseksi määräksi 128 163 000 euroa, vaikka sen kyseessä olevilla markkinoilla toteutuneen vuosittaisen myynnin arvo oli ainoastaan 31 133 865 euroa (riidanalaisen päätöksen 639 perustelukappale). Näin ollen sakon määrä on suhteeton vuosittaisen myynnin arvoon nähden ja jopa Total Francen kyseisillä markkinoilla rikkomisen koko kestoaikana toteutuneeseen liikevaihtoon nähden.

467 Ensiksi kantaja katsoo, että sakon määrä on suhteeton, koska se on 410 prosenttia sen myynnin arvosta kyseisillä markkinoilla.

468 Edellä 431 ja 432 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan sakon määrän on oltava oikeassa suhteessa sen kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuteen ja kestoon, johon kantaja on osallistunut.

469 Lisäksi oikeuskäytännön mukaan sakkojen varoittava vaikutus heikkenisi, mikäli kilpailusääntöjen rikkomiseen syyllistynyt yritys voisi toivoa, että sen toiminnasta määrätään sakko, joka on määrältään alhaisempi kuin mainitusta toiminnasta mahdollisesti saatava voitto (asia T-9/99, HFB ym. v. komissio, tuomio 20.3.2002, Kok., s. II-1487, 456 kohta ja edellä 460 kohdassa mainittu asia BASF v. komissio, tuomion 227 kohta).

470 Jos kantajan väite hyväksyttäisiin ja jos sakon lopullisen määrän oikeasuhteisuutta olisi tarkasteltava asianomaisten tuotteiden yhden ainoan vuoden myynnin arvoon verrattuna, tämä merkitsisi sitä, että kyseisen periaatteen soveltamisen takia sakon määrä, joka voidaan määrätä, pysyisi muuttumattomana huolimatta kartelliin osallistumisvuosien lukumäärän lisääntymisestä, kun sitä vastoin rikkomisesta laittomasti saatu voitto kasvaisi lineaarisesti vuosien lukumäärän lisääntymisen myötä. Mitä pitempi kartelliin osallistumisen kestoaika siten olisi, sitä merkityksettömämmäksi tulisi sakon määrä, jota osanottajat voisivat odottaa, suhteessa niiden siitä saamaan epäoikeutettuun voittoon. Näin ollen suhteellisuusperiaatteen soveltaminen, sellaisena kuin kantaja sitä puoltaa, poistaisi asetuksen N:o 1/2003 nojalla määrätyiltä seuraamuksilta kaiken tehokkaan vaikutuksen käsiteltävän asian kaltaisissa pitkäkestoisissa rikkomistapauksissa.

471 Lisäksi kantajan puoltama lähestymistapa estäisi komissiota ja unionin yleistä tuomioistuinta varmistamasta asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 kohdan mukaisesti, että kartelliin osallistujille määrätyn sakon määrä on oikeassa suhteessa paitsi rikkomisen vakavuuteen myös sen kestoon.

472 Tästä seuraa, että vuosittaisen myynnin arvoa ei voida sinänsä ottaa huomioon sakon määrän oikeasuhteisuuden tarkastelun perustana varsinkaan käsiteltävän asian kaltaisessa pitkäkestoisessa rikkomistapauksessa, johon kantaja on osallistunut yli kahdentoista ja puolen vuoden ajan.

473 Näin ollen kantajan argumentti, joka koskee sitä, että sille määrätyn sakon määrä on 410 prosenttia sen vuosittaisen myynnin arvosta kyseisillä markkinoilla, on hylättävä.

474 Toiseksi kantaja väittää, että määrätyn sakon määrä on 32,63 prosenttia sen kyseisillä tuotemarkkinoilla rikkomisen koko kestoaikana toteutuneesta liikevaihdosta, mikä on selvästi suhteetonta ja edustaa tasoa, johon ei ole koskaan ylletty komission päätöskäytännössä.

475 Tältä osin on todettava, että sakon määrän korkea prosenttiosuus suhteessa Total Francen kyseisillä markkinoilla rikkomisen koko kestoaikana toteutuneeseen liikevaihtoon johtuu nimenomaan siitä, että komissio on ottanut huomioon koko Total-konsernin liikevaihdon vuoden 2006 suuntaviivojen 30 kohdan mukaisesti. Komissio on vahvistanut tällä perusteella korotuskertoimeksi 1,7 (ks. 15 kohta ja sitä seuraavat kohdat edellä). Kantajan mukaan Total-konsernin kokonaisliikevaihto ei ole kuitenkaan merkityksellinen.

476 Kantaja vetoaa yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-77/92, Parker Pen vastaan komissio, 14.7.1994 antaman tuomion (Kok., s. II-549) 94 kohtaan.

477 Oikeuskäytännön mukaan sakon määräämiseksi on sallittua ottaa huomioon yhtä hyvin yrityksen kokonaisliikevaihto, joka kertoo – vaikkakin vain likimääräisesti ja epätäydellisesti – jotain yrityksen koosta ja sen taloudellisesta vallasta, kuin se osa liikevaihdosta, joka tulee kilpailusääntöjen rikkomisen kohteena olevista tavaroista ja joka näin ollen on omiaan osoittamaan rikkomisen laajuutta. Kummallekaan näistä luvuista ei pidä antaa sellaista merkitystä, joka olisi suhteeton verrattuna muihin arvioinnissa huomioon otettaviin seikkoihin, ja sakon asianmukaisen määrän vahvistaminen ei näin ollen voi olla pelkän kokonaisliikevaihtoon perustuvan laskelman tulos. Näin on erityisesti silloin, kun kyseiset tavarat muodostavat ainoastaan vähäisen osan kokonaisliikevaihdosta (ks. yhdistetyt asiat C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P ja C-213/02 P, Dansk Rørindustri, tuomio 28.6.2005, Kok., s. I-5425, 243 kohta; edellä 242 kohdassa mainittu asia Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients v. komissio, tuomion 100 kohta ja edellä 476 kohdassa mainittu asia Parker Pen v. komissio, tuomion 94 kohta).

478 Unionin oikeus ei sen sijaan sisällä yleisesti sovellettavaa periaatetta, jonka mukaan seuraamuksen olisi oltava oikeassa suhteessa siihen, kuinka merkittävä asema yrityksellä on niillä tuotemarkkinoilla, joilla kilpailusääntöjä on rikottu (edellä 242 kohdassa mainittu asia Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients v. komissio, tuomion 101 kohta).

479 On kuitenkin todettava, että komissio on noudattanut kyseisiä oikeuskäytännön vaatimuksia. Yhtäältä se on nojautunut aluksi Total Francen liikevaihtoon niillä markkinoilla, joita rikkominen koskee. Toisaalta se on korostanut, että sakon perusmäärä oli vain mitätön osa (0,03 prosenttia) asianomaisen yrityksen, Total-konsernin, liikevaihdosta, ja vahvistanut kertoimeksi 1,7 rikkomisesta vastuussa olevan yrityksen koon ottamiseksi huomioon.

480 Toimimalla siten komissio ei ole antanut kummallekaan näistä luvuista suhteetonta merkitystä muihin arvioinnissa huomioon otettaviin seikkoihin nähden.

481 Kantaja ei myöskään voi pätevästi vedota siihen, ettei sakon lopulliseksi määräksi ollut komission päätöskäytännössä koskaan vahvistettu niin korkeaa prosenttiosuutta asianomaisten tuotteiden myynnin arvosta.

482 Tältä osin on riittävää muistuttaa, että komission päätöskäytäntö ei ole sakkojen määrittämisen oikeudellinen kehys kilpailuoikeuden alalla, koska tällainen kehys on ainoastaan asetus N:o 1/2003, ja että muita asioita koskevat päätökset ovat luonteeltaan vain viitteellisiä syrjinnän mahdollisen olemassaolon osalta, koska on epätodennäköistä, että niihin liittyvät olosuhteet, kuten markkinat, tuotteet, yritykset ja asianomaiset ajanjaksot, olisivat identtisiä (ks. asia T-68/04, SGL Carbon v. komissio, tuomio 8.10.2008, Kok., s. II-2511, 114 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

483 Edellä esitetyn perusteella kantajan kymmenes kanneperuste on hylättävä.

10. *Yhdestoista kanneperuste, jonka mukaan EY 81 artiklaa on sovellettu virheellisesti, koska Total SA:n on katsottu olevan vastuussa Total Francen toiminnasta*

484 Kantaja väittää, että komissio on laittomasti katsonut Total SA:n olevan vastuussa rikkomisesta, johon kantaja oli syyllistynyt. Kanneperusteen ensimmäisen osan yhteydessä kantaja väittää, että komissio on soveltanut virheellisesti EY 81 artiklaa soveltaessaan olettamaa, joka perustuu yksinomaan emoyhtiön ja tytäryhtiön omistussuhteisiin. Kanneperusteen toisen osan yhteydessä kantaja kyseenalaistaa komission toteamuksen, jonka mukaan se ei ole osoittanut toimineensa markkinoilla itsenäisesti.

485 Näin ollen kantaja vaatii unionin yleistä tuomioistuinta kumoamaan riidanalaisen päätöksen siltä osin kuin Total SA:n on katsottu olevan vastuussa rikkomisesta ja siltä osin kuin komissio on soveltanut sakon määrän laskennassa yrityksen koon vuoksi korotuskerrointa 1,7 varoittavan vaikutuksen aikaansaamiseksi.

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee oikeudellista virhettä sen olettaman osalta, jonka mukaan emoyhtiö on vastuussa rikkomisesta pelkästään omistussuhteiden perusteella

486 Kantaja katsoo, että komissio on tehnyt oikeudellisen virheen, kun se on katsonut, että pelkkä läheisten omistussuhteiden toteaminen riitti sen oletuksen tekemiseksi, että emoyhtiö oli käyttänyt ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiön kaupallisessa toiminnassa. Tällainen olettama on vastoin periaatetta, jonka mukaan rangaistukset ja seuraamukset on määrättävä yksilökohtaisesti, syyttömyysolettaman periaatetta ja periaatetta, jonka mukaan todistustaakka yrityksen syyllisyydestä on komissiolla. Lisäksi komissio on soveltanut käsiteltävässä asiassa syyllisyysolettamaa, jota ei voida kumota.

487 Aluksi, kun tarkastellaan emoyhtiön yhteisvastuuta tytäryhtiönsä toiminnasta, on palautettava mieliin, että se, että tytäryhtiö on eri oikeussubjekti, ei riitä sulkemaan pois mahdollisuutta, että sen toiminta johtuu emoyhtiöstä (asia 48/69, Imperial Chemical Industries v. komissio, tuomio 14.7.1972, Kok., s. 619, Kok. Ep. II, s. 25, 132 kohta).

488 Unionin kilpailuoikeus koskee nimittäin yritysten toimintaa, ja yrityksen käsitteeseen kuuluvat kaikki taloudellista toimintaa harjoittavat yksiköt riippumatta niiden oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta (ks. asia C-97/08 P, Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomio 10.9.2009, Kok., s. I-8237, 54 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

489 Unionin tuomioistuinten oikeuskäytännössä on myös korostettu, että yrityksen käsitteellä on katsottava tässä yhteydessä tarkoitettavan taloudellista kokonaisuutta, vaikkakin oikeudellisesti katsoen tämän taloudellisen kokonaisuuden muodostaa useampi kuin yksi luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö (ks. asia 170/83, Hydrotherm Gerätebau, tuomio 12.7.1984, Kok., s. 2999, 11 kohta ja edellä 488 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 55 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen; asia T-234/95, DSG v. komissio, tuomio 29.6.2000, Kok., s. II-2603, 124 kohta). Näin oikeuskäytännössä on korostettu, että kilpailusääntöjen soveltamisessa eri oikeushenkilöllisyydestä johtuva muodollinen ero kahden yhtiön välillä ei ole ratkaisevaa; merkityksellistä on niiden markkinakäyttäytymisen mahdollinen yhteneväisyys. Voi siis osoittautua tarpeelliseksi selvittää, muodostavatko kaksi yhtiötä, jotka ovat eri oikeushenkilöitä, sellaisen yhden ja saman yrityksen tai taloudellisen kokonaisuuden tai kuuluvatko ne sellaiseen yhteen ja samaan yritykseen tai taloudelliseen kokonaisuuteen, joka käyttäytyy yhdenmukaisesti markkinoilla (edellä 487 kohdassa mainittu asia Imperial Chemical Industries v. komissio, tuomion 140 kohta ja asia T-325/01, DaimlerChrysler v. komissio, tuomio 15.9.2005, Kok., s. II-3319, 85 kohta).

490 Kun tällainen taloudellinen yksikkö rikkoo kilpailusääntöjä, se joutuu yksilöllisen vastuun periaatteen mukaisesti vastuuseen kyseisestä rikkomisesta (ks. edellä 488 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 56 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

491 Unionin kilpailuoikeuden rikkominen on luettava yksiselitteisesti sen oikeussubjektin syyksi, jolle sakot mahdollisesti määrätään, ja väitetiedoksianto on osoitettava tälle oikeussubjektille. On myös tärkeää, että väitetiedoksiannossa ilmaistaan, missä ominaisuudessa oikeussubjektia syytetään väitetyistä rikkomisista (ks. edellä 488 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 57 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

492 Siten emoyhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa tytäryhtiönsä toiminnasta erityisesti silloin, kun tytäryhtiö ei päätä itsenäisesti markkinakäyttäytymisestään, vaikka se on erillinen oikeussubjekti, vaan noudattaa olennaisilta osin emoyhtiön sille antamia ohjeita, kun otetaan erityisesti huomioon taloudelliset, organisatoriset ja oikeudelliset yhteydet näiden kahden oikeudellisen yksikön välillä (ks. asia C-294/98 P, Metsä-Serla ym. v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok., s. I-10065, 27 kohta; edellä 477 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Dansk Rørindustri ym. v. komissio, tuomion 117 kohta ja edellä 488 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 58 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

493 Tällaisessa tapauksessa emo- ja tytäryhtiö nimittäin kuuluvat samaan taloudelliseen kokonaisuuteen ja muodostavat näin ollen edellä 488 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitetun yhden ainoan yrityksen. Näin ollen se, että emo- ja tytäryhtiö muodostavat EY 81 artiklassa tarkoitetun yhden ainoan yrityksen, mahdollistaa sen, että komissio voi osoittaa sakkojen määräämistä koskevan päätöksen emoyhtiölle ilman, että sillä olisi velvollisuutta osoittaa kyseisen emoyhtiön itse osallistuneen rikkomiseen (edellä 488 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 59 kohta).

494 Käsiteltävässä asiassa komissio on katsonut riidanalaisen päätöksen 332 ja 333 perustelukappaleessa, että pelkästään sen seikan perusteella, että emoyhtiö omisti kokonaan tai lähes kokonaan tytäryhtiönsä, voitiin olettaa, että se todella käytti ratkaisevaa vaikutusvaltaa kyseisen tytäryhtiön

liiketoimintapolitiikkaan, ja näin ollen tytäryhtiön kilpailunvastainen käyttäytyminen voitiin lukea emoyhtiön syyksi. Vaikka tämän olettaman soveltaminen ei riidanalaisen päätöksen mukaan edellytä, että komissio esittää sen tueksi täydentäviä todisteita, tällainen olettama voidaan kuitenkin kumota siinä tapauksessa, että asianomaiset yritykset esittävät todisteita, jotka osoittavat, että tytäryhtiö päättää itsenäisesti liiketoimintapolitiikastaan.

495 Kantaja väittää, että unionin oikeuskäytännön mukaan ei ole mahdollista katsoa emoyhtiön olevan vastuussa rikkomisesta, johon sen tytäryhtiö on syyllistynyt, pelkästään sen osakekannasta omistaman osuuden perusteella, vaikka tytäryhtiö omistettaisiin kokonaan, kuten käsiteltävässä asiassa. Oikeuskäytännössä edellytetään kantajan mukaan, että olettama siitä, että emoyhtiö tosiasiallisesti käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa kokonaan omistamaansa tytäryhtiöön, vahvistetaan aina konkreettisilla seikoilla, jotka osoittavat tällaisen vaikutusvallan.

496 On muistutettava, että sellaisessa erityistapauksessa, jossa emoyhtiö omistaa kokonaan tytäryhtiönsä, joka on rikkonut unionin kilpailusääntöjä, kyseinen emoyhtiö voi yhtäältä vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiön toimintaan, ja toisaalta on olemassa kumottavissa oleva olettama, jonka mukaan kyseinen emoyhtiö todella käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiönsä toimintaan. Tällaisessa tilanteessa riittää, että komissio osoittaa emoyhtiön omistavan tytäryhtiön kokonaan, voidakseen olettaa, että emoyhtiö käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa kyseisen tytäryhtiön liiketoimintapolitiikkaan. Komissio voi sitten katsoa, että emoyhtiö on yhteisvastuussa tytäryhtiölleen määrätyn sakon maksamisesta, ellei emoyhtiö, jolle kuuluu kyseisen olettaman kumoaminen, näytä riittävällä tavalla toteen, että sen tytäryhtiö käyttäytyy itsenäisesti markkinoilla (ks. edellä 488 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 60 ja 61 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

497 Vaikka onkin totta, että edellä 488 kohdassa mainittua asiaa Akzo Nobel ym. vastaan komissio edeltäneessä oikeuskäytännössään unionin tuomioistuin on viitannut paitsi siihen, että emoyhtiö omisti tytäryhtiön koko osakekannan, niin myös muihin seikkoihin, jotka osoittavat emoyhtiön vaikuttavan ratkaisevasti tytäryhtiön kaupalliseen käyttäytymiseen, edellä 496 kohdassa mainitun olettaman soveltaminen ei kuitenkaan edellytä muiden todisteiden esittämistä emoyhtiön tosiasiallisesti käyttämästä vaikutusvallasta (ks. edellä 488 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 62 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen; asia T-69/04, Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik v. komissio, tuomio 8.10.2008, Kok., s. II-2567, 57 kohta).

498 Näin ollen komissio ei ole tehnyt virhettä katsoessaan, että pelkästään sillä perusteella, että emoyhtiö omistaa kokonaan tai lähes kokonaan tytäryhtiön, voitiin olettaa, että emoyhtiö käytti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiön liiketoimintapolitiikkaan, ja näin ollen tytäryhtiön kilpailunvastainen menettely oli luettavissa emoyhtiön syyksi.

499 Tätä päätelmää ei voida kyseenalaistaa kantajan muilla väitteillä.

500 Ensiksi kantaja väittää, että komission kanta ei ole hyväksyttävissä, koska se luo olettaman jokaisen sellaisen yksikön syyllisyydestä, jolla on merkittäviä omistussuhteita toiseen yksikköön, ja tällä loukataan syyttömyysolettaman periaatetta sekä periaatetta, jonka mukaan todistustaakka yrityksen syyllisyydestä on komissiolla. Lisäksi kantaja katsoo, että jos se seikka, että emoyhtiö on tosiasiallisesti nimittänyt tytäryhtiön hallituksen jäsenet, riittää osoittamaan, että rikkominen on luettavissa emoyhtiön syyksi, kyseessä on kumoamaton olettama syyksiluettavuudesta.

501 Tältä osin on todettava, että sen olettaman soveltaminen, että emoyhtiö, joka omistaa kokonaan tai lähes kokonaan tytäryhtiönsä, käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiön kaupalliseen käyttäytymiseen, on perusteltua sen vuoksi, että silloin, kun emoyhtiö on tytäryhtiön ainoa osakas, sillä on käytettävissään kaikki mahdolliset välineet sen varmistamiseksi, että tytäryhtiön kaupallinen käyttäytyminen on linjassa sen oman käyttäytymisen kanssa. Nimenomaan juuri ainoa osakas määrittää lähtökohtaisesti tytäryhtiön itsenäisyyden laajuuden vahvistamalla sen yhtiöjärjestyksen, valitsee sen johtohenkilöt ja tekee tai hyväksyy tytäryhtiön strategiset kaupalliset päätökset tarvittaessa

tytäryhtiön elimissä mukana olevien edustajiensa kautta. Lisäksi emoyhtiön ja sen tytäryhtiön välinen taloudellinen kokonaisuus on yleensä turvattu vielä jäsenvaltioiden yhtiöoikeudesta johtuvilla velvollisuuksilla, kuten konsernitilinpidolla, tytäryhtiön velvollisuudella selostaa määräajoin toimintojaan emoyhtiölle sekä sillä, että pelkästään emoyhtiön yhtiökokous hyväksyy tytäryhtiön tilinpäätöksen, mikä merkitse väistämättä sitä, että emoyhtiö seuraa ainakin pääpiirteissään tytäryhtiön kaupallisia toimintoja.

502 Tämän jälkeen on korostettava, että siinä tapauksessa, että yksi ainoa emoyhtiö omistaa tytäryhtiön kokonaan tai lähes kokonaan, on olemassa lähtökohtaisesti yksi ainoa kaupallinen intressi, ja tytäryhtiön elinten jäsenet valitsee ja nimittää ainoa osakas, joka voi antaa niille ohjeita ainakin epävirallisesti ja asettaa niille suorituskriteerejä. Näin ollen tällaisessa tapauksessa tytäryhtiön ja emoyhtiön johdon välillä on väistämättä luottamussuhde, ja kyseiset johtohenkilöt toimivat välttämättä edustaen ja edistäen ainoaa olemassa olevaa kaupallista intressiä, toisin sanoen emoyhtiön intressiä. Siten emoyhtiön ja tytäryhtiön markkinakäyttäytymisen yhtenäisyys on varmistettu huolimatta tytäryhtiön johtohenkilöille myönnetystä itsemääräämisoikeudesta tytäryhtiön operatiivisen johdon osalta, joka kuuluu tämän liiketoimintapolitiikan piiriin suppeassa merkityksessä. Lisäksi yleisesti ottaen ainoa osakas määrittää yksin ja omien intressiensä mukaan tytäryhtiön päätöksentekotavat ja päättää tytäryhtiön operatiivisen itsemääräämisoikeuden laajuudesta, minkä se voi muuttaa omasta aloitteestaan muuttamalla sääntöjä, joilla säännellään tytäryhtiön toimintaa, tai rakenneuudistusten yhteydessä tai jopa luomalla epävirallisia päätöksentekorakenteita.

503 Siten sen olettaman soveltaminen, jonka mukaan emoyhtiö todella käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiönsä kaupalliseen käyttäytymiseen nähden, on oikeutettua siltä osin kuin se kattaa tyypilliset tilanteet tytäryhtiön ja sen ainoan emoyhtiön välisten suhteiden osalta, kun otetaan huomioon, että se, että yksi ainoa emoyhtiö omistaa tytäryhtiön osakekannan kokonaan tai lähes kokonaan, merkitsee lähtökohtaisesti näiden markkinakäyttäytymisen yhtenäisyyttä.

504 Yrityksillä, joita asia koskee, on kuitenkin väitetiedoksiannon jälkeen täysi tilaisuus osoittaa, että edellä 501 ja 502 kohdassa kuvaillut mekanismit, jotka yleensä johtavat tytäryhtiön kaupallisen käyttäytymisen mukauttamiseen emoyhtiön käyttäytymiseen, eivät ole toimineet tavanomaisella tavalla niin, että konsernin taloudellinen kokonaisuus on murrettu.

505 Näin ollen olettama, jonka mukaan emoyhtiö, joka omistaa tytäryhtiön kokonaan tai lähes kokonaan, käyttää tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiön kaupalliseen käyttäytymiseen nähden, ei ole kumoamaton ja pysyy hyväksyttävissä rajoissa, koska se on oikeassa suhteessa tavoiteltuun lainmukaiseen päämäärään nähden, koska on olemassa mahdollisuus esittää vastanäyttöä ja koska puolustautumisoikeudet taataan.

506 Toiseksi kantaja väittää, että kyseessä olevan olettaman soveltaminen on vastoin periaatetta, jonka mukaan rangaistukset ja seuraamukset on määrättävä yksilökohtaisesti.

507 Periaatteen, jonka mukaan rangaistukset ja seuraamukset on määrättävä yksilökohtaisesti, nojalla yritykselle voidaan määrätä seuraamus vain seikoista, joihin sen itsensä katsotaan syyllistyneen, ja tätä periaatetta sovelletaan kaikissa hallinnollisissa menettelyissä, jotka saattavat johtaa seuraamusten määräämiseen unionin kilpailusääntöjen nojalla (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-45/98 ja T-47/98, Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni v. komissio, tuomio 13.12.2001, Kok., s. II-3757, 63 kohta).

508 Tämän periaatteen on kuitenkin sovittava yhteen yrityksen käsitteen kanssa ja oikeuskäytännön kanssa, jonka mukaan se seikka, että emoyhtiö ja tytäryhtiö muodostavat EY 81 artiklassa tarkoitetun yhden ainoan yrityksen, oikeuttaa komission osoittamaan sakkojen määräämistä koskevan päätöksen konsernin emoyhtiölle. Näin ollen on todettava, että Total SA:lle on määrätty yksilöllisesti seuraamus rikkomisesta, johon sen katsotaan itse syyllistyneen niiden läheisten taloudellisten ja oikeudellisten

suhteiden vuoksi, jotka yhdistivät sen Total Franceen, koska se omisti viimeksi mainitun osakekannan kokonaisuudessaan (ks. vastaavasti edellä 492 kohdassa mainittu asia Metsä-Serla ym. v. komissio, tuomion 34 kohta).

509 Edellä esitetyn perusteella käsiteltävän kanneperusteen ensimmäinen osa on hylättävä.

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee niiden todisteiden arviointia, jotka kantaja on esittänyt sen olettaman kumoamiseksi, jonka mukaan emoyhtiö käyttää tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiön kaupalliseen käyttäytymiseen markkinoilla

510 Kantaja väittää, että seikat, jotka se on esittänyt väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa vedotessaan itsenäisyyteensä suhteessa Total SA:han, olivat joka tapauksessa riittäviä olettaman kumoamiseksi.

511 Tältä osin on katsottava, että oikeuskäytännön mukaan komission soveltaman olettaman kumoamiseksi kantajan tehtävänä oli esittää kaikki sen ja Total SA:n välillä oleviin organisatorisiin, taloudellisiin ja oikeudellisiin yhteyksiin liittyvät seikat, joiden se katsoi osoittavan, että nämä kaksi yhtiötä eivät muodostaneet yhtä ainoaa taloudellista kokonaisuutta. Unionin yleisen tuomioistuimen on nimittäin otettava arvioinnissaan huomioon kaikki esitetyt seikat, joiden luonne ja merkitys voivat vaihdella kunkin käsiteltävän asian ominaispiirteiden mukaan (ks. vastaavasti asia T-112/05, Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomio 12.12.2007, Kok., s. II-5049, 65 kohta, joka on vahvistettu edellä 488 kohdassa mainitulla asiassa Akzo Nobel ym. v. komissio, 10.9.2009 annetulla tuomiolla).

512 Olettama, jonka mukaan emoyhtiö käyttää tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiön käyttäytymiseen markkinoilla, perustuu näkemykseen siitä, että yhtäältä tytäryhtiön kokonaan tai lähes kokonaan omistava yhtiö voi täysin poikkeuksellisia olosuhteita lukuun ottamatta käyttää pelkästään tämän omistuksen perusteella ratkaisevaa vaikutusvaltaa kyseisen tytäryhtiön toimintaan nähden ja että toisaalta tämän vaikutusvallan tosiasiallisen käyttämisen puuttumista voidaan tehokkaimmin hakea sellaisten yksiköiden piiristä, joihin olettamaa sovelletaan.

513 Käsiteltävässä asiassa komissio on riidanalaisen päätöksen 578 perustelukappaleessa todennut seuraavaa:

”Ratkaisevan vaikutusvallan käyttäminen tytäryhtiön liiketoimintapolitiikkaan ei edellytä päivittäistä puuttumista tytäryhtiön liikkeenjohtoon. Tytäryhtiön johto voi sangen hyvin olla uskottu tytäryhtiölle itselleen, mikä ei sulje pois sitä, että emoyhtiö voi määrätä tavoitteista ja politiikoista, jotka vaikuttavat konsernin tuloksiin sekä sen yhtenäisyyteen, ja määrätä seuraamuksia kaikesta kyseisten tavoitteiden ja politiikkojen vastaisesta käyttäytymisestä. Itse asiassa Total SA myöntää, että sillä on rooli strategisten suuntautumisten institutionaalisessa koordinoinnissa ja valvonnassa ja että sillä on valta hyväksyä tai jättää hyväksymättä merkittävimmät investoinnit tai kaikki tärkeimmät toimintojen muutokset konsernin sisällä. Tämä osoittaa, että Total SA:lla emoyhtiönä on intressi ja tärkeä rooli tytäryhtiöihinsä nähden osakkaana, joka haluaa suojella taloudellisia omistajan intressejään ja kaupallista strategiaa koskevia intressejään. Total SA laatii myös luettelon tietyistä muista aiheista, kuten inhimillisiin resursseihin sovellettava politiikka, konsernitilinpito, konsernin veropolitiikan määrittäminen ja tietyt muut horisontaaliset operatiiviset tehtävät, joihin kuuluvat yritysturvallisuus, ympäristö, eettisiä edellytyksiä kunnioittava varainhoito, rahoitustoiminnat jne., jotka ovat Total SA:n käsissä koko konsernin lukuun.”

514 Kantaja katsoo, että komissio on tehnyt virheen hylätessään todisteet, jotka se oli esittänyt osoittaakseen, ettei Total SA käyttänyt ratkaisevaa vaikutusvaltaa sen kaupalliseen käyttäytymiseen.

515 Kantaja korostaa, että sen omat työntekijät ovat panneet täytäntöön sen strategiat käyttäen apunaan sen omia rahoituksellisia, oikeudellisia, tietoteknisiä ja muita resursseja. Sitä paitsi Total Francen hoitama parafiinivahoja koskeva toiminta ei koskaan edellyttänyt, että se saa Total SA:lta luvan kyseessä olevana ajanjaksona toteutettuihin investointeihin. Tämä johtuu siitä, että parafiinivahoja koskevan toiminnan liikevaihto oli tuskin enempää kuin tuhannesosa Total Francen myynnistä.

516 Kantajan mukaan kaikesta edellä esitetystä seuraa, että sen käytettävissä oli koko sinä ajanjaksona, jota väitetty rikkominen koskee, kaikki välineet harjoittaa itsenäistä politiikkaa, mitä tulee niiden tuotteiden ja aivan erityisesti parafiinivahojen ja raakaparafiinin markkinointiin, jotka olivat sen vastuulla. Tätä toimintaa koskeva selvitys Total SA:lle rajoittui yleisiin taloudellisiin tietoihin eikä se sisältänyt minkäänlaista tietoa noudatetusta liiketoimintapolitiikasta ja siis yhteydenpidosta sen kilpailijoiden kanssa. Total France ei myöskään koskaan saanut emoyhtiöltään ohjeita sen politiikan suhteen, jota sen oli noudatettava parafiinivahojen ja raakaparafiinin markkinoinnin osalta.

Total Francen kaupallisen strategian väitetty itsenäinen määrittely

517 Ensiksi on muistutettava, että Total SA on väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa myöntänyt, että sillä oli ollut rooli institutionaalisessa koordinoinnissa, strategisten suuntautumisten yhdenmukaisuuden valvonnassa ja merkittävimpien investointien valvonnassa konsernin sisällä.

518 Toiseksi se seikka – jos oletetaan se osoitetuksi – että tytäryhtiöllä on oma paikallisjohto ja omat varat, ei sellaisenaan ole todiste siitä, että se päättää toiminnastaan markkinoilla itsenäisesti emoyhtiöstä riippumattomasti. Tehtävien jakaminen tytäryhtiöiden ja niiden emoyhtiöiden välillä ja erityisesti päivittäisten asioiden hoidon uskominen emoyhtiön kokonaan omistaman tytäryhtiön paikallisjohdolle on sellaisten yritysten normaali käytäntö, jotka ovat kooltaan suuria ja muodostuvat suuresta joukosta saman holdingyhtiön viime kädessä omistamia tytäryhtiöitä. Näin ollen siinä tapauksessa, että rikkomisessa välittömästi mukana olevan tytäryhtiön osakekanta omistetaan kokonaan tai lähes kokonaan, tältä osin esitetyt todisteet eivät ole omiaan kumoamaan olettamaa, jonka mukaan emoyhtiö ja holdingyhtiö käyttävät tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiön käyttäytymiseen.

519 Kolmanneksi komissio on riidanalaisen päätöksen 578 perustelukappaleessa todennut, että Total SA ”laati myös luettelon tietyistä muista aiheista, kuten inhimillisiin resursseihin sovellettava politiikka, konsernitilinpito, konsernin veropolitiikan määrittäminen ja tietyt muut horisontaaliset operatiiviset tehtävät, joihin kuuluvat yritysturvallisuus, ympäristö, eettisiä edellytyksiä kunnioittava varainhoito, rahoitustoiminnat jne., joita [kantaja] hoitaa koko konsernin lukuun”. Nämä seikat heikentävät vielä enemmän kantajan kantaa, jonka mukaan sillä oli täydellinen organisatorinen itsenäisyys konsernin sisällä.

520 Näin ollen komissio ei ole tehnyt arviointivirhettä, kun se on katsonut, että konsernin organisatoriseen rakenteeseen ja Total Francen väitetysti itsenäiseen liiketoimintapolitiikan määrittelyyn liittyvät seikat eivät olleet mahdollistaneet sen olettaman kumoamista, jonka mukaan emoyhtiö käyttää tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiön kaupalliseen käyttäytymiseen markkinoilla.

Parafiinivahojen myynnin vähäinen osuus Total Francen liikevaihdossa

521 Kantaja korostaa, että ”vahat ja parafiini” -toiminnalla on vain erittäin vähäinen osuus sen liikevaihdosta ja että sen osuus Total-konsernin liikevaihdosta on vielä vähäisempi.

522 Kuitenkin oikeuskäytännön mukaan se seikka, että ala tai toiminta, johon rikkominen vaikuttaa, edustaa vain vähäistä prosenttiosuutta konsernin tai emoyhtiön koko toiminnasta, ei ole omiaan osoittamaan kyseisen tytäryhtiön itsenäisyyttä emoyhtiön suhteen eikä sillä ole näin ollen vaikutusta sen olettaman soveltamiseen, jonka mukaan emoyhtiö tosiasiallisesti käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa

tytäryhtiön kaupalliseen käyttäytymiseen markkinoilla (asia T-168/05, Arkema v. komissio, tuomio 30.9.2009, 79 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa; ks. myös vastaavasti edellä 68 kohdassa mainittu asia Bolloré ym. v. komissio, tuomion 144 kohta ja asia T-314/01, Avebe v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3085).

523 Tästä seuraa, että kantajan väitteet on hylättävä merkityksettöminä.

Väitteet, joiden mukaan Total France ei ilmoittanut Total SA:lle toiminnastaan markkinoilla

524 Kantaja väittää, että raportointi parafiinivahoihin liittyvästä toiminnasta Total SA:lle rajoittui yleisiin taloudellisiin tietoihin eikä siihen sisältynyt minkäänlaista tietoa noudatetusta liiketoimintapolitiikasta ja siis yhteydenpidosta sen kilpailijoiden kanssa.

525 Tältä osin on riittävää todeta, että tuomioistuin on hylännyt samanlaisia väitteitä asiassa Arkema vastaan komissio antamassaan tuomiossa (522 kohta edellä, tuomion 77 ja 78 kohta). Se on muistuttanut, että kyse ei siis ole yllytyksestä rikkomiseen emoyhtiön ja sen tytäryhtiön välillä eikä varsinkaan edellisen syyllistymisestä kyseiseen rikkomiseen vaan siitä, että ne muodostavat yhden ainoan yrityksen, mikä antaa komissiolle toimivallan osoittaa päätös, jossa määrätään sakkoja, konsernin emoyhtiölle. Se, ettei parafiinivahamarkkinoita koskevaa erityistä tiedotuspolitiikkaa Total SA:n eduksi ollut tai ettei viimeksi mainittu tiennyt rikkomisesta, ei voi olla osoitus Total Francen itsenäisyydestä.

526 Näin ollen kantajan argumentit on hylättävä myös tältä osin.

Väitteet, joiden mukaan Total France ei ollut riippuvainen Total SA:n ohjeista

527 Kantaja korostaa, ettei se koskaan saanut Total SA:lta vahojen ja parafiinin ja raakaparafiinin markkinoinnissa noudatettavaa politiikkaa koskevia ohjeita.

528 Tältä osin on katsottava, että seikka, johon kantaja vetoaa, on suuressa määrin välitön seuraus siitä, että sillä on Total SA:n oikeushenkilöllisyydestä erillinen oikeushenkilöllisyys, että se on vastuussa konsernin sisäisen tehtävien jaon mukaan ”jalostuksen ja markkinoinnin” alasta ja että sen johdolla on itsenäisyys päivittäisten asioiden hoidossa tällä alalla. Jos nämä seikat, jotka ovat tytäryhtiön toiminnan ominaispiirteitä konsernissa, joka on kooltaan verrattavissa sen konsernin kokoon, johon kantaja kuuluu, riittäisivät kumoamaan komission soveltaman olettaman ja osoittamaan, että emoyhtiö ei voinut käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiöönsä nähden, tämä ei poistaisi merkitystä pelkästään tällaiselta olettamalta vaan myös itse emoyhtiön ja tytäryhtiön välisen taloudellisen kokonaisuuden käsitteeltä ja loppujen lopuksi yrityksen käsitteeltä, sellaisena kuin se on määritelty oikeuskäytännössä.

529 Lisäksi on huomautettava, että yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on hylännyt samanlaisia argumentteja edellä 522 kohdassa mainitussa asiassa Arkema vastaan komissio antamassaan tuomiossa (76 ja 80 kohta), koska kyse oli seikoista, jotka eivät ole omiaan kumoamaan olettamaa, jonka mukaan emoyhtiö käyttää tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiön kaupalliseen käyttäytymiseen markkinoilla.

530 Näin ollen esillä olevat argumentit on myös hylättävä samoilla perusteilla.

531 Lopuksi on myös korostettava, että yksikään niistä argumenteista, jotka kantaja on esittänyt kyseessä olevan olettaman kumoamiseksi, ei ole omiaan osoittamaan, että edellä 501 ja 502 kohdassa kuvaillut mekanismit, jotka yleensä johtavat tytäryhtiön kaupallisen käyttäytymisen mukauttamiseen sen emoyhtiön käyttäytymiseen, eivät ole toimineet tavanomaisesti ja että konsernin taloudellinen kokonaisuus on murrettu.

532 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että komissio on perustellusti katsonut, että kantaja ja Total SA eivät olleet onnistuneet kumoamaan olettamaa, jonka mukaan Total SA käytti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiönsä liiketoimintapolitiikkaan ja että nämä näin ollen muodostivat EY 81 artiklassa tarkoitetun yrityksen.

533 Edellä esitetyn perusteella kantajan yhdestoista kanneperuste on hylättävä kokonaisuudessaan.

11. *Istunnossa esitetty kahdestoista kanneperuste, joka koskee kantajan puolustautumisoikeuksien loukkaamista*

534 Kantaja esitti istunnossa, että sen puolustautumisoikeuksia oli loukattu sen vuoksi, että sakon määrän laskennassa käytettyyn myynnin arvoon oli sisällytetty muiden Total-konserniin kuuluvien yhtiöiden liikevaihto.

535 Komissio katsoo, ettei tätä kanneperustetta voida ottaa tutkittavaksi, koska sitä ei esitetty kannekirjelmässä.

536 On syytä muistuttaa, että unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 44 artiklan 1 kohdan c alakohdasta ja 48 artiklan 2 kohdasta, kun niitä luetaan yhdessä, ilmenee, että kanteessa on mainittava muun muassa yhteenveto kanteen oikeudellisista perusteista ja että asian käsittelyn kuluessa ei saa vedota uuteen perusteeseen, ellei se perustu käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin.

537 On kuitenkin todettava, että kantaja ei ole esittänyt ennen istuntoa perusteluja väitteelleen, jonka mukaan sen puolustautumisoikeuksia on loukattu sen vuoksi, että muiden Total-konserniin kuuluvien yhtiöiden liikevaihto on sisällytetty sakon määrän laskennassa käytettyyn myynnin arvoon.

538 Näin ollen tämä kanneperuste on jätettävä tutkimatta.

12. *Kahdeksas kanneperuste, joka koskee vuoden 2006 suuntaviivojen 24 artiklan lainvastaisuutta*

539 Kantaja katsoo, että vuoden 2006 suuntaviivojen 24 kohdassa vahvistettu laskentamenetelmä on lainvastainen.

540 Aluksi on muistutettava, että vuoden 2006 suuntaviivojen 24 kohta on sisällöltään seuraava:

”Jotta kunkin rikkomiseen osallistuneen yrityksen osallistumisen kesto otettaisiin kokonaisuudessaan huomioon, myyntiarvon perusteella määritetty määrä – – kerrotaan niiden vuosien lukumäärällä, joina yritys on osallistunut rikkomiseen. Alle kuusi kuukautta kestävät jaksot lasketaan puolena vuotena. Yli kuusi kuukautta mutta alle yhden vuoden kestävät jaksot lasketaan täytenä vuotena.”

541 Käsiteltävässä asiassa kantaja korostaa, että riidanalaisen päätöksen mukaan se on osallistunut rikkomiseen ainoastaan 12 vuoden ja 7 kuukauden ajan (3.9.1992–28.4.2005) parafiinivahojen osalta ja 6 vuoden ja 6 kuukauden ajan (30.10.1997–12.5.2004) raakaparafiinin osalta, kun sille on sen sijaan määrätty seuraamus vastaavasti 13 vuoden ja 7 vuoden kestoajoilta eli 11 lisäkuukaudelta, mikä merkitsee sen rikkomiseen osallistumisen keston yliarviointia noin 5 prosentilla. Se katsoo, että vuoden 2006 suuntaviivoissa, joissa edellytetään komission toimivan tällä tavalla, loukataan suhteellisuusperiaatetta, yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja syyttömyysolettaman periaatetta sekä asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 kohtaa.

542 Komissio korostaa, että sillä on laaja liikkumavara ja harkintavalta sakon määrää vahvistettaessa, mukaan lukien sen määrän laskennan eri vaiheiden yhteydessä.

543 Tältä osin on todettava, että se, että komissio on itse rajoittanut harkintavaltaansa antamalla vuoden 2006 suuntaviivat, ei ole yhteensopimatonta sen kanssa, että komissiolla säilyy huomattava liikkumavara harkintavallan suhteen. Vuoden 2006 suuntaviivoihin sisältyy useita joustavia osatekijöitä, joiden perusteella komissiolla on mahdollisuus käyttää harkintavaltaansa asetuksen N:o 1/2003 säännösten mukaisesti, sellaisina kuin unionin tuomioistuin on kyseisiä säännöksiä tulkinnut (edellä 492 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Dansk Rørindustri ym. v. komissio, tuomion 267 kohta ja asia T-21/05, Chalkor v. komissio, tuomio 19.5.2010, Kok., s. II-1895, 62 kohta).

544 Oikeuskäytännön mukaan komission on kuitenkin kyseisen sakon määrän vahvistamisen yhteydessä noudatettava yleisiä oikeusperiaatteita ja aivan erityisesti yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta, sellaisina kuin niitä on kehitelty unionin tuomioistuinten oikeuskäytännössä (asia T-279/02, Degussa v. komissio, tuomio 5.4.2006, Kok., s. II-897, 77 ja 79 kohta ja edellä 497 kohdassa mainittu asia Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik v. komissio, tuomion 41 kohta).

545 Samalla tavalla komission harkintavalta ja ne rajat, jotka se on sen osalta asettanut suuntaviivoissaan, eivät lähtökohtaisesti vaikuta siihen, miten unionin tuomioistuimet käyttävät täyttä tuomiovaltaansa (edellä 41 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 538 kohta), jonka perusteella niillä on valta poistaa komission määräämä sakko tai alentaa tai korottaa tällaisen sakon määrää (ks. asia T-127/04, KME Germany ym. v. komissio, tuomio 6.5.2009, Kok., s. II-1167, 37 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

546 On myös muistutettava, että oikeuskäytännössä asiassa T-220/00, Cheil Jedang vastaan komissio, 9.7.2003 annetussa tuomiossa (Kok., s. II-2473, 134–139 kohta) ja asiassa BASF ja UCB vastaan komissio annetussa tuomiossa (267 kohta edellä, tuomion 219 ja 220 kohta) on jo mukautettu komission rikkomisen keston perusteella soveltamaa korotuskerrointa, jotta se heijastaisi paremmin kantajan osallistumisen todellista kestoa, tarkoituksena varmistaa siten sakon määrän oikeasuhteisuus rikkomisen kestoon nähden ja välttää eroja niiden yritysten kohtelun osalta, joille on määrätty seuraamuksia samassa päätöksessä.

547 Unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että myös käsiteltävässä asiassa on omaksuttava tällainen lähestymistapa.

548 Ensiksi on todettava, että katsoessaan kantajan syyksi huomattavan määrän päiviä, joiden osalta mitään osallistumista rikkomiseen ei ollut näytetty toteen, komissio on loukannut suhteellisuusperiaatetta, koska näin laskettu sakon määrä ei heijasta asianmukaisesti rikkomisen kestoa (ks. 432 kohta edellä).

549 Toiseksi on huomautettava, kuten edellä 384 kohdassa mainitusta oikeuskäytännöstä ilmenee, että yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukataan ainoastaan, jos toisiinsa rinnastettavia tilanteita kohdellaan eri tavalla tai jos erilaisia tilanteita kohdellaan samalla tavalla, ellei tällainen kohtelu ole objektiivisesti perusteltua.

550 Käsiteltävässä asiassa komissio on kuitenkin suuntaviivojen 24 kohdan mukaisesti rinnastanut 7 kuukautta ja 28 päivää kestäneen osallistumisen koko vuoden mittaiseen osallistumiseen määritettäessä kantajan rikkomiseen osallistumisen kestoa parafiinivahojen osalta. ExxonMobilin tapauksessa 11 kuukautta ja 20 päivää ja Sasolin tapauksessa 11 kuukautta ja 27 päivää on myös katsottu kokonaiseksi vuodeksi.

551 Tästä seuraa, että kantajan rikkomiseen osallistumisen viimeisen vuoden osalta kantajan syyksi luettiin neljä kuukautta ja kolme päivää, joiden ajalta mitään rikkomista merkitsevää käyttäytymistä ei ole näytetty sen suhteen toteen, kun taas ExxonMobilin tapauksessa vain kymmenen ylimääräistä päivää ja Sasolin tapauksessa vain kolme ylimääräistä päivää on lisätty rikkomiseen osallistumisen todelliseen kestoon sakon määrää laskettaessa.

552 Toimiessaan näin komissio on kohdellut erilaisia tilanteita samalla tavalla.

553 Sitä paitsi tällainen kohtelu ei ollut objektiivisesti perusteltua, kun otetaan huomioon, että se perustui ainoastaan vuoden 2006 suuntaviivojen 24 kohdassa määrättyyn laskentamenetelmään. Tämän määräyksen tarkoitus on kuitenkin varmistaa, että sakon määrä on oikeassa suhteessa rikkomiseen osallistumisen kestoon. Se ei voi siten muodostaa objektiivista perustetta epäyhdenvertaiselle kohtelulle, koska sen tiukan soveltamisen tulos käsiteltävässä asiassa on selvästi suhteettoman kestoajan vahvistaminen sekä suhteessa kantajan kartelliin osallistumisen todelliseen kestoon että muiden osanottajien kohteluun.

554 Näin ollen on pääteltävä, että komissio on loukannut yhdenvertaisen kohtelun periaatetta.

555 Kolmanneksi on todettava, että myöskään muut komission esittämät argumentit eivät oikeuttaneet käsiteltävässä asiassa otettua lähestymistapaa.

556 Yhdistetyissä asioissa T-259/02-T-264/02 ja T-271/02, Raiffeisen Zentralbank Österreich ym. vastaan komissio, 14.12.2006 annetussa tuomiossa (Kok., s. II-5169, 465–467 kohta), jonka komissio on maininnut, yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli ensinnäkin katsonut, että kantajat eivät voineet pätevästi väittää, että komission oli alennettava sakon perusmäärän korotuskerrointa sellaiselta ajanjaksolta, jonka aikana kartellin intensiivisyys oli alentunut suhteessa muihin ajanjaksoihin. Toiseksi se on todennut, että komissio voi oikeutetusti vahvistaa korotusprosentiksi 12 prosenttia keskipitkän rikkomisen osalta, kun otetaan huomioon, että 10 prosentin enimmäisosuutta sovellettiin asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja [HT] 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa sovellettavien suuntaviivojen (EYVL 1998, C 9, s. 3) nojalla ainoastaan pitkäkestoisiin rikkomisiin. Näillä väitteillä ei ole kuitenkaan mitään yhtymäkohtaa kantajan käsiteltävässä asiassa esittämiin väitteisiin.

557 Samalla tavalla yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on hylännyt asiassa T-68/04, SGL Carbon vastaan komissio, 8.10.2008 annetun tuomion (Kok., s. II-2511) 112 kohdassa SGL Carbonin argumentin, joka koski väitetyn periaatteen, jonka mukaan ”rangaistuksia on korotettava degressiivisesti”, soveltamista, jota kantaja ei ole tuonut esille käsiteltävässä asiassa.

558 Mitä lopuksi tulee viittaukseen edellä 492 kohdassa mainituissa yhdistetyissä asioissa Dansk Rørindustrie ym. vastaan komissio annettuun tuomioon (336 kohta), on todettava, että yhteisöjen tuomioistuin on tarkastellut siinä yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tekemää arviointia suhteellisuuskysymyksestä, joka on ominainen asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja [HT] 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa sovellettavien suuntaviivojen logiikalle, joten kyseinen analyysi ei ole merkityksellinen käsiteltävässä asiassa, kun otetaan huomioon, että komissio on soveltanut vuoden 2006 suuntaviivoja.

559 Neljänneksi on korostettava, että rikkomisen raakaparafiinia koskevan osan kestoon perustuvan kertoimen laskentaa koskee sama virhe kuin edellä 548 ja 554 kohdassa on parafiinivahojen osalta todettu.

560 Riidanalaisen päätöksen 611 perustelukappaleessa komissio on nimittäin ilmoittanut, että kantajan osallistumisaika käsitti ajanjakson 30.10.1997–12.5.2004. Tämä ajanjakso vastaa kuutta vuotta, kuutta kuukautta ja 12:ta päivää. Komissio katsoi kuitenkin vuoden 2006 suuntaviivojen 24 kohdan mukaisesti, että kantaja oli osallistunut rikkomiseen seitsemän vuoden ajan, lisäten siten kantajan osallistumisen todellista kestoa 5 kuukaudella ja 18 päivällä. Esso Société Anonyme Française tapauksessa tällainen lisäys koostui vain kahdesta ylimääräisestä kuukaudesta ja 21 päivästä.

561 Koska komissio on edellä esitetyn perusteella loukannut suhteellisuusperiaatetta ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, käsiteltävä kanneperuste on hyväksyttävä ja riidanalainen päätös on kumottava kantajan suhteen rikkomiseen osallistumisen kestoa heijastavan korotuskertoimen määrittämisen osalta

ilman, että on tarpeen ottaa kantaa vuoden 2006 suuntaviivojen 24 kohdan laillisuuteen. Tämän vaikutuksia sakon määrän määrittämiseen tutkitaan jäljempänä 566 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa.

13. *Täyden harkintavallan käyttö ja sakon lopullisen määrän määrittäminen*

562 On muistutettava, että komission tekemien päätösten laillisuusvalvontaa täydentää täysi harkintavalta, joka on myönnetty unionin tuomioistuimille asetuksen N:o 1/2003 31 artiklassa EY 229 artiklan mukaisesti. Tämän harkintavallan nojalla tuomioistuin voi paitsi pelkästään tutkia seuraamuksen laillisuuden, myös korvata komission arvioinnin omallaan ja tämän seurauksena poistaa määrätyn sakon taikka uhkasakon tai alentaa tai korottaa sen määrää. Perussopimuksissa määrätty valvonta merkitsee siis Nizzassa 7.12.2000 julistetun Euroopan unionin perusoikeuskirjan (EYVL C 364, s. 1) 47 artiklaan sisältyvän tehokkaan oikeussuojan periaatteen mukaisesti sitä, että unionin tuomioistuimet harjoittavat sekä oikeudellisiin seikkoihin että tosiseikkoihin kohdistuvaa valvontaa ja että niillä on toimivalta arvioida todisteita, kumota riidanalainen päätös tai muuttaa sakkojen määrää (ks. vastaavasti asia C-3/06 P, Groupe Danone v. komissio, tuomio 8.2.2007, Kok., s. I-1331, 60–62 kohta ja asia T-368/00, General Motors Nederland ja Opel Nederland v. komissio, tuomio 21.10.2003, Kok., s. II-4491, 181 kohta).

563 Näin ollen unionin yleisen tuomioistuimen on täyttä harkintavaltaa käyttäen arvioitava ratkaisunsa antamishetkellä, heijastaako kantajalle määrätyn sakon määrä asianmukaisesti kyseessä olevan rikkomisen vakavuutta ja kestoa siten, että kyseiset sakot ovat oikeassa suhteessa asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 kohdassa säädettyihin kriteereihin nähden (ks. vastaavasti asia T-156/94, Aristrain v. komissio, tuomio 11.3.1999, Kok., s. II-645, 584–586 kohta ja edellä 546 kohdassa mainittu asia Cheil Jedang v. komissio, tuomion 93 kohta).

564 On kuitenkin korostettava, ettei täyden harkintavallan käyttö vastaa viran puolesta suoritettavaa valvontaa, ja muistutettava, että menettely unionin tuomioistuimissa on kontradiktorista.

565 On muistutettava, että kantajalle määrätyn sakon määrän laskemiseksi komissio on ottanut huomioon rikkomisen vakavuuden perusteella 18 prosenttia parafiinivahojen vuosimyynnin arvosta ja 15 prosenttia raakaparafiinin vuosimyynnin arvosta. Näin saatuja määriä on korotettu rikkomisen keston perusteella kertoimella 13 parafiinivahojen osalta ja kertoimella 7 raakaparafiinin osalta. Kaiken kaikkiaan, ”osallistumismaksu” mukaan luettuna, komissio on käyttänyt parafiinivahojen osalta korotuskerrointa 14 ja raakaparafiinin osalta korotuskerrointa 7.

566 Edellä 561 kohdassa todettujen laittomuuksien korjaamiseksi, mukautettaessa kantajalle määrätyn sakon määrää sen rikkomiseen osallistumisen tarkan keston huomioon ottamiseksi sen rikkomiseen osallistumisen keston perusteella käytettäväksi korotuskertoimeksi on vahvistettava 12,64 parafiinivahojen osalta (12 vuotta, 7 kuukautta ja 28 päivää) ja 6,53 raakaparafiinin osalta (6 vuotta, 6 kuukautta ja 12 päivää).

567 Sen jälkeen, kun on sovellettu kerrointa 1,7 varoittavan vaikutuksen aikaansaamiseksi, sakon määräksi vahvistetaan 121 626 710 euroa parafiinivahojen osalta ja 3 833 132 euroa raakaparafiinin osalta, toisin sanoen kantajalle määrätyn sakon kokonaismäärä on 125 459 842 euroa.

568 Lopuksi unionin yleinen tuomioistuin katsoo täyttä harkintavaltaansa käyttäen, että näin vahvistettu sakon määrä on asianmukainen, kun otetaan huomioon rikkomisen, johon kantaja on syyllistynyt, vakavuus ja kesto.

Oikeudenkäyntikulut

569 Unionin yleinen tuomioistuin voi työjärjestyksensä 87 artiklan 3 kohdan nojalla määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan, jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi.

570 Käsiteltävässä asiassa ainoastaan yksi kantajan kannekirjelmässään kehittelemistä yhdestätoista kanneperusteesta on hyväksytty. Lisäksi on korostettava, että kannekirjelmän koko on ylittänyt yli 40 prosentilla kirjelmien sivujen enimmäismäärän, sellaisena kuin se on vahvistettu asianosaisille annetuissa käytännön ohjeissa. Näin ollen asian olosuhteita arvioidaan asianmukaisesti, kun määrätään, että kantaja vastaa yhdeksästä kymmenesosasta omia oikeudenkäyntikulujaan ja korvaa yhdeksän kymmenesosaa Euroopan komission oikeudenkäyntikuluista. Komissio vastaa kymmenesosasta omia oikeudenkäyntikulujaan, ja se velvoitetaan korvaamaan kymmenesosa kantajan oikeudenkäyntikuluista.

Näillä perusteilla

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (neljäs jaosto)

on ratkaissut asian seuraavasti:

1) Total Raffinage Marketingille [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 1.10.2008 tehdyn komission päätöksen K (2008) 5476 lopullinen (asia COMP/39.181 – Kynttilävahat) 2 artiklassa määrätyn sakon määräksi vahvistetaan 125 459 842 euroa.

2) Kanne hylätään muilta osin.

3) Total Raffinage Marketing vastaa yhdeksästä kymmenesosasta omia oikeudenkäyntikulujaan, ja se korvaa yhdeksän kymmenesosaa Euroopan komission oikeudenkäyntikuluista. Komissio vastaa kymmenesosasta omia oikeudenkäyntikulujaan, ja se korvaa kymmenesosan Total Raffinage Marketingin oikeudenkäyntikuluista.

Czúcz Labucka O'Higgins

Julistettiin Luxemburgissa 13 päivänä syyskuuta 2013.

Allekirjoitukset

Sisällys

Tosiseikat 2

Asian käsittely ja asianosaisten vaatimukset 5

Oikeudellinen arviointi 5

1. Toinen kanneperuste, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja perusteluvelvollisuuden laiminlyöntiä parafiinivahoja koskevien menettelytapojen osalta 6

Alustavia huomautuksia 7

Sopimuksen ja yhdenmukaistetun menettelytavan käsitteet 7

Todistusharkinnan periaatteet 7

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee sellaisten todisteiden väitettyä puuttumista, joiden avulla voidaan näyttää toteen parafiinivahojen hintojen vahvistamista koskevat sopimukset tai yhdenmukaistetut menettelytavat 9

Rikkomisen pääasiallisen osan kuvaus riidanalaisessa päätöksessä 10

Komission keräämien todisteiden todistusarvo 12

– Yritysten lausunnot 12

– Asiakirjatodisteet 14

Tiettyjä teknisiä kokouksia koskevien kantajan argumenttien yksityiskohtainen tarkastelu 15

Kokonaisarviointi 23

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee näytön puuttumista hintojen vahvistamista koskevien sopimusten täytäntöönpanosta 25

Kanneperusteen kolmas osa, joka koskee maantieteellisten markkinoiden ja asiakaskunnan jakamista. 29

Maantieteellisten markkinoiden jakaminen 29

Asiakaskunnan jakaminen 31

Kanneperusteen neljäs osa, joka koskee Total Francen kilpailukäyttäytymistä 34

2. Ensimmäinen kanneperuste, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja perusteluvelvollisuuden laiminlyöntiä rikkomisen raakaparafiiniin liittyvän osan osalta 38

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista sen toteamuksen osalta, jonka mukaan parafiinivahoihin yhtäältä ja raakaparafiiniin toisaalta liittyvät menettelytavat muodostivat yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun kilpailusääntöjen rikkomisen. 38

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja perusteluvelvollisuuden laiminlyöntiä raakaparafiiniin liittyvien menettelytapojen luonnehdinnan osalta 45

Riidanalainen päätös 45

Kilpailunvastaisiin kokouksiin liittyvien todisteiden tarkastelu 46

Rikkomisen raakaparafiinia koskevan osan jatkettu luonne 50

Kilpailunvastaisten menettelytapojen rajoittaminen Saksaan 51

3. Kolmas kanneperuste, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja syyttömyysolettaman periaatteen, oikeusvarmuuden periaatteen ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamista, kun kyse on kantajan osallistumisesta rikkomiseen 12.5.2004 jälkeen 52

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja syyttömyysolettaman periaatteen loukkaamista 52

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamista 53

4. Neljäs kanneperuste, joka koskee EY 81 artiklan virheellistä soveltamista ja syyttömyysolettaman periaatteen loukkaamista kantajan kartelliin osallistumisen väitetyn keskeytymisen osalta 55

5. Viides kanneperuste, joka koskee perusteluvelvollisuuden laiminlyöntiä ja vuoden 2006 suuntaviivojen rikkomista siltä osin kuin väitettyjä menettelytapoja ei ole pantu täytäntöön 56

6. Kuudes kanneperuste, joka koskee viiteajanjakson määrittämistä sakon perusmäärän arviointia varten 57

7. Seitsemäs kanneperuste, joka koskee vuoden 2006 suuntaviivojen rikkomista ja suhteellisuusperiaatteen loukkaamista sen vuoksi, että komissio on ottanut huomioon liian korkean prosenttiosuuden myyntien arvosta rikkomisen raakaparafiinia koskevassa osassa 59

8. Yhdeksäs kanneperuste, joka koskee varoittavan vaikutuksen aikaansaamiseksi sakon perusmäärään sisällytetyn lisämäärän lainvastaisuutta 61

9. Kymmenes kanneperuste, jonka mukaan suhteellisuusperiaatetta on loukattu sakon lopullisen määrän osalta 64

10. Yhdestoista kanneperuste, jonka mukaan EY 81 artiklaa on sovellettu virheellisesti, koska Total SA:n on katsottu olevan vastuussa Total Francen toiminnasta 66

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee oikeudellista virhettä sen olettaman osalta, jonka mukaan emoyhtiö on vastuussa rikkomisesta pelkästään omistussuhteiden perusteella 66

Kanneperusteen toinen osa, joka koskee niiden todisteiden arviointia, jotka kantaja on esittänyt sen olettaman kumoamiseksi, jonka mukaan emoyhtiö käyttää tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiön kaupalliseen käyttäytymiseen markkinoilla 70

Total Francen kaupallisen strategian väitetty itsenäinen määrittely 71

Parafiinivahojen myynnin vähäinen osuus Total Francen liikevaihdossa 71

Väitteet, joiden mukaan Total France ei ilmoittanut Total SA:lle toiminnastaan markkinoilla 72

Väitteet, joiden mukaan Total France ei ollut riippuvainen Total SA:n ohjeista 72

11. Istunnossa esitetty kahdestoista kanneperuste, joka koskee kantajan puolustautumisoikeuksien loukkaamista 73

12. Kahdeksas kanneperuste, joka koskee vuoden 2006 suuntaviivojen 24 artiklan lainvastaisuutta 73

13. Täyden harkintavallan käyttö ja sakon lopullisen määrän määrittäminen 76

Oikeudenkäyntikulut 77